

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Οι Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού στο Νομό Ευρυτανίας
και η συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Σπουδαστής: Τσιώλης Μάριος

Επιβλέπουσα: κ. Χριστίνα Δαούση
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Καλαμάτα 2008

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ-ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

- 1.1 Εννοιολογικό περιεχόμενο του Τουριστικού Κλάδου
- 1.2 Διαχρονική Εξέλιξη του Τουρισμού-Νέες Τάσεις
- 1.3 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού
  - 1.3.1 Κατηγορίες Εναλλακτικών Μορφών Τουρισμού
- 1.4 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Τοπική Ανάπτυξη

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ-ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

- 2.1 Γενικά Χαρακτηριστικά και Βασικά Μεγέθη του Νομού
- 2.2 Τεχνικές και κοινωνικές Υποδομές

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

- 3.1 Φυσικοί Πόροι του Νομού Ευρυτανίας
- 3.2 Πολιτιστικοί Πόροι

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

- 4.1 Αναπτυξιακές Εταιρείες-Αυτοδιοίκηση
  - 4.1.1 Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση
  - 4.1.2 Τοπική Αυτοδιοίκηση
- 4.2 Αναπτυξιακές Δράσεις Άλλων Δήμων του Νομού

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

- 5.1 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού στην Ευρυτανία
- 5.2 Τουριστικές Μονάδες

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΤΟΠΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΥΚΛΩΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΣΕ ΤΟΠΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΟΥΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ

- 7.1 Σκοπός του ερωτηματολογίου
- 7.2 Διεξαγωγή έρευνας σε τοπικούς φορείς
  - 7.2.1 Συμπεράσματα
- 7.3 Διεξαγωγή έρευνας σε τοπικούς επενδυτές
  - 7.3.1 Συμπεράσματα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η συγκεκριμένη εργασία αποτελεί ένα παιδικό όνειρο. Αποτελεί όνειρο γιατί για μένα η Ευρυτανία δεν αποτελεί μόνο μια απλή πατρίδα. Η Ευρυτανία είναι συνυφασμένη με όλη μου τη ζωή. Από το Καρπενήσι μέχρι τον τόπο καταγωγής μου τα χωριά των Αγράφων η Ευρυτανία αποτελεί έναν πνεύμονα ζωής για ολόκληρη την Ελλάδα. Αποτελεί μία από τις καθαρότερες και μία από τις πιο πράσινες περιοχές στην Ελλάδα. Η αγάπη μου όμως για τον τόπο αυτόν δε σχετίζεται σε καμία περίπτωση με τα στοιχεία, που θα παρατεθούν παρακάτω τα οποία αποτελούν αντικείμενο έρευνας αρκετών μηνών.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους με βοήθησαν για την περάτωση της εργασίας και πιο πολύ να ευχαριστήσω το Νομάρχη κύριο Κώστα Κοντογεώργο για την πολύτιμη βοήθεια, που μου προσέφερε σε αυτήν την εργασία όπως και τον πρώην εποπτεύοντα καθηγητή μου κύριο Λεωνίδα Παπακωνσταντινίδη, που με προέτρεψε να ασχοληθώ με το συγκεκριμένο θέμα όπως και τη νυν εποπτεύουσα καθηγήτρια μου κυρία Χριστίνα Δαούση για τη σημαντική συμβολή της στην εκπόνηση της εργασίας.

Τελειώνοντας, θέλω να αφιερώσω την συγκεκριμένη εργασία στους γονείς μου, που με ανέχτηκαν όλο αυτό το διάστημα για την εκπόνηση της εργασίας και με ανέχονται εδώ και 24 συναπτά έτη καθώς και σε έναν άνθρωπο, που δε βρίσκεται πια στη ζωή, το νονό μου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία στοχεύει στην παρουσίαση του προτύπου της τουριστικής ανάπτυξης και των εναλλακτικών μορφών της στην ανάδειξη της σημασίας της ως μέσου τοπικής ανάπτυξης στην ελληνική περιφέρεια.

Η κεντρική υπόθεση της εργασίας είναι ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού μπορούν να αποτελέσουν τον καταλύτη για την εφαρμογή του προτύπου τοπικής-ενδογενούς ανάπτυξης σε ορεινές, αγροτικές, χωρικές ενότητες, απομονωμένες από μεγάλα αστικά οικονομικά κέντρα, οι οποίες παρουσιάζουν τα απαιτούμενα τοπικά συγκριτικά πλεονεκτήματα.

Για τον έλεγχο της υπόθεσης αυτής επιλέχθηκε η περίπτωση του νομού Ευρυτανίας, μιας περιοχής, που συγκεντρώνει όλα τα παραπάνω χαρακτηριστικά, γνώρισε την αναπτυξιακή υστέρηση και επιδιώκει να αναπτυχθεί μέσω μιας ενδογενούς διαδικασίας με έμφαση στον τουρισμό.

Για την συλλογή των στοιχείων, που παρουσιάζονται στην εργασία χρησιμοποιήθηκαν η σχετική θεωρητική βιβλιογραφία, αντίστοιχες μελέτες, που έχουν εκπονηθεί στο παρελθόν από την Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας, στατιστικά στοιχεία για το Νομό Ευρυτανίας από την Ε.Σ.Υ.Ε., καθώς και επιτόπια έρευνα στο Νομό και ειδικότερα στους τοπικούς φορείς, προκειμένου να συγκεντρωθούν απαραίτητα στοιχεία, που δεν ήταν εφικτή η εύρεση τους μέσω εθνικών πηγών.

Πιο συγκεκριμένα η δομή της εργασίας έχει ως εξής:

Το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στο εννοιολογικό περιεχόμενο του τουριστικού κλάδου και τη διαχρονική του εξέλιξη μέχρι και την εμφάνιση της τάσης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Ακολουθεί αναλυτική περιγραφή αυτών, προκειμένου να προσδιοριστούν τα αίτια ανάπτυξης τους και οι δυνατότητες συμβολής τους στην ενδογενή αναπτυξιακή διαδικασία.

Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα γενικότερα κοινωνικο-οικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Ευρυτανίας, τα οποία διαμορφώνουν την αναπτυξιακή του φυσιογνωμία και αναδεικνύουν τόσο τις αδυναμίες του όσο και τις μελλοντικές αναπτυξιακές του τάσεις.

Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους τουριστικούς πόρους της Ευρυτανίας, φυσικούς και ανθρωπογενείς, οι οποίοι διαμορφώνουν το τουριστικό προϊόν, φανερώνουν τα τοπικά πλεονεκτήματα και τις αναπτυξιακές δυνατότητες μέσω του τουρισμού, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στον εντοπισμό του κατάλληλου αναπτυξιακού προτύπου.

Το τέταρτο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη δράση των αναπτυξιακών φορέων του Νομού Ευρυτανίας. Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο της ενδογενούς ανάπτυξης, η συμμετοχή των τοπικών φορέων στην αναπτυξιακή διαδικασία είναι απαραίτητη και ο ρόλος τους καθοριστικός. Κρίθηκε λοιπόν αναγκαία μια αναλυτική προσέγγιση της δράσης των αυτοδιοικητικών φορέων και των αναπτυξιακών τους εταιριών, καθώς και των άλλων τοπικών επαγγελματικών και κοινωνικών φορέων, προς την κατεύθυνση της αξιοποίησης των τοπικών πόρων και της ενεργοποίησης του ενδογενούς δυναμικού.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζεται η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Ευρυτανία, η επίδραση τους στην τοπική ανάπτυξη και στην τοπική οικονομία, τα περιθώρια περαιτέρω προώθησης τους και οι αδυναμίες που εμφανίζουν. Επίσης, παρουσιάζονται στοιχεία για την τουριστική υποδομή του νομού, καθώς και για την τουριστική ζήτηση και προσφορά.

Στο έκτο κεφάλαιο επιχειρείται η παρουσίαση του Τοπικού Παραγωγικού Κυκλώματος. Ειδικότερα περιγράφεται η διάχυση των θετικών αποτελεσμάτων της

ανάπτυξης των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, με συνέπεια την αναδιάρθρωση του τοπικού παραγωγικού συστήματος.

Στο έβδομο κεφάλαιο πραγματοποιείται έρευνα μεταξύ ορισμένων εκ των αυτοδιοικητικών αρχών του Νομού Ευρυτανίας και ορισμένων εκ των τοπικών επενδυτών για τις θετικές επιπτώσεις, που είχαν στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού Ευρυτανίας οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού και στο κατά πόσο βοήθησαν τις επενδύσεις, που πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία χρόνια στο Νομό.

Στο όγδοο και τελευταίο κεφάλαιο πραγματοποιείται διεξαγωγή συμπερασμάτων βάσει των κεφαλαίων, που προηγήθηκαν και σχετίζονται με την άνοδο της τουριστικής ανάπτυξης αλλά και των εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

1. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ-ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

1.1 Εννοιολογικό Περιεχόμενο του Τουριστικού Κλάδου

Είναι πέρα από κάθε αμφισβήτηση ότι ο τουρισμός, ως κλάδος οικονομικής δραστηριότητας μπορεί να αποτελέσει υπό προϋποθέσεις, καθοριστικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης. Η διεθνής πρακτική έχει αποδείξει ότι ένας δυναμικός τουριστικός κλάδος προκαλεί αξιόλογες οικονομικές εισροές και αποφέρει υψηλά συναλλαγματικά έσοδα, διεγείροντας ταυτόχρονα την επενδυτική δραστηριότητα. Παράλληλα συμβάλλει ουσιαστικά στην αντιμετώπιση της ανεργίας και της υποαπασχόλησης με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την προσφορά νέων ευκαιριών απασχόλησης.

Ο τουρισμός με την σύγχρονη μορφή του μπορεί να προσδιοριστεί ως «η πρόσκαιρη μετακίνηση ανθρώπων από τον τόπο της μόνιμης διαμονής τους σε έναν άλλο, με αποκλειστικό σκοπό την ικανοποίηση τουριστικών αναγκών ή επιθυμιών τους και η οργανωμένη προσπάθεια για την προσέλκυση, υποδοχή και εξυπηρέτηση των ανθρώπων αυτών»¹.

Ο παραπάνω ορισμός, όπως είναι προφανές, περιλαμβάνει δύο σκέλη. Το πρώτο μέρος αντιπροσωπεύει το καταναλωτικό μέρος του τουρισμού και ταυτίζεται με την τουριστική ζήτηση. Το δεύτερο σκέλος αφορά το καθαρά παραγωγικό μέρος του τουρισμού και ταυτίζεται με την τουριστική προσφορά. Όμως τόσο η τουριστική προσφορά όσο και η τουριστική ζήτηση προϋποθέτουν την ύπαρξη ενός προϊόντος. Που μπορεί να εκφραστεί ποσοτικά και ποιοτικά.

Ο τουρισμός αποτελεί τμήμα του παραγωγικού μηχανισμού μιας οικονομίας και σαν τέτοιο θα πρέπει η αποδοτικότητα του να εξετάζεται όχι μόνο με κριτήρια επίτευξης ποσοτικοποιημένων στόχων σε βραχυχρόνιο ορίζοντα, μέσα στο στενό της τουριστικής οικονομίας. Αντίθετα πρέπει να εξετάζεται και με μακροχρόνιες προοπτικές της ουσιαστικής συμβολής του στην επίτευξη ευρύτερων στόχων οικονομικής ανάπτυξης.

1.2 Διαχρονική Εξέλιξη του Τουρισμού-Νέες Τάσεις

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '50 ο διεθνής τουρισμός περιοριζόταν σε ένα μικρό αριθμό ευρωπαϊκών κρατών και είχε τη μορφή του μεμονωμένου τουρισμού, αποτελώντας ουσιαστικά μια κλειστή, ελιτιστική οικονομική δραστηριότητα. Η μεταπολεμική ανάπτυξη του διεθνούς τουρισμού στηρίχθηκε στο μοντέλο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού και είχε ως κύρια χαρακτηριστικά τη μαζικότητα, την ομαδικότητα και το διεθνισμό.

Ο τουρισμός άρχισε σταδιακά να αναπτύσσεται και να μεγεθύνεται θεαματικά. Καθοριστικό ρόλο σε αυτή την εξέλιξη διαδραμάτισε η δρομολόγηση των πρώτων μεγάλων αεροπλάνων, που προσέφεραν ταχύτερη και οικονομικότερη μετακίνηση των τουριστών από τον τόπο διαμονής τους στους τουριστικούς προορισμούς. Άλλοι αποφασιστικοί παράγοντες υπήρξαν η σημαντική αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, η βελτίωση των όρων εργασίας και της αμοιβής των εργαζομένων, η εξασφάλιση κοινωνικών παροχών στις

¹ Ηγουμενάκης Ν.Γ., «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Interbooks Αθήνα 1997 σελ.27.

ευρύτερης εργατικής τάξεις, η αστικοποίηση πολλών περιοχών και η ανάγκη κάλυψης των τουριστικών αναγκών των κατοίκων τους, η αλματώδης ανάπτυξη όλων των συγκοινωνιακών μέσων, η εμφάνιση των τουριστικών επιχειρήσεων με τη μορφή των τουριστικών πρακτόρων και των οργανωτών ταξιδιών (tours operators), η διεθνοποίηση της επιχειρηματικής δραστηριότητας κ.α. Όλα αυτά οδήγησαν στη δημιουργία ενός συνεχώς διογκούμενου τουριστικού ρεύματος και στη ραγδαία αύξηση του οικονομικού τζίρου στη διεθνή τουριστική αγορά για την απόκτηση τουριστικών πακέτων ή μεμονωμένων τουριστικών αγαθών και υπηρεσιών.

Την περίοδο εκείνη, το μοντέλο του μαζικού, οργανωμένου τουρισμού προωθήθηκε από πολλούς Διεθνείς Οργανισμούς (ΟΗΕ, ΟΟΣΑ) ως η ενδεδειγμένη στρατηγική ανάπτυξης των αναπτυσσόμενων χωρών. Στη στρατηγική αυτή υπερτονιζόταν ο συναλλαγματοφόρος ρόλος του τουρισμού και κεντρική στόχευση ήταν να λειτουργήσει ο τουρισμός ως μηχανισμός ανακατανομής του παγκοσμίου πλούτου από τις βιομηχανικές χώρες στις αναπτυσσόμενες, που η κοινωνία τους είναι προσανατολισμένη στην παραγωγή πρώτων υλών και όπου οι φυσικοί πόροι προσφέρονται για την ανάπτυξη του τουρισμού. Έτσι σε συνθήκες ελεύθερου εμπορίου και στηριζόμενες στην αρχή του συγκριτικού πλεονεκτήματος έθεσαν ως κεντρικό πολιτικό στόχο την ταχύρρυθμη και δυναμική ανάπτυξη του τουρισμού και οδηγήθηκαν στην εξειδίκευση στην παραγωγή τουριστικών προϊόντων.

Η εφαρμογή της παραπάνω στρατηγικής θεωρείται ότι είχε τόσο θετικές όσο και αρνητικές επιπτώσεις στις οικονομίες των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών. Ωστόσο μοιραία το συγκεκριμένο μοντέλο οδηγήθηκε σε κρίση στα τέλη της δεκαετίας του '70 και κλιμακωτά άρχισε να εγκαταλείπεται. Αναζητώντας τους λόγους, που προκάλεσαν την κρίση μπορούμε να εντοπίσουμε ως κύριο αίτιο την άναρχη και στρεβλή ανάπτυξη του τουρισμού. Ο τουρισμός αντιμετωπίστηκε μονοδιάστατα ως εισροή συναλλάγματος, χωρίς να υπάρχει μια ορθολογιστική χωροταξική κατανομή των τουριστικών δραστηριοτήτων ούτε αντικειμενικά κριτήρια αξιολόγησης των επενδύσεων, που πραγματοποιούνται. Ταυτόχρονα οι πολιτικές εξουσίες δε μερίμνησαν για τη δημιουργία βασικών έργων τουριστικής υποδομής, για τη συστηματική μελέτη της τουριστικής αγοράς και τέλος για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, από την οποία εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό ο ίδιος ο τουρισμός. Το γεγονός αυτό είχε ως επακόλουθο την ποιοτική υποβάθμιση των τουριστικών προϊόντων των αναπτυσσόμενων χωρών και συνεπώς η μείωση της ανταγωνιστικότητας τους στη διεθνή τουριστική αγορά, η οποία συνοδεύτηκε από αλυσιδωτές αρνητικές επιπτώσεις σε άλλους κλάδους της οικονομικής τους δραστηριότητας.

Στη θέση αυτού του μοντέλου αναπτύσσεται μια διαφορετική αναπτυξιακή προσέγγιση πιο επιλεκτική και πιο εξατομικευμένη, που δίνει έμφαση στην ποιότητα και όχι στην ποσότητα. Η νέα εποχή για τον παγκόσμιο τουρισμό χαρακτηρίζεται από την υπερτμηματοποίηση της τουριστικής ζήτησης και την ανάγκη για μεγαλύτερη ευελιξία στην τουριστική προσφορά. Το νέο αυτό πρότυπο τουριστικής ανάπτυξης στηρίζεται στις **εναλλακτικές μορφές τουρισμού**².

---

² Ηγουμενάκης Ν.Γ., «Τουριστική Πολιτική», Εκδόσεις Interbooks Αθήνα 1997 σελ.133.

1.3 Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού

Τα τελευταία χρόνια υπάρχει μια αξιοσημείωτη ανάπτυξη πολλών νέων τουριστικών προϊόντων και δραστηριοτήτων στα οποία αποδίδεται η ονομασία «εναλλακτικές μορφές τουρισμού».

Εναλλακτικές μορφές τουρισμού είναι αυτές, οι οποίες έχουν ως βασικό συστατικό το εναλλακτικό κίνητρο στο ταξίδι και κυρίως χαρακτηριστικά τους είναι ο νέος οργανωτικός χαρακτήρας, οι διαφοροποιημένες τουριστικές δραστηριότητες, το καινοτόμο περιεχόμενο, η εξειδικευμένη ζήτηση. Πρόκειται ουσιαστικά για ένα σημαντικό αριθμό μορφών τουρισμού, οι οποίες συνθέτουν μια διαφοροποιούμενη ειδική τουριστική ζήτηση και μια αντίστοιχα διαμορφωμένη ειδική τουριστική προσφορά. Στην αρχική τους εκδοχή αντιπροσώπευαν μια εξειδικευμένη τουριστική ζήτηση, που αναφερόταν στις τουριστικές δραστηριότητες, που αναπτύσσονται στην ύπαιθρο. Στη συνέχεια, πολλαπλασιάστηκαν ως αποτέλεσμα της τμηματοποιημένης τουριστικής ζήτησης, η οποία ενεργοποιεί και την τουριστική προσφορά, δημιουργώντας έτσι τις ανάλογες υποδομές, προκειμένου να καλύψουν τις νέες τουριστικές ανάγκες, που προκύπτουν. Αυτές οι μορφές τουρισμού είναι οικονομικά αποδοτικότερες, δε συνδέονται απαραίτητα με τις θερινές διακοπές και δεν εξαρτώνται απαραίτητα από τους tours operators.

Η ραγδαία άνοδος των εναλλακτικών μορφών τουρισμού αποτελεί τη φυσική εξέλιξη μιας σειράς ριζικών μεταβολών, που έχουν συντελεστεί στον τουριστικό κλάδο σε διεθνές επίπεδο. Αφετηρία των αλλαγών αυτών, όπως έχει επισημανθεί και παραπάνω, υπήρξε η «υποχώρηση» του κλασικού προτύπου του οργανωμένου μαζικού τουρισμού. Οι αρνητικές συνέπειες, που προξένησε ο μαζικός τουρισμός στο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον πολλών τουριστικών περιοχών, οδήγησε στη μεταστροφή των προτιμήσεων των τουριστών προς ηπιότερες μορφές τουρισμού.

Παράλληλα υπήρξε αλλαγή στα κίνητρα για ταξίδι. Από την περίοδο του ενός κυρίαρχου κίνητρου για ταξίδια (όπως η ψυχαγωγία ή η ξεκούραση), που επικράτησε έως και τη δεκαετία του '70, υπήρξε μετάβαση στην περίοδο ανάδειξης του **πολυκίνητρικού τουρισμού**³ δηλαδή της αναζήτησης ενός συνδυασμού τουριστικών δραστηριοτήτων κατά τη διάρκεια των ταξιδιών (π.χ. συνδυασμός ψυχαγωγίας φυσιολατρίας, αθλητισμού). Ιδιαίτερα θα πρέπει να τονιστεί επίσης η διαρκώς ενισχυόμενη τάση, που δίνει έμφαση στον τουρισμό στη φύση και το καθαρό περιβάλλον, ο οποίος παρέχεται από μικρές, ευέλικτες και υψηλών προδιαγραφών τουριστικές επιχειρήσεις, οριζόντιας και όχι κάθετης δόμησης.

Ένας άλλος καθοριστικός παράγοντας για την ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού υπήρξε η γενικότερη άνοδος του βιοτικού επιπέδου, ειδικά στις κύριες χώρες αποστολής τουριστών, η οποία επέδρασε θετικά τόσο στο ύψος της μέσης τουριστικής δαπάνης όσο και στη χρονική διάρκεια των διακοπών. Οι εξελίξεις αυτές επηρέασαν σημαντικά τη ζήτηση για εναλλακτικές μορφές τουρισμού, δημιουργώντας νέα κίνητρα για διακοπές εναλλακτικών μορφών, επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο και αυξάνοντας τη γενική τουριστική ζήτηση.

Τέλος, σημαντική για την ανάδειξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού κρίνεται η συμβολή της τεχνολογικής εξέλιξης. Ειδικότερα η τεχνολογία του διαδικτύου έχει ανατρέψει πλήρως τα δεδομένα του τουριστικού κλάδου. Ο τουρίστας αποκτά πρόσβαση σε πολύ μεγαλύτερο εύρος πληροφοριών και έχει πληθώρα επιλογών αναφορικά με τον τουριστικό προορισμό, το κατάλυμα, το μεταφορικό μέσο. Ταυτόχρονα είναι σε θέση να προβαίνει

³ Λύτρας Περικλής: «Τουριστική Ψυχολογία», Εκδόσεις Interbooks Αθήνα 1993 σελ.76-77.

μόνος του σε κρατήσεις, χωρίς να είναι υποχρεωμένος να ακολουθήσει το καθιερωμένο «τουριστικό πακέτο».

1.3.1 Κατηγορίες εναλλακτικών μορφών τουρισμού

Οι διάφορες μορφές τουρισμού μπορούν να ομαδοποιηθούν σε κατηγορίες δραστηριοτήτων με κοινά γνωρίσματα. Κάθε κατηγορία αποτελεί ένα θεματικό άξονα, που επιτρέπει στους φορείς της τουριστικής πολιτικής να καταρτίσουν αναπτυξιακά προγράμματα και να παράσχουν κίνητρα, που να κινητοποιούν την επιχειρηματική δραστηριότητα προς αυτήν την κατεύθυνση⁴.

Μια βασική κατηγορία εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι αυτή, που αναφέρεται **στη φύση και το περιβάλλον**. Στην εν λόγω κατηγορία εντάσσονται ο αγροτουρισμός, ο ορεινός τουρισμός, ο χειμερινός τουρισμός, ο οικολογικός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο περιηγητικός τουρισμός, ο τουρισμός περιπέτειας, ο τουρισμός στην ύπαιθρο.

1. **Αγροτουρισμός:** αναπτύσσεται σε μη αστικό χώρο από απασχολούμενους στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα με τη μορφή οικογενειακών ή συνεταιριστικών τουριστικών μονάδων. Ο αγροτουρισμός στοχεύει στην ενίσχυση του αγροτικού εισοδήματος και της τοπικής οικονομίας μέσω της εκμετάλλευσης των τουριστικών καταλυμάτων και την τροφοδοσία τους με παραδοσιακά αγροτικά προϊόντα, στη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές, στην τοπική ανάπτυξη, αφού η ύπαρξη του οδηγεί στην δημιουργία αναπτυξιακών έργων υποδομής, στην ουσιαστική γνωριμία με τη φύση και την απομακρυσμένη πολιτιστική κληρονομιά, στη διάδοση προϊόντων προερχόμενων από τη χειροτεχνία και τη βιοτεχνία, στην ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών και οικολογικών επιβαρύνσεων. Οι κυριότεροι τύποι αγροτουρισμού είναι:
  - Ο **κλασικός**, που αναφέρεται στην υποδοχή και φιλοξενία των τουριστών σε αγροκτήματα, όπου και μπορούν να συμμετέχουν ενεργά στις αγροτικές δραστηριότητες. Πρόκειται για έναν παραδοσιακό και οικονομικό τύπο αγροτουρισμού σε μεγάλη ζήτηση.
  - Ο **σύγχρονος**, που αναφέρεται στη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων με τη μορφή ανεξάρτητων μικρών μονάδων σε μικροσυνοικισμούς αγροτικού χαρακτήρα. Συχνά αυτός ο τύπος συνοδεύεται με υποδομές για τα παιδιά και χώρους άθλησης. Έχει επίσης μεγάλη ζήτηση και το κόστος του είναι ανταγωνιστικό.
  - Ο **συνεταιριστικός**, στον οποίο καθοριστικό ρόλο έχουν οι συνεταιρισμοί, κυρίως γυναικών, οι οποίοι συνδυάζουν την τουριστική δραστηριότητα με την αγροτική και βιοτεχνική ενασχόληση. Πρόκειται για ένα μοντέλο με έντονη παρουσία σε διεθνές επίπεδο και ιδιαίτερα διαδεδομένο στη χώρα μας.
2. **Ορεινός τουρισμός:** κύρια χαρακτηριστικά του είναι η πληθώρα δραστηριοτήτων και η χωρική διάσταση. Δεν έχει χρονικούς περιορισμούς εκδήλωσης και στοχεύει στη φυσιολατρία, την υγεία και ευεξία και την εξοικείωση με το περιβάλλον των ορεινών όγκων. Αν και αποτελεί διαχρονική μορφή τουρισμού, παρατηρείται σημαντική βελτίωση στην οργάνωση των υποδομών και στην ποιικιλία των

⁴ ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε – Ινστιτούτο Ορεινής Οικονομίας: «Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1999, σελ.89-96.

προσφερόμενων δραστηριοτήτων.

3. **Χειμερινός τουρισμός:** πρόκειται για ειδική μορφή, που συνδέεται και επικαλύπτεται μερικώς από τον ορεινό τουρισμό. Διακρίνεται από το χρονικό περιορισμό και κεντρικός άξονας των δραστηριοτήτων του είναι η χιονοδρομία, η οποία και αποτελεί την κύρια αιτία ανάπτυξης πολλών δημοφιλών τουριστικών θερέτρων.
4. **Οικολογικός τουρισμός:** είναι πιθανότατα η ταχύτερα ανερχόμενη εναλλακτική μορφή τουρισμού. Η ενισχυόμενη τάση της τουριστικής ζήτησης σχετικά με τη φυσιολατρία και τη διαβίωση στο φυσικό περιβάλλον συντέλεσαν αποφασιστικά στην ανάπτυξη του. Ο οικολογικός τουρισμός περιλαμβάνει:
  - Τουρισμό σε εθνικούς δρυμούς και βιότοπους με στόχο την παρατήρηση της χλωρίδας και της πανίδας και την εξοικείωση με αυτή.
  - Τουρισμό σε περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους (βουνά, ποτάμια, φαράγγια) με στόχο τη φυσιολατρία.
  - Τουρισμό σε οικολογικές περιοχές με επιστημονικό χαρακτήρα και στόχο την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

Οι ορεινές περιοχές αποτελούν έναν από τους κλασικούς προορισμούς του οικολογικού τουρισμού.

5. **Τουρισμός στην ύπαιθρο:** σε αυτή τη μορφή εντάσσονται οργανωμένες τουριστών στην ύπαιθρο, σε διαφόρων τύπων υποδομές και καταλύματα, που μπορεί να είναι είτε κατασκηνώσεις με σταθερές εγκαταστάσεις είτε σκηνές και προκατασκευασμένα ξύλινα σπίτια. Στόχος αυτής της μορφής τουρισμού είναι η άμεση επαφή με τη φύση και το περιβάλλον μέσω της διαμονής στο ύπαιθρο και όχι σε οργανωμένο κατάλυμα. Η ζήτηση του παρουσιάζει συνεχή αύξηση και αφορά κυρίως ταξίδια μικρής διάρκειας με προορισμό τις ορεινές περιοχές.
6. **Περιηγητικός Τουρισμός:** μορφή τουρισμού με ισχυρή παράδοση. Κύριο χαρακτηριστικό του η αυτονομία των τουριστών ως προς την οργάνωση. Αναπτύσσεται κυρίως σε περιοχές με ωραίο φυσικό περιβάλλον και πολιτιστικό ενδιαφέρον. Παραλλαγή του περιηγητικού τουρισμού είναι ο **τουρισμός περιπέτειας**, ένας τύπος τουρισμού χωρίς μαζική ζήτηση. Συνδυάζει ποικιλία δραστηριοτήτων, που πραγματοποιούνται σε απομονωμένες και δύσβατες περιοχές και προϋποθέτει την ενεργή συμμετοχή των τουριστών και την ύπαρξη εξειδικευμένου υλικοτεχνικού εξοπλισμού. Προνομιακοί αποδέκτες αυτού του τύπου τουρισμού είναι οι ορεινοί όγκοι.
7. **Αθλητικός τουρισμός:** στην περίπτωση αυτή εμπíπτουν αθλητικές δραστηριότητες αφενός επαγγελματικού χαρακτήρα, που σχετίζονται με το μαζικό τουρισμό (διοργάνωση αθλητικών αγώνων και εκδηλώσεων) και αφετέρου ερασιτεχνικού χαρακτήρα, οι οποίες αποτελούν και το βασικό κίνητρο διακοπών όπως σερφ, ορειβασία, καγιάκ, ψάρεμα. Επίσης, περιλαμβάνονται δραστηριότητες, που αφορούν τη φιλοξενία αθλητικών ομάδων σε ειδικές εγκαταστάσεις για προετοιμασία.

Μια άλλη αξιοσημείωτη κατηγορία εναλλακτικών μορφών τουρισμού είναι αυτή με επίκεντρο τον πολιτισμό και την εκπαίδευση και αποτελείται από τους εξής τύπους:

1. **Πολιτιστικός τουρισμός:** η πολιτιστική διερεύνηση μιας περιοχής έχει αναδειχθεί σε ένα από τα βασικά κίνητρα τουρισμού σε διεθνές επίπεδο. Μέσω του πολιτιστικού τουρισμού επιχειρείται η προβολή της πολιτιστικής ιστορίας των περιοχών, που παρουσιάζουν σχετικό ενδιαφέρον (π.χ. αρχιτεκτονικά μνημεία) καθώς και η διάδοση της ιδιαίτερης τοπικής κουλτούρας και παράδοσης (εκδηλώσεις, βιοτεχνικές παραγωγικές διαδικασίες, τοπικά παραδοσιακά προϊόντα).
2. **Εκπαιδευτικός τουρισμός:** περιλαμβάνει ταξίδια με κίνητρο την εκπαίδευση και τη μόρφωση και απευθύνεται κυρίως στις νεότερες ηλικίες. Συνήθεις προορισμοί είναι οι περιοχές με παράδοση σε κάποια επιστήμη, ιστορικό ενδιαφέρον και πλούσιο πολιτισμό. Τακτικοί οργανωτές τέτοιων ταξιδιών είναι εκπαιδευτικά ιδρύματα και επιστημονικοί σύλλογοι.
3. **Θρησκευτικός τουρισμός:** αποτελεί ένα τύπο τουρισμού νε διαχρονική και σταθερή παρουσία. Κίνητρο των τουριστών είναι η επίσκεψη σε χώρους λατρείας ή πλούσιας θρησκευτικής παράδοσης. Εξακολουθεί να παρατηρείται έντονο ενδιαφέρον για ταξίδια τέτοιου τύπου για όλες τις σύγχρονες θρησκείες σε διεθνές επίπεδο, ενώ σε υψηλά επίπεδα κυμαίνεται η ζήτηση στη χώρα μας.

Αξιοσημείωτο μερίδιο στην τουριστική ζήτηση κατέχει μία άλλη κατηγορία εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες συνδυάζονται με **επαγγελματικές δραστηριότητες**. Περιλαμβάνει τους παρακάτω τύπους:

1. **Συνεδριακός τουρισμός:** αποτελεί εξειδικευμένο κομμάτι της διεθνούς τουριστικής κίνησης με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Αυτό αποδίδεται στις ταχύτερες τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις, οι οποίες οδήγησαν στην αύξηση του αριθμού των συνεδρίων όπου αυτές μελετώνται και παρουσιάζονται στο κοινό καθώς και στην πολιτική πολλών επαγγελματικών οργανισμών να οργανώνουν τα σεμινάρια τους σε περιοχές με ιστορικό ενδιαφέρον και φυσικές ομορφιές. Πρόκειται για μια μορφή, που απαιτεί καλές κλιματολογικές συνθήκες, εύκολη πρόσβαση, ικανοποιητική υλικοτεχνική υποδομή ξενοδοχειακού και παράλληλου χώρου και άρτια υλικοτεχνική υποστήριξη. Προϋποθέτει επενδύσεις σημαντικών κεφαλαίων, προσφέρει δυνατότητες επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου και είναι εξαιρετικά επικερδής και συναλλαγματοφόρος. Στην Ελλάδα αν και πληρούνται οι προϋποθέσεις δυναμικής ανάπτυξης του, αυτή βρίσκεται σε αρχικό στάδιο και εστιάζεται κυρίως σε συνεδριακά κέντρα μικρής δυναμικότητας.
2. **Εκθεσιακός τουρισμός:** στη συγκεκριμένη μορφή συνδυάζεται η συμμετοχή σε μία επαγγελματική έκθεση με τις διακοπές. Πρόκειται για τύπο τουρισμού, που μονοπωλείται σχεδόν από αστικά κέντρα με παράδοση σε αυτόν αν και δεν έχει επεκταθεί σε περιφερειακό επίπεδο.
3. **Τουρισμός κινήτρων:** είναι ένα από τα πλέον σύγχρονα τουριστικά προϊόντα. Στηρίζεται στην πολιτική επιχειρήσεων να παρέχουν τουριστικά πακέτα ως πριμ παραγωγικότητας και απόδοσης. Σε αυτό το πλαίσιο το ταξίδι έχει τόσο ψυχαγωγική όσο και επαγγελματική διάσταση, καθώς ο χρόνος των διακοπών μοιράζεται μεταξύ ψυχαγωγίας και επαγγελματικής ενασχόλησης. Στη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα από πλευράς τουριστικής στρατηγικής, λόγω της πραγματοποίησης του κυρίως εκτός των περιόδων αιχμής.

Ξεχωριστή κατηγορία συνιστούν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που απευθύνονται σε συγκεκριμένες **πληθυσμιακές ομάδες** και είναι οι ακόλουθες:

1. **Κοινωνικός τουρισμός:** η προώθηση του αποτελεί διεκδίκηση των εργατικών σωματείων και επαγγελματικών ενώσεων, Κεντρικό στόχο έχει την άμεση ενίσχυση χαμηλά αμειβομένων εργαζομένων με διαφόρων μορφών επιδοτήσεις, προκειμένου να καλύψουν τις τουριστικές τους ανάγκες. Τα επιδοτούμενα τουριστικά πακέτα, που προσφέρονται στην εν λόγω κατηγορία εργαζομένων, πέρα από την κάλυψη του κεντρικού στόχου, επιτυγχάνουν και την τουριστική τόνωση των περιοχών, που τους υποδέχονται, καθώς ο κοινωνικός τουρισμός κατά ένα μεγάλο ποσοστό πραγματοποιείται σε περιόδους εκτός αιχμής.
2. **Ιαματικός τουρισμός:** ιστορικός τύπος τουρισμού με μεγάλη παράδοση, που ωστόσο χρειάζεται εκσυγχρονισμό και εμπλουτισμό με νέες παράλληλες δραστηριότητες. Απευθύνεται σε άτομα, που επιδιώκουν τη βελτίωση της υγείας τους μέσω των ιαματικών πηγών. Αναπτύσσεται, όπως είναι προφανές, σε περιοχές με τη σχετική φυσική εύνοια και συχνά απαιτείται η ύπαρξη πρόσθετων ειδικών υποδομών για άτομα με ειδικές ανάγκες.
3. **Τουρισμός τρίτης ηλικίας:** αφορά άτομα τρίτης ηλικίας, που αναζητούν τουριστικές περιοχές με καλό κλίμα για διαμονή κατά τη χειμερινή περίοδο. Έχει αναπτυχθεί αρκετά σε Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη, απαιτεί υψηλό επίπεδο υποδομών και δραστηριοτήτων και είναι γνωστός και ως τουρισμός παραχείμανσης.

Τέλος δύο σύγχρονες μορφές τουρισμού, δυναμικά ανερχόμενες είναι αυτές της **χρονομεριστικής μίσθωσης (time sharing)** και του **τουρισμού σε θεματικά πάρκα**.

Time sharing: ορίζεται ως η διαδικασία απόκτησης δικαιώματος κατοχής ενός καταλύματος για μια ορισμένη χρονική περίοδο κατ' έτος. Ο τουρίστας έχει το δικαίωμα να επιλέγει διαφορετικό προορισμό κάθε χρόνο και συνήθως αυτό το δικαίωμα έχει πολυετή «διάρκεια ζωής». Ο νέος αυτός θεσμός της χρονομεριστικής μίσθωσης εξαπλώνεται παγκοσμίως, προβάλλοντας ως κύρια πλεονεκτήματα του το συγκριτικά χαμηλότερο κόστος και την πληθώρα των προσφερόμενων ευκαιριών. Στην Ελλάδα τα συγκροτήματα, που προσφέρουν τέτοιου είδους διακοπές είναι λιγοστά.

Τουρισμός σε θεματικά πάρκα: πρόκειται για διακοπές σε οργανωμένα συμπλέγματα υποδομών και δραστηριοτήτων, κατασκευασμένα σε συγκεκριμένη έκταση, των οποίων κοινή συνισταμένη είναι ένα συγκεκριμένο θέμα. Αυτό το θέμα προσδιορίζει και τις κατηγορίες τουριστών στις οποίες απευθύνεται η εν λόγω μορφή τουρισμού, διαμορφώνοντας τη σχετική ζήτηση (π.χ. θεματικά πάρκα για παιδιά, την τεχνολογία κ.τ.λ.). Αποτελεί μια από τις πλέον καινοτόμες μορφές τουρισμού και απαιτεί τεράστιες επενδύσεις, λόγω του υψηλού κόστους κατασκευής.

1.4 Εναλλακτικές Μορφές Τουρισμού και Τοπική Ανάπτυξη

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που παρουσιάστηκαν παραπάνω, αποτελούν τον αντίλογο στον οργανωμένο μαζικό τουρισμό. Οι περισσότερες από αυτές μπορούν να

αποτελέσουν την κινητήρια δύναμη της τοπικής αναπτυξιακής διαδικασίας, συνδράμοντας αποφασιστικά στην αναπτυξιακή προσπάθεια, αρκεί να τηρούνται ορισμένοι όροι και προϋποθέσεις. Βασική προϋπόθεση είναι η συμπληρωματικότητα με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες. Ο υψηλός ανταγωνισμός του τουριστικού κλάδου επιβάλλει τη δημιουργία ενός πλέγματος εναλλακτικών μορφών τουρισμού, που θα μπορεί να προωθηθεί παράλληλα με τις άλλες τοπικές οικονομικές δραστηριότητες. Όστε να είναι σε θέση να ανταποκριθεί στις ειδικές απαιτήσεις της τουριστικής ζήτησης. Επίσης, κρίνεται αναγκαία η ύπαρξη του κατάλληλου θεσμικού πλαισίου, που θα προσφέρει ευελιξία και αποτελεσματικότητα σε ζητήματα χρηματοδότησης και οργάνωσης. Ιδιαίτερα το θέμα της χρηματοδότησης των επενδυτικών δραστηριοτήτων θα πρέπει να κινείται προς την κατεύθυνση ενθάρρυνσης της τοπικής αναπτυξιακής πρωτοβουλίας και της δημιουργίας ενός «συνεκτικού τοπικού πόλου ανάπτυξης», που θα έχει ευεργετικά αποτελέσματα στην απασχόληση και το εισόδημα. Παράλληλα θεωρείται επιβεβλημένη η εξασφάλιση των απαραίτητων υποδομών, που σχετίζονται με την πρόσβαση στην περιοχή και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος σε υψηλά ποιοτικά επίπεδα.

Τέλος, οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού θα πρέπει να είναι ενταγμένες σε ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα, το οποίο θα συμβάλλει στην υποστήριξη και προώθηση τους⁵.

Ολοκληρώνοντας το θεωρητικό τμήμα της παρούσας μελέτης, αναλύθηκε η εξέλιξη του τουριστικού κλάδου, με ιδιαίτερη έμφαση στη νέα τάση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν έναν από τους κεντρικούς πυλώνες πάνω στους οποίους μπορεί να στηριχθεί η τοπική ανάπτυξη μιας ορεινής περιοχής, όπως η Ευρυτανία. Στο κεφάλαιο, που ακολουθεί θα παρουσιαστούν συνοπτικά τα γενικά φυσικά, αλλά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά του Νομού Ευρυτανίας, που θα επιτρέψουν την καλύτερη διερεύνηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων του.

---

⁵ Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης: «Ειδικές καινοτομικές μορφές τουρισμού στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (Regional Innovation Strategy)», Εκδόσεις Interbooks Αθήνα 1998, σελ.101.

2. ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ-ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η παρουσίαση των γενικότερων φυσικών και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών του Νομού Ευρυτανίας είναι εξαιρετικά χρήσιμη, προκειμένου να προσδιοριστεί το αναπτυξιακό «προφίλ» της περιοχής, να αναδειχθούν οι δυνατότητες, που υπάρχουν, να εντοπιστούν τα τοπικά πλεονεκτήματα και οι αναπτυξιακοί περιορισμοί. Η ανάλυση της ταυτότητας του Νομού αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για τον προσδιορισμό του αναπτυξιακού προτύπου του, αλλά και των μελλοντικών αναπτυξιακών τάσεων.

2.1 Γενικά χαρακτηριστικά και βασικά μεγέθη του Νομού

Ο Νομός Ευρυτανίας υπάγεται διοικητικά στην Περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας και συνορεύει με τους Νομούς Φθιώτιδας, Καρδίτσας και Αιτωλοακαρνανίας. Η έκταση του είναι 2047 τετραγωνικά χιλιόμετρα, στο σύνολο της ορεινής, ενώ περίπου το 50% αυτής καλύπτεται από δάση και διαθέτει μεγάλο υδάτινο πλούτο. Ένα μεγάλο μέρος του Νομού είναι απλωμένο πάνω στον κύριο κορμό της Πίνδου. Περικλείεται δε από τα βουνά: Άγραφα, Τυμφρηστό, Οξυά, Παναιτωλικό, Χελιδόνα και Καλλιακούδα. Διατρέχεται από τους ποταμούς Καρπενησιώτη, Ταυρωπό, Αγραφιώτη, Κρικελλοπόταμο, Τρικεριώτη και Αχελώο. Τον υδάτινο πλούτο συμπληρώνει από το 1965 η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών, που αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα γαιοφράγματα της Ευρώπης. Οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις είναι περιορισμένες, ενώ εξαιρετικά πλούσια θεωρείται η πανίδα της περιοχής.

Ο Νομός Ευρυτανίας απαρτίζεται από τους εξής δήμους: Αγράφων, Απεραντίων, Ασπροποτάμου, Βίνιανης, Δομνίστας, Καρπενησίου, Κτημενίων, Ποταμιάς, Προυσού, Φουρνάς και Φραγκίστας. Η πρωτεύουσα του Νομού είναι το Καρπενήσι, που είναι κτισμένο στις νότιες πλαγιές του Τυμφρηστού, σε υψόμετρο 1000 μέτρων και αποτελεί τη μοναδική αστική περιοχή του Νομού⁶.

Ο πληθυσμός του Νομού (απογραφή 2001) ανέρχεται σε 32.026 κατοίκους συγκεντρώνοντας ποσοστό 0,3% του πληθυσμού της χώρας, έναντι 0,23% το 1991. Η πληθυσμιακή εξέλιξη του Νομού παρουσιάζεται ιδιαίτερα ευνοϊκή την τελευταία δεκαετία (1991-2001), σημειώνοντας αύξηση 31,7%, σημαντικά υψηλότερη της αντίστοιχης αύξησης του πληθυσμού της χώρας, που για την ίδια περίοδο ήταν ίση με 6%. Παράλληλα ανατρέπεται θεαματικά μία ισχυρή τάση πληθυσμιακής συρρίκνωσης του Νομού, που είχε παρατηρηθεί κατά τις προηγούμενες δεκαετίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

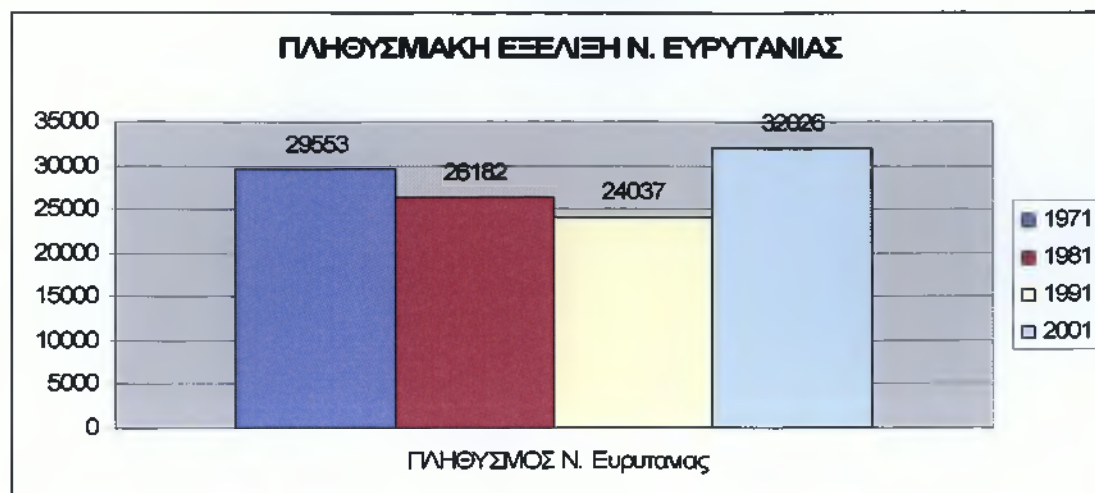
ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

ΟΣ	1971	1981	1991	2001	%ΜΕΤΑΒΟΛΗ 71-81	%ΜΕΤΑΒΟΛΗ	ΜΕΤΑΒΟΛΗ 2001
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	29553	26182	24037	32026	-11,34%	-10,1%	31,7%

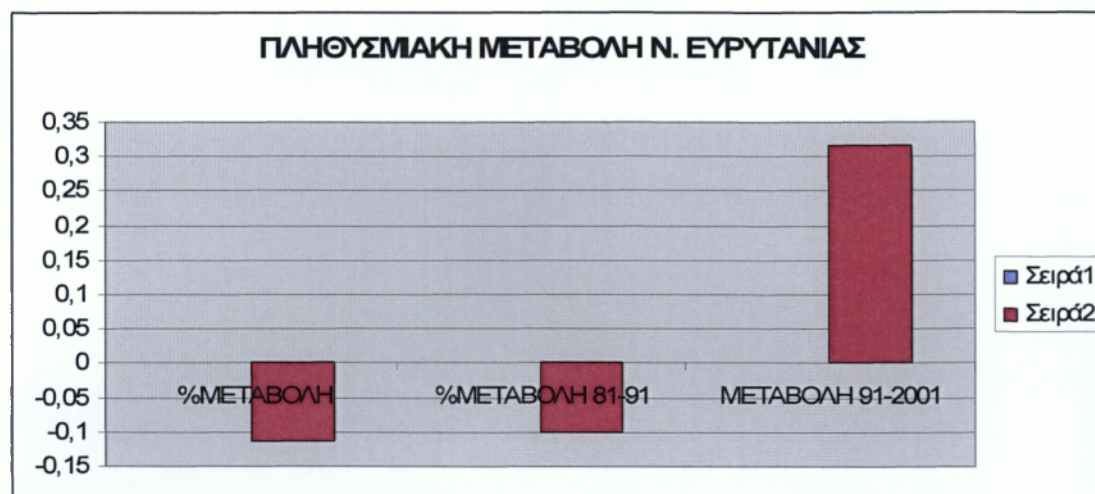
Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές πληθυσμού

⁶ www.evrytan.gr Ιστοσελίδα του Πολιτιστικού Συλλόγου Καρπενησίου

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

ΓΡΑΦΗΜΑ 1.1

Ωστόσο, εξετάζοντας την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού της Ευρυτανίας, είναι εμφανές το πρόβλημα της πληθυσμιακής γήρανσης. Παρατηρώντας τις τιμές των **δεικτών γήρανσης**⁷ της Ευρυτανίας, συμπεραίνουμε ότι είναι σαφώς υψηλότερες από τις αντίστοιχες των δικτών γήρανσης της χώρας και παρουσιάζουν ισχυρή αυξητική τάση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΗΛΙΚΙΑΚΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

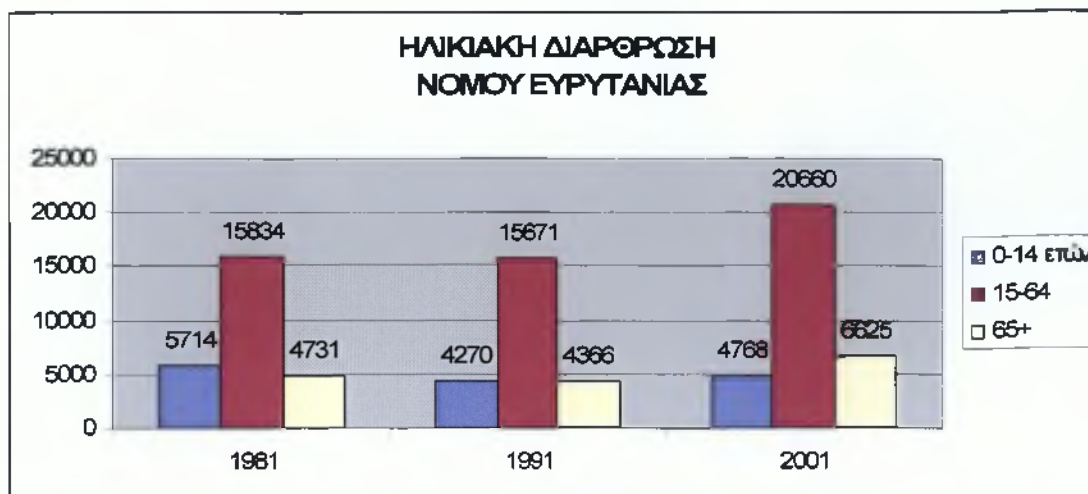
	1981	1991	2001
0-14 ετών	5714	4270	4768
15-64	15834	15671	20660
65+	4731	4366	6625

⁷ Ο δείκτης γήρανσης είναι ο λόγος του πληθυσμού άνω των 65 ετών προς τον πληθυσμό 0-14 ετών. Τα διαθέσιμα στοιχεία είναι για τα έτη 1981, 1991, 2001.

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές πληθυσμού

ΓΡΑΦΗΜΑ 2.1

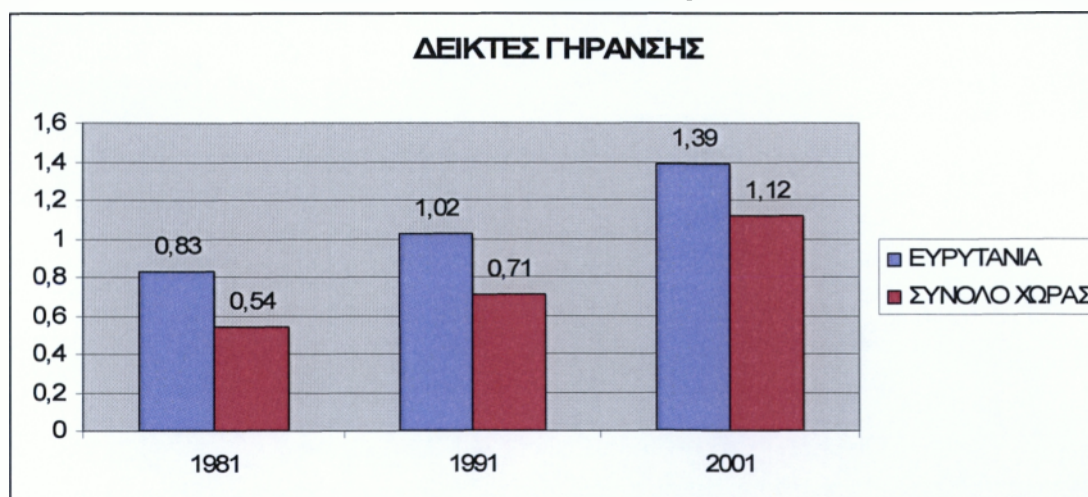
ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΔΕΙΚΤΕΣ ΓΗΡΑΝΣΗΣ

	1981	1991	2001
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	0,83	1,02	1,39
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	0,54	0,71	1,12

Πηγή: ΕΣΥΕ, απογραφές πληθυσμού

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

Το εντεινόμενο φαινόμενο του γηράσκοντος πληθυσμού του Νομού, πέρα από την αύξηση του προσδόκιμου επιβίωσης, υποδηλώνει την αδυναμία του να ανανεώσει επαρκώς τον πληθυσμό του και να συγκρατήσει τα άτομα, που διανύουν την παραγωγική ηλικία. Αυτό αντικατοπτρίζει την έλλειψη αρκετών ευκαιριών εργασίας, ευημερίας, ευρύτερης μόρφωσης και κοινωνικής καταξίωσης, που οδηγούν τη μετακίνηση προς τα αστικά κέντρα.

Η κατανομή της απασχόλησης κατά τομέα παραγωγής στο Νομό (απογραφή 2001) παρουσιάζει σημαντική απόκλιση από την αντίστοιχη κατανομή στο σύνολο της χώρας, ενώ κυμαίνεται, με μικρές διαφοροποιήσεις, σχεδόν στα ίδια επίπεδα με αυτά του 1991. Βασικά χαρακτηριστικά της διάρθρωσης της απασχόλησης στο Νομό είναι η εμμονή του πρωτογενούς τομέα, σε ποσοστό αρκετά υψηλότερο από το μέσο ποσοστό της χώρας και η σχετικά μικρότερη συμμετοχή στο δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

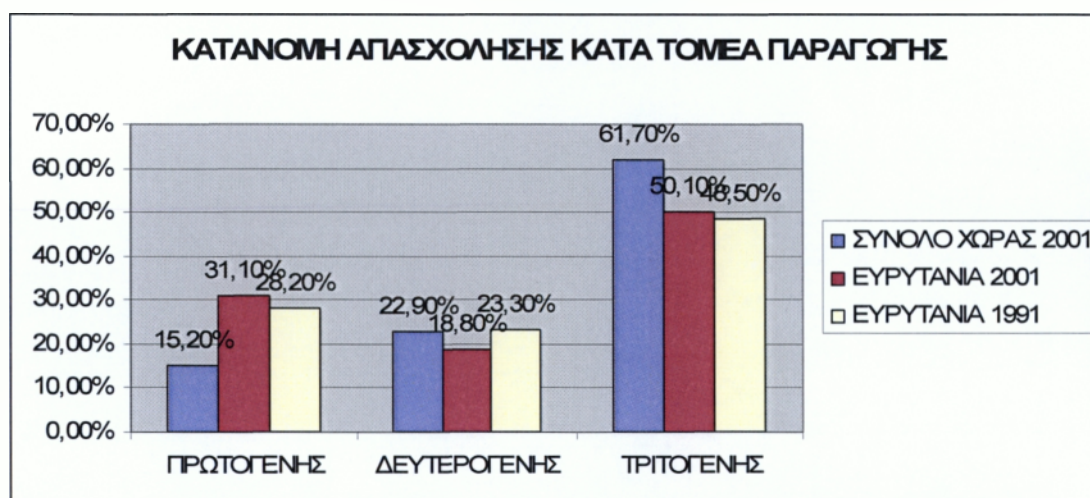
ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	15,2%	22,9%	61,7%
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ 2001	31,1%	18,8%	50,1%
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ 1991	28,2%	23,3%	48,5%

Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφές πληθυσμού 1991,2001

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

Ο συνολικός αριθμός των επιχειρήσεων, που δραστηριοποιούνται στο Νομό (απογραφή 2001) σε όλες τις κατηγορίες οικονομικής δραστηριότητας είναι 1.113 και αντιστοιχεί στο 0,14% του συνόλου των επιχειρήσεων της χώρας. Ο τζίρος, που πραγματοποίησαν το 2001 ανέρχεται σε 66,22 εκατομμύρια ευρώ και αντιπροσωπεύει το 0,03% του συνολικού τζίρου των επιχειρήσεων της χώρας, ποσοστό, που φέρνει το Νομό στην τελευταία θέση της σχετικής κατάταξης. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών κινείται στον κλάδο των υπηρεσιών, ενώ μηδαμινή είναι η ενεργοποίηση επιχειρήσεων στον πρωτογενή τομέα.

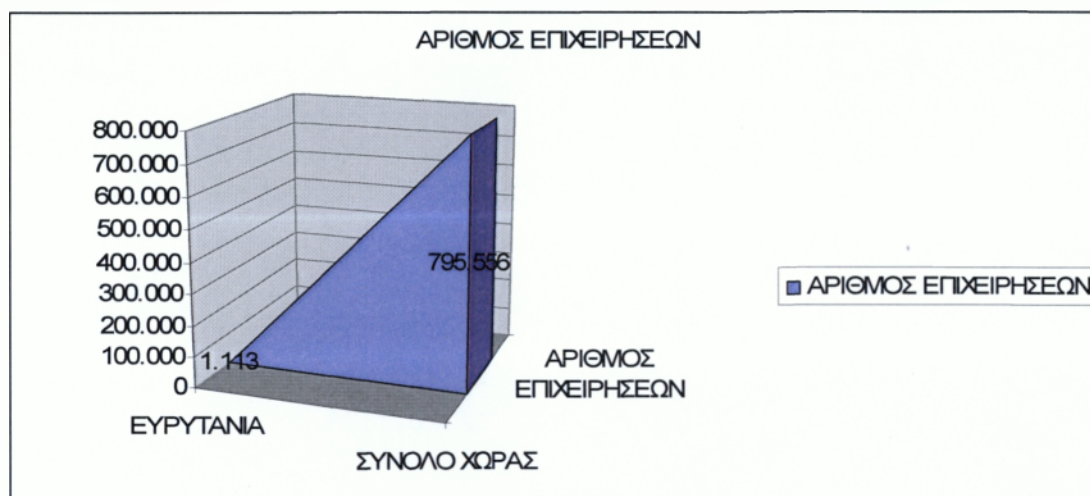
ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΖΙΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟ 2001

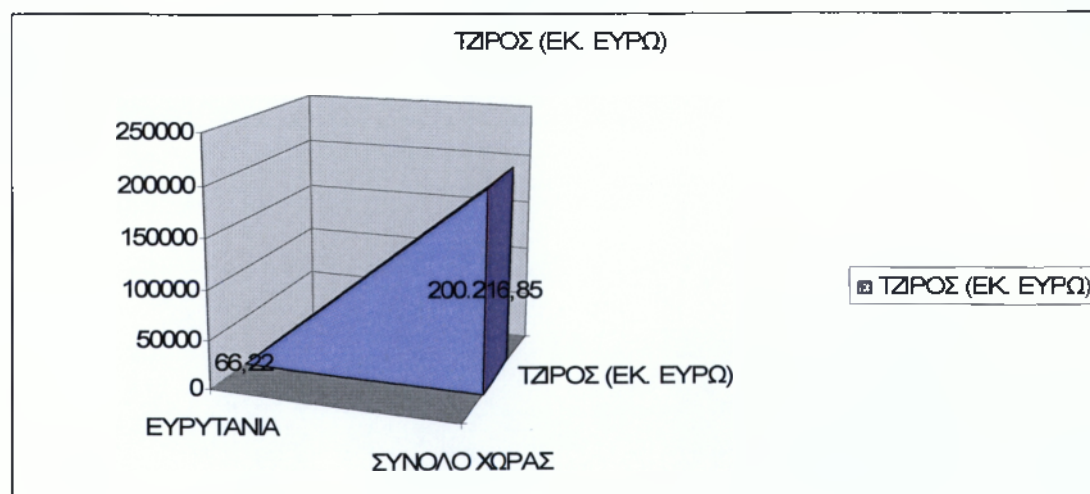
	ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ	ΤΖΙΡΟΣ (ΕΚ. ΕΥΡΩ)
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	1.113 (0,14%)	66,22 (0,03%)
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	795.556	200.216,85

Πηγή: ΕΣΥΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 5

ΓΡΑΦΗΜΑ 5.1

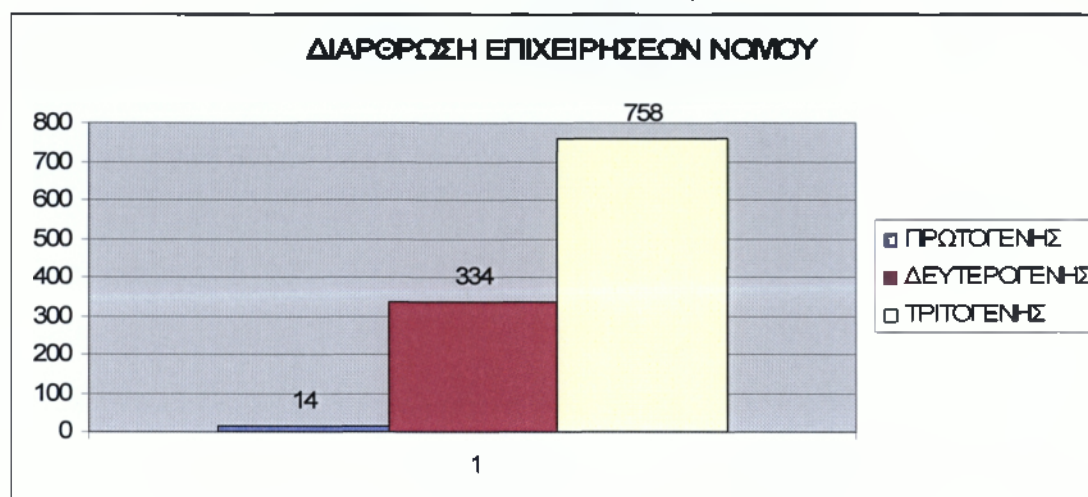
ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΝΟΜΟΥ (2001)

ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ	ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ	ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ
14 (1,2%)	334 (30,2%)	758 (68,6%)

Πηγή: ΕΣΥΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 6

Η κατανομή του ΑΕΠ του Νομού διαμορφώνεται ως εξής: στη γεωργία αναλογεί 6,6% του προϊόντος, στη βιομηχανία 13% (με σχεδόν μηδενική συμμετοχή της μεταποίησης και σημαντική αύξηση των κατασκευών στο 12%) και στις υπηρεσίες 80% (9% από υπηρεσίες ξενοδοχείων και εστιατορίων)⁸.

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ για το 2002 ανερχόταν σε 16327 ευρώ, ίσο με το 126% του μέσου όρου της χώρας. Η μεγάλη διαφορά σε σχέση με τους προηγούμενους υπολογισμούς, σύμφωνα με τους οποίους το κ.κ. ΑΕΠ κυμαινόταν περίπου στο 70% του μέσου όρου της χώρας, οφείλεται στην αλλαγή του τρόπου υπολογισμού, με βάση το μόνιμο πληθυσμό και όχι τον πραγματικό, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι πολύ μεγαλύτερος. Επί της ουσίας, λοιπόν, ο Νομός είναι αρκετά φτωχότερος.

2.2 Τεχνικές και Κοινωνικές Υποδομές

Ο Νομός παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα να έχει ως αποκλειστικό δίκτυο επικοινωνίας την οδική συγκοινωνία, γεγονός, που επηρεάζει δραστικά τη φυσιογνωμία, αλλά και την οικονομία της περιοχής. Στο πρωτεύον οδικό δίκτυο υπάρχουν οι εξής άξονες:

- Λαμία-Καρπενήσι-Αγρίνιο, που διασχίζει κατά πλάτος το Νομό και αποτελεί τη σύνδεση του με Ανατολική και Δυτική Ελλάδα. Ο συγκεκριμένος άξονας χρησιμοποιείται για την πλειονότητα των μεταφορών και των μετακινήσεων και υπόκειται σε διαρκείς βελτιώσεις (π.χ. Σήραγγα Τυμφρηστού), που καθιστούν εύκολη και ασφαλή την πρόσβαση στο Νομό.

⁸ Στοιχεία ΕΣΥΕ 2001 από την τελευταία απογραφή του 2001.

- Καρπενήσι-Φουρνά-Καρδίτσα, που συνδέει το Νομό με τη Θεσσαλία.
- Καρπενήσι-Δομνίστα-Ναυπάκτος.

Στο δευτερεύον οδικό δίκτυο, παρά τη σημαντική πρόοδο, που έχει συντελεστεί τα τελευταία χρόνια, υπάρχουν αρκετές αδυναμίες, λόγω και της μορφολογίας της περιοχής, ενώ ένα μικρό κομμάτι παραμένει χωρίς ασφαλτόστρωση.

Τα παραπάνω, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος του Νομού βρίσκεται σε μεγάλη χρονοαπόσταση από το Καρπενήσι, μοναδική αστική περιοχή της Ευρυτανίας όπως ήδη αναφέρθηκε, καθιστά κάποιες περιοχές προβληματικές, με δυσκολίες στη συγκράτηση του πληθυσμού και αναπτυξιακούς περιορισμούς.

Σε ό,τι αφορά τις κοινωνικές υποδομές του Νομού είναι εμφανής η ανεπάρκεια σε ορισμένους τομείς.

Στον τομέα της υγείας, μοναδική θεραπευτική μονάδα σε ολόκληρη την Ευρυτανία είναι το Γενικό Νομαρχιακό Νοσοκομείο Καρπενησίου με δυναμικότητα 57 κλινών (στοιχεία 2001). Παράλληλα σε κάθε δήμο λειτουργούν αγροτικά ιατρεία.

Στον τομέα της εκπαίδευσης και ειδικότερα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση λειτουργούν 36 σχολεία εκ των οποίων 4 στο Καρπενήσι (2001), ενώ για το 2002 σε 1000 κατοίκους του Νομού αντιστοιχούν 47 μαθητές όταν ο μέσος όρος της χώρας είναι 59. Στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση λειτουργούν 7 γυμνάσια και 5 λύκεια και για το 2002 η αναλογία μαθητών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ανά 1000 κατοίκους ήταν 60 με το μέσο όρο της χώρας να είναι 66. Παράλληλα στο Καρπενήσι λειτουργεί ως παράρτημα του ΤΕΙ Λαμίας το Τμήμα Δασοπονίας. Αξίζει επίσης να σημειωθεί η παντελής έλλειψη ιδιωτικών σχολικών μονάδων.

Τέλος μια σειρά από δείκτες ευημερίας⁹ φανερώνουν κάποιες αδυναμίες της περιοχής, αναδεικνύουν ορισμένα πλεονεκτήματα της αλλά και δίνουν κάποια ενθαρρυντικά μηνύματα για τις προοπτικές της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

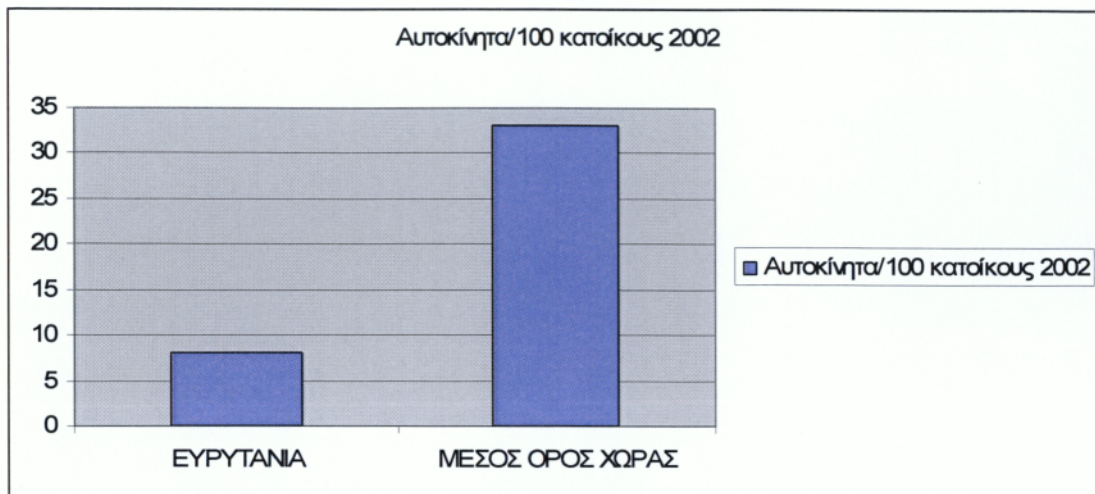
ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ

	ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	ΜΕΣΟΣ ΟΡΟΣ ΧΩΡΑΣ
Αυτοκίνητα/100 κατοίκους 2002	8	33
Τροχαία ατυχήματα/1000 κατοίκους 2001	0,9	1,5
Νέες κατοικίες/100 κατοίκους 2002	1,3	1,2

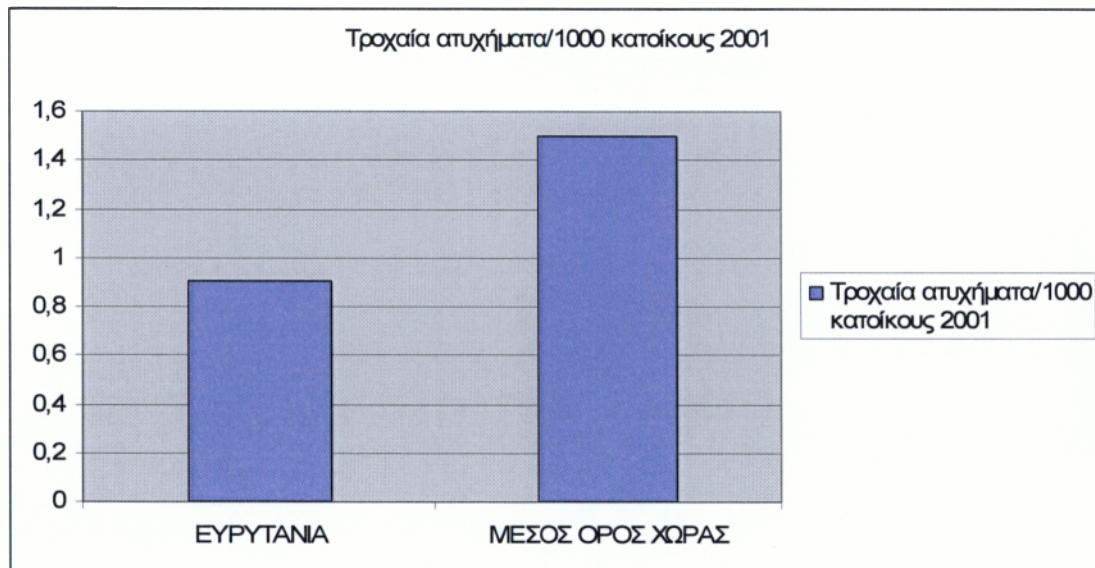
Πηγή: ΕΣΥΕ

⁹ Πηγές των στοιχείων: έρευνες ΕΣΥΕ 2001, www.economics.gr

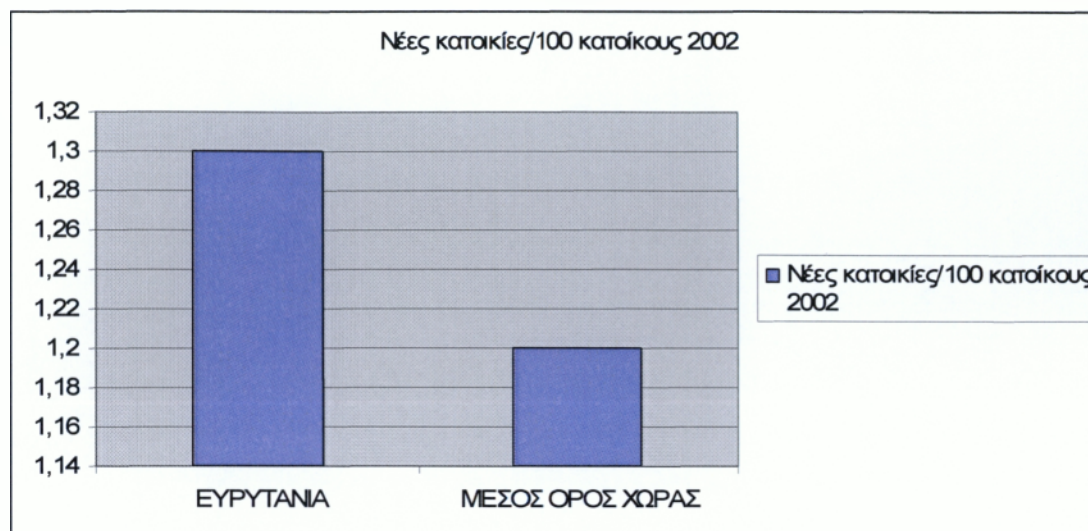
ΓΡΑΦΗΜΑ 7

ΓΡΑΦΗΜΑ 7.1

ΓΡΑΦΗΜΑ 7.2

Όπως μπορεί να συμπεράνει κανείς από τα στοιχεία, που παρατέθηκαν παραπάνω, η Ευρυτανία γνώρισε για μεγάλο χρονικό διάστημα τον οικονομικό και αναπτυξιακό μαρασμό, ως απόρροια μιας γενικότερης πολιτικής, που δεν είχε επίκεντρο την ανάπτυξη της περιφέρειας. Τα τελευταία χρόνια σημειώθηκαν προσπάθειες για να καλυφθεί το χαμένο έδαφος και τα αποτελέσματα έχουν αρχίσει να είναι ήδη ορατά. Ειδικότερα στον τομέα των υποδομών, με πρώτη προτεραιότητα το οδικό δίκτυο, σημείο κομβικό για την ανάπτυξη μιας ορεινής οικονομίας, έγιναν εντυπωσιακές παρεμβάσεις, που επέτρεψαν τη μετάβαση στην επόμενη φάση του στρατηγικού σχεδιασμού. Σε αυτή τη φάση έμφαση δόθηκε και δίνεται στην ενίσχυση της επενδυτικής δραστηριότητας με τις επιλογές να κατευθύνονται, λόγω και της γεωμορφολογίας του χώρου, κυρίως στην ανάπτυξη του τουρισμού.

Μετά την ανάλυση των γενικών χαρακτηριστικών του Νομού Ευρυτανίας, τα οποία καθορίζουν την αναπτυξιακή του φυσιογνωμία, το επόμενο κεφάλαιο θα επικεντρωθεί σε μια εκτενέστερη αναφορά των τουριστικών του πόρων, οι οποίοι προσδιορίζουν τις δυνατότητες ανάπτυξης του Νομού μέσω του τουρισμού.

3. ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Στο πέρασμα των χρόνων το κύριο ζητούμενο και ταυτόχρονα κρίσιμο στοιχείο για το Νομό ήταν και εξακολουθεί να είναι η ανάπτυξη. Μονόδρομος για το Νομό υπήρξε η επιλογή της ενδογενούς τοπικής ανάπτυξης με την ενεργοποίηση των ίδιων πόρων της περιοχής, που μεταφράζεται σε αξιοποίηση των τεράστιων φυσικών πλεονεκτημάτων, που παρουσιάζει. Η ενδογενής τοπική ανάπτυξη, μέσα από την τουριστική ανάπτυξη, μπορεί να αποτελέσει μία βιώσιμη και επιτυχημένη αναπτυξιακή στρατηγική για μια περιοχή, που τη μαστίζει για δεκαετίες η ανεργία, η υποαπασχόληση, το χαμηλό βιοτικό επίπεδο και η μετανάστευση ενός μεγάλου μέρους του εργατικού της δυναμικού.

Η τουριστική ανάπτυξη είναι γνωστό ότι είναι ότι εγκυμονεί κινδύνους όπως η εμπορευματοποίηση και η αλλοίωση της τοπικής ταυτότητας. Όμως η βιώσιμη ανάπτυξη προϋποθέτει την ενσωμάτωση της περιβαλλοντικής διάστασης στην τουριστική πολιτική και την ανάπτυξη μιας τουριστικής βιομηχανίας την οποία χαρακτηρίζουν κώδικες σεβασμού των τοπικών ιδιαιτεροτήτων και πολιτισμικών στοιχείων. *Στόχος, λοιπόν, είναι η δημιουργία ενός τουριστικού ρεύματος στηριζόμενου στις εναλλακτικές μορφές τουρισμού.*

Τους τοπικούς παραγωγικούς πόρους μιας περιοχής αποτελούν οι φυσικοί, οι ανθρώπινοι, οι χρηματικοί και οι ανθρωπογενείς πόροι¹⁰. Η ενεργοποίηση και αξιοποίηση τους οδηγούν στην επίτευξη του στόχου της τοπικής ανάπτυξης.

3.1 Φυσικοί πόροι του Νομού Ευρυτανίας

Η ύπαρξη φυσικών πόρων αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την ανάπτυξη μίας περιοχής μέσω του τουρισμού, αφού αυτοί συνιστούν την αρχική τουριστική προσφορά.¹¹ Ο Νομός Ευρυτανίας διακρίνεται για το άπειρο φυσικό κάλλος, τις ανέγγιχτες περιβαλλοντικές συνθήκες διαβίωσης και τους μηδενικούς δείκτες ατμοσφαιρικής ρύπανσης. Οι φυσικοί του πόροι συγκεντρώνουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά, που ευνοούν την ανάδειξη ειδικών μορφών τουρισμού, οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής με απόλυτο σεβασμό στο περιβάλλον και ορθολογιστική χρήση των φυσικών πόρων.

Οι κυριότεροι φυσικοί πόροι του Νομού είναι:

A. Βουνά

Το σύνολο της έκτασης του Νομού είναι ορεινή με πολλά βουνά μικρού και μέσου ύψους. Αποτελείται από δύο μεγάλες οροσειρές, δέκα βουνοκορφές με υψόμετρο μεγαλύτερο από 2000μ. και περισσότερες από 25 με υψόμετρο μεγαλύτερο από 1500μ. και είναι ο ορεινότερος και πιο αραιοκατοικημένος νομός της χώρας.

Η πρόσβαση σε ένα μέρος των ορεινών όγκων είναι προβληματική κατά τους χειμερινούς μήνες λόγω των χιονοπτώσεων, αλλά η εντυπωσιακή ομορφιά τους παραπέμπει σε αλπικά τοπία. Ιδιαίτερα σπάνιου φυσικού κάλλους θεωρούνται τα βουνά Τυμφορηστος ή Βελούχι, Καλλιακούδα και Άγραφα, τα οποία σε συνδυασμό με τη μηδενική μόλυνση του

¹⁰ Barquero Vasquez Antonio: Τοπική Ανάπτυξη. Μία στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης», Εκδόσεις Interbooks, Αθήνα 1991 σελ.138.

¹¹ Πηγή: Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Ν. Ευρυτανίας.

περιβάλλοντος κρίνονται ιδανικά για την ανάπτυξη ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Τα δύο πρώτα έχουν ήδη αξιοποιηθεί και αποτελούν τους δημοφιλέστερους προορισμούς του Νομού, αφού στο Βελούχι και στην τοποθεσία «Διαβολότοπος» σε υψόμετρο 1840μ. λειτουργεί χιονοδρομικό κέντρο και στην Καλλιακούδα, στη θέση «Λακκώματα», σε υψόμετρο 1400μ. λειτουργεί οργανωμένο ορειβατικό καταφύγιο. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι η πλειονότητα των βουνών καλύπτεται από παρθένα ελατοδάση, τα οποία προσδίδουν ξεχωριστή ομορφιά και προσφέρουν πολλές ευκαιρίες εναλλακτικού τουρισμού.

Εικόνα 1: Το βουνό Βελούχι

Β. Λίμνες-Ποτάμια

Ο Νομός διαρρέεται από τρία ποτάμια και μικρότερους παραποτάμους:

- Τον Αγραφιώτη, που διαρρέει ολόκληρο το Νομό και καταλήγει στη λίμνη των Κρεμαστών.
- Το Μέγδοβα ή Ταυρωπό, που πηγάζει από τα Άγραφα. Ρέει στο νότιο τμήμα του Νομού και καταλήγει στη λίμνη των Κρεμαστών.
- Τον Αχελώο, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου βρίσκεται στην Αιτωλοακαρνανία.

Οι κυριότεροι παραπόταμοι είναι ο Καρπενησιώτης, ο Κρικελλοπόταμος και ο Τρικεριώτης. Τα νερά των ποταμών, αλλά και τα παραποτάμια χωριά αποτελούν ιδανικές επιλογές ανάπτυξης ενός πλέγματος δραστηριοτήτων εναλλακτικού τουρισμού και έχει ήδη ξεκινήσει η αξιοποίηση τους προς αυτή την κατεύθυνση.

Στη συμβολή των ποταμών Αχελώου, Μέγδοβα και Αγραφιώτη σχηματίστηκε το 1965 η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών, με τη δημιουργία του τεχνητού φράγματος του υδροηλεκτρικού σταθμού. Η λίμνη έχει συνολική επιφάνεια 25.000 στρέμματα και χωρητικότητα 4.700.000.000 κυβικά μέτρα. Η σπουδαιότητα της λίμνης συνίσταται, εκτός από την παραγωγή ενέργειας, στην αύξηση της βιοποικιλότητας του τόπου, καθώς έχει δημιουργηθεί ένας εκπληκτικός υγροβιότοπος, που έδωσε αρμονικά με την προϋπάρχουσα χλωρίδα και πανίδα. Η Λίμνη θεωρείται ένα από «τα ισχυρά όπλα» της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής καθώς μπορεί να προσελκύσει δραστηριότητες, που σχετίζονται με τον οικολογικό, τον εκπαιδευτικό και τον περιηγητικό τουρισμό.

Εικόνα 2: Ο ποταμός Αχελώος

Εικόνα 3: Η τεχνητή λίμνη των Κρεμαστών

Γ. Φαράγγια-Σπήλαια

Τον φυσικό πλούτο της περιοχής συμπληρώνουν πολλά φαράγγια και σπήλαια, τα οποία προσφέρουν ευρύ πεδίο για την ανάπτυξη ειδικών μορφών τουρισμού. Ιδιαίτερα δημοφιλές είναι το φαράγγι «Πανταβρέχει» με πανύψηλους καταρράκτες. Επίσης στο χωριό Άγραφα βρίσκονται τα φαράγγια «Χοντέικα» και «Τρύπα του Αγραφιώτη», που συμπεριλαμβάνονται στο νέο πρόγραμμα Natura 2000. Στο χωριό Μεσοκώμη έχει ανακαλυφθεί ένα σπήλαιο με σχηματισμούς από σταλαγμίτες και σταλακτίτες, ενώ στο χωριό Προυσός υπάρχει το σπήλαιο «Μαύρη Σπηλιά».

Τα παραπάνω αξιοθέατα προσφέρονται για πλήθος δραστηριοτήτων και ήδη παρατηρείται ταχύτατη αύξηση της τουριστικής ζήτησης για αυτά, αλλά και εντεινόμενη δραστηριοποίηση τοπικών φορέων και επιχειρήσεων προς αυτή την κατεύθυνση.

Εικόνα 4: Το φαράγγι Πανταβρέχει

3.2 Πολιτιστικοί Πόροι

Στους «ανθρωπογενείς» πολιτιστικούς πόρους αναλογεί ένα μεγάλο μερίδιο της αρχικής τουριστικής προσφοράς και η αξιοποίηση και προστασία τους θεωρούνται κεφαλαιώδους σημασίας για την τουριστική ανάπτυξη. Στην Ευρυτανία υπάρχει πλούσια ιστορική παράδοση και αξιόλογα πολιτιστικά μνημεία. Παρά το γεγονός ότι η βαρύτητα στην αναπτυξιακή διαδικασία έχει δοθεί στα φυσικά αξιοθέατα, η τουριστική ζήτηση για πολιτιστικά αγαθά είναι ικανοποιητική και η συστηματικότερη προβολή και αξιοποίηση τους μπορεί να αποδώσει ουσιαστικά οφέλη¹².

A. Εκκλησίες και Μονές

Στο Νομό υπάρχουν αρκετές βυζαντινές εκκλησίες και Μοναστήρια, που συνιστούν την υποδομή για την ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού.

- Μοναστήρι της Παναγίας Προυσιώτισσας, στο χωριό Προυσός. Η ίδρυση του τοποθετείται στα πρώτα χρόνια του 9^{ου} αιώνα μ.Χ. και συνοδεύεται από πλούσια θρησκευτική και ιστορική παράδοση. Στη μονή λειτουργεί και μουσείο με πολλά σημαντικά ιστορικά εκθέματα.
- Μονή της Τατάρνας. Ιδρύθηκε τον 11^ο αιώνα και στα χρόνια της τουρκοκρατίας φιλοξένησε μεγάλους δασκάλους του Γένους. Μετά από αλλεπάλληλες καταστροφές το 1970 χτίστηκε νέο μοναστήρι, δίπλα στο παλαιό. Σώζονται σπάνια και πολύτιμα ιερά κειμήλια, ενώ διαθέτει και βιβλιοθήκη με έντυπα του 16^{ου} αιώνα.

¹² www.evrytania.gr Ιστοσελίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ευρυτανίας

- Το Μοναστήρι των Δομιανών: είναι ένα από τα σημαντικότερα μεταβυζαντινά μνημεία. Ο ναός χρονολογείται ότι πρωτοκτίστηκε το 16^ο αιώνα. Το μοναστήρι έχει τοιχογραφίες του 18^{ου} αιώνα, βυζαντινής τεχνοτροπίας.

Εικόνα 5: Η Ιερά Μονή της Παναγίας στον Προυσό

Εικόνα 6: Η Ιερά Μονή της Παναγίας Τατάρνας

Β. Μουσεία

- Μουσείο Γρανίτσας: πρόκειται για λαογραφικό μουσείο, που λειτουργεί από το 1970 με αντικείμενα λαϊκής τέχνης και τη βιβλιοθήκη του συγγραφέα Ζαχαρία Παπαντωνίου.
- Μουσείο Βίνιανης. Στο χωριό βινιανη συγκροτήθηκε το Μάρτιο του 1944 η «Κυβέρνηση του Βουνού», η πρώτη κυβέρνηση της Ελεύθερης Ελλάδας. Σήμερα λειτουργεί μουσείο με πλούσιο έντυπο και φωτογραφικό υλικό της εποχής.
- Μουσείο Εθνικής Αντίστασης, στο χωριό Κορυσχάδες. Πρόκειται για το παλιό σχολείο του χωριού, όπου το Μάιο του 1944, συνήλθε το Εθνικό Συμβούλιο, το οποίο προήλθε από τις πρώτες ελεύθερες εκλογές. Έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο και λειτουργεί σχετική έκθεση φωτογραφίας.

Γ. Αρχαιολογικοί χώροι

Στο Νομό συναντάμε αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους και ευρηματα, που είναι οι εξής:

- Τα ερείπια της αρχαίας Φάντινος στη Δομνίστα,
- Οι αρχαιολογικοί χώροι στο Κλαυσί,
- Ο αρχαίος οικισμός στη θέση «Παλαιόκαστρο» του χωριού Τριπόταμος,
- Ο αρχαίος οικισμός στη θέση «Γλα» του χωριού Χόχλια.

Δ. Παραδοσιακοί οικισμοί

Υπάρχουν αρκετοί οικισμοί και χωριά χαρακτηρισμένα εξολοκλήρου παραδοσιακά και διαθέτουν εξαιρετικά δείγματα τοπικής αρχιτεκτονικής. Επίσης, πολλά είναι τα μεμονωμένα οικοδομήματα, παραδοσιακά ή νεοκλασικά και τα αναπαλαιωμένα αρχοντικά, τα οποία παρουσιάζουν ξεχωριστό αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον.

Μετά την παρουσίαση των κυριότερων τουριστικών πόρων της Ευρυτανίας, στο επόμενο κεφάλαιο γίνεται ανάφορά στους φορείς, που δραστηριοποιούνται στο Νομό, επιδιώκοντας την αξιοποίηση αυτών των πόρων για την ανάπτυξη του.

4. ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΦΟΡΕΙΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

Αναπτυξιακές εταιρείες-Αυτοδιοίκηση

Ένα από τα κύρια γνωρίσματα του πρότυπου της τοπικής ανάπτυξης είναι το ιδιαίτερο ενδιαφέρον και η ευαισθησία, που επιδεικνύεται για την ικανοποίηση τοπικά καθορισμένων ειδικών αναγκών του πληθυσμού¹³. Για την ικανοποίηση αυτών των τοπικών αναγκών, οι οποίες βρίσκονται εκτός των πλαισίων της κρατικής δραστηριότητας και εκτός του πεδίου δραστηριοποίησης της ιδιωτικής επιχειρηματικής πρωτοβουλίας, επιχειρείται συχνά η ανάληψη τοπικών πρωτοβουλιών με στόχο την κινητοποίηση των τοπικών πόρων προς αυτή την κατεύθυνση. Οι πρωτοβουλίες αυτές μετουσιώνονται σε δράση μέσω της λειτουργίας Αναπτυξιακών Οργανισμών ή Εταιρειών.

Οι τοπικοί Αναπτυξιακοί Οργανισμοί, προκειμένου τα αποτελέσματα των ενεργειών τους να είναι άμεσα κατευθυνόμενα προς την τοπική κοινωνία, θα πρέπει να διαθέτουν την ανάλογη εξουσία και επαρκείς πόρους, που θα τους επιτρέπουν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες σχετικά με:

- Παροχή πληροφοριών για συγκεκριμένες δραστηριότητες.
- Υπηρεσίες προβολής και προώθησης τοπικών πόρων, προσαρμοσμένες στις ειδικές αναπτυξιακές στρατηγικές, που χρησιμοποιούνται κατά περίπτωση.
- Συντονισμό και ενίσχυση δραστηριοτήτων, που αναλαμβάνονται από τοπικές ομάδες και συμβάλλουν στην επιτυχία της συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής.

Ένας αναπτυξιακός οργανισμός θα πρέπει να διαθέτει την κατάλληλη νομική και οργανωτική μορφή, η οποία θα αντανάκλα τις ανάγκες και τους στόχους του και θα του προσδίδει τη μεγαλύτερη δυνατή ευελιξία. Παράλληλα θα πρέπει να συνδέεται με ισχυρούς δεσμούς με τον ιδιωτικό τομέα αλλά και όλες τις κοινωνικές ομάδες της τοπικής κοινότητας, εξασφαλίζοντας μια ευρεία αποδοχή των δραστηριοτήτων του. Κυρίαρχο ζητούμενο ενός αναπτυξιακού οργανισμού, αλλά και βασικό κριτήριο επιτυχίας είναι η άριστη εκμετάλλευση των δυνατοτήτων της τοπικής κοινότητας και η μεγιστοποίηση της χρήσης και της αποδοτικότητας των διαθέσιμων πόρων, που θα οδηγήσουν σε μία δυναμική και βιώσιμη αναπτυξιακή διαδικασία. Τέλος, ένα ειδικό χαρακτηριστικό, που συμβάλλει ουσιαστικά στην επιτυχημένη πορεία ενός αναπτυξιακού οργανισμού είναι η δυνατότητα του να διακρίνει νέα πεδία ανάπτυξης, δηλαδή να ανιχνεύσει νέες δυναμικά ανερχόμενες δραστηριότητες και να φροντίζει για την εμπέδωσή τους από την τοπική κοινωνία και τη βιώσιμη ανάπτυξη τους.

Ο τύπος και η οργανωτική μορφή, που επιλέγεται κατά περίπτωση είναι συνήθως συνάρτηση του μεγέθους της τοπικής χωρικής ενότητας και του ρόλου, που φιλοδοξεί να διαδραματίσει. Οι αναπτυξιακοί οργανισμοί, λοιπόν μπορούν να είναι:

- 1) **Τμήματα της Κεντρικής Διοίκησης** ή εκπρόσωποι φορέων της κεντρικής εξουσίας.
- 2) **Ιδιωτικές αναπτυξιακές εταιρείες**, οι οποίες χρηματοδοτούνται από τοπικές ή περιφερειακές επιχειρήσεις και συνήθως συνεργάζονται με επιμελητήρια ή άλλους φορείς.

¹³ Παπαδασκαλόπουλος Αθανάσιος: «Θέματα τοπικής και περιφερειακής Ανάπτυξης», Ε.Ε.Τ.Α.Α., Αθήνα 1989, σελ.92.

3) Εταιρείες Τοπικής Ανάπτυξης. Οι εταιρείες αυτές δρουν ως ημιανεξάρτητοι οργανισμοί υπό την αιγίδα της Αυτοδιοίκησης, οι οποίοι συντονίζουν και στην πραγματικότητα διαχειρίζονται αναπτυξιακά σχέδια για λογαριασμό ή σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση

Στον απομονωμένο από την κεντρική εξουσία και με εξαιρετικά περιορισμένη ιδιωτική επιχειρηματικότητα Νομό Ευρυτανίας, το έλλειμμα στην ικανοποίηση τοπικών αναγκών επιχειρήθηκε να καλυφθεί μέσω Αναπτυξιακών Οργανισμών, που προήλθαν από πρωτοβουλίες της Αυτοδιοίκησης. Συγκεκριμένα, σχετική πρωτοβουλία για τη σύσταση Αναπτυξιακής Εταιρείας ανέλαβε ο Δήμος Καρπενησίου, ενώ στη Νομαρχία Ευρυτανίας υπάγεται πλέον και η Αναπτυξιακή Εταιρεία, που αρχικά ίδρυσε φορέας του Δημοσίου.

Αξιοσημείωτη είναι η απουσία οποιουδήποτε αντίστοιχου εγχειρήματος στους Δήμους του Νομού. Αυτό αφενός οφείλεται στην πληθυσμιακή συρρίκνωση των περιοχών αυτών και αφετέρου καταδεικνύει ότι μειονεκτούν σημαντικά σε υποδομές και επιβεβαιώνει ότι η αναπτυξιακή προσπάθεια συγκεντρώνεται στην ευρύτερη περιοχή του Καρπενησίου.

4.1.1. Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση

Η θεσμοθέτηση του Β' βαθμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης διευκόλυνε την «από κάτω προσέγγιση» της προσπάθειας ανάπτυξης μεμονωμένων χωρικών ενοτήτων και κυρίως ορεινών περιοχών με χαρακτηριστικά όπως αυτά του Νομού Ευρυτανίας. Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευρυτανίας αποτελεί σήμερα έναν από τους βασικότερους μοχλούς στην αναπτυξιακή προσπάθεια, που συντελείται στο Νομό. Ένα μεγάλο μέρος των δραστηριοτήτων, που αναπτύσσει, υλοποιούνται μέσω της αναπτυξιακής εταιρείας «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.».

1) ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.

Η Εταιρεία Αγροτικής Ανάπτυξης ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε. ιδρύθηκε το 1978 από την Αγροτική Τράπεζα και την ΕΤΒΑ. Από το 1999 η ΑΤΕ μεταβίβασε ποσοστό 70% των μετοχών στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευρυτανίας. Η σημερινή μετοχική σύνθεση της εταιρείας είναι: Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση 70%, ΑΤΕ 27%, ΕΤΒΑ 3%. Η εταιρεία διοικείται από 9μελές συμβούλιο και απασχολεί προσωπικό 20 ατόμων¹⁴.

Όπως προκύπτει από το καταστατικό της, «ο σκοπός της εταιρείας είναι η συμβολή στην αξιοποίηση, ανάπτυξη διαχείριση, συντήρηση και προστασία των φυσικών πόρων της περιοχής του Νομού Ευρυτανίας». Ο λόγος της ίδρυσης της αναφέρεται σε μια προσπάθεια επίσπευσης και συντονισμού των αναπτυξιακών παρεμβάσεων σε έναν ορεινό και μειονεκτικό χώρο, όπως αυτός του Νομού Ευρυτανίας, παρακάμπτοντας παράλληλα τις γραφειοκρατικές διαδικασίες των δημοσίων υπηρεσιών. Στα πρώτα 20 χρόνια της λειτουργίας της και πριν περιέλθει στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, η εταιρεία επέδειξε αξιόλογο αναπτυξιακό έργο με κύριες κατευθύνσεις:

- Την προστασία και ορθολογική εκμετάλλευση των δασών του Νομού. Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκε προς την ίδρυση Δασικής Βιομηχανίας και την παροχή τεχνικής βοήθειας στη Δασική Υπηρεσία για τη δημιουργία των απαιτούμενων υποδομών.

¹⁴ www.evrytania.gr Ιστοσελίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ευρυτανίας.

- Την αξιοποίηση φυσικών πόρων με έμφαση στην τοπογραφική διαμόρφωση του Τυμφρηστου (Βελούχι) για τη δημιουργία χιονοδρομικής πίστας για τη σύσταση της εταιρείας «Χιονοδρομικό Κέντρο Α.Ε.»
- Την αξιοποίηση ενδογενούς ενεργειακού δυναμικού. Στα πλαίσια του προγράμματος VALOREN ίδρυσε σταθμό υδροηλεκτρικής ενέργειας στο Μικρό Χωριό και εγκατέστησε ανεμογεννήτρια στο Βελούχι.

Τέλος, συμμετείχε στα προγράμματα ΜΟΠ, ΝΟW, HORIZON, LEADER I με στόχο την αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της περιοχής και την ενίσχυση του ανθρωπίνου δυναμικού της.

Μετά την ένταξη της στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε. έχει αναπτύξει τις κάτωθι δραστηριότητες:

- Για την αξιοποίηση και επιμόρφωση του ανθρωπίνου δυναμικού του Νομού η Εταιρεία ίδρυσε θυγατρική εταιρεία Κέντρου συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης με την επωνυμία «ΚΕΚ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ ΕΠΕ» με ποσοστό συμμετοχής 90% και την ΤΕΔΚ να μετέχει με 10%. Μέσω αυτής της θυγατρικής έχουν υλοποιηθεί προγράμματα κατάρτισης σε θέματα αγροτουρισμού, φυσικών προϊόντων και μελισσοκομίας, που τα παρακολούθησαν 250 άτομα νεαρής ηλικίας. Επίσης, έχουν υποβληθεί προτάσεις από το ΚΕΚ στις αρμόδιες υπηρεσίες για την υλοποίηση προγραμμάτων στα θεματικά επίπεδα: Διοίκηση Επιχειρήσεων, τουρισμός, αγροτικά επαγγέλματα και πληροφορική.
- Υλοποίηση της κοινοτικής πρωτοβουλίας LEADER II συνολικού προϋπολογισμού 1,2 δις δρχ. η οποία και ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2002. Ως φορέας υλοποίησης του προγράμματος ενίσχυσε τη δημιουργία 75 αγροτουριστικών καταλυμάτων δυναμικότητας 800 κλινών σε 21 κοινότητες του Νομού.
- Ιχθυοκαλλιέργεια. Η εταιρεία διαθέτει δύο ιχθυοτροφεία. Το πρώτο στο Μεγάλο Χωριό για την καλλιέργεια πέστροφας με ετήσια παραγωγή 60 τόνους και το δεύτερο στο χωριό Τριπόταμος με 100 πλωτούς ιχθυοκλωβούς με ετήσια παραγωγή 70 τόνους. Επίσης, διαθέτει στη λίμνη των Κρεμαστών δεξαμενές εκκόλαψης κυπρίνου και επίκειται αναβάθμιση της όλης δραστηριότητας με τη δημιουργία δεύτερου ιχθυογεννητικού σταθμού στον Τριπόταμο¹⁵.

2) Χιονοδρομικό Κέντρο

Το Χιονοδρομικό Κέντρο του Καρπενησίου αποτελεί τον κυριότερο πόλο έλξης τουρισμού του Νομού συνιστώντας το βασικότερο τουριστικό προϊόν και το μεγαλύτερο κεφάλαιο της τουριστικής του προσφοράς. Όπως είναι εύλογο θεωρείται ο κεντρικός άξονας ανάπτυξης της περιοχής και κατέχει πρωταγωνιστικό ρόλο στον τοπικό σχεδιασμό προώθησης του τουρισμού. Το χιονοδρομικό κέντρο έχει μέχρι σήμερα «οριοθετήσει» το αναπτυγμένο τμήμα του Νομού. Η πλειονότητα των καταλυμάτων και των λοιπών εμπορικών δραστηριοτήτων, που σχετίζονται με τον τουρισμό έχουν χωροθετηθεί στο κομμάτι του Νομού, που εξασφαλίζει γρήγορη και άνετη πρόσβαση στο Χιονοδρομικό Κέντρο. Η περιοχή αυτή περικλείει κυρίως τους Δήμους Καρπενησίου και Ποταμιάς και λογίζεται ως η πλέον προνομαϊκή για την πραγματοποίηση τουριστικών επενδύσεων, σε αντίθεση με τον υπόλοιπο Νομό όπου η τουριστική ζήτηση είναι θεαματικά χαμηλότερη. Προκειμένου, να επιτευχθεί η διάχυση της τουριστικής ανάπτυξης προς το ανατολικό τμήμα

¹⁵ Πηγή: ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.

του Νομού, βρίσκεται σε εξέλιξη η κατασκευή νέου οδικού άξονα, που θα συνδέει το Χιονοδρομικό Κέντρο με το Δήμο Κτημενίων και θεωρείται ότι θα δώσει πνοή σε μια περιοχή του Νομού με υποτονική τουριστική κίνηση. Το εν λόγω έργο υποδομής χρηματοδοτείται από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και ολοκληρώθηκε στα τέλη του 2006.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο ξεκίνησε τη λειτουργία του το 1974 και αποτελούσε προϊόν ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Τα πρώτα χρόνια υπολειτουργούσε, στερούμενο ακόμη και στοιχειωδών υποδομών. Από το 1981 μεταβιβάστηκε στην τοπική αναπτυξιακή εταιρεία ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε. και σταδιακά έχει εξελιχθεί σε ένα σύγχρονο κέντρο υψηλών προδιαγραφών. Σήμερα εκτείνεται σε έκταση 6.000 περίπου στρεμμάτων στο βουνό Βελούχι, σε υψόμετρο 1.800μ. και σε απόσταση 12 χλμ. Από το Καρπενήσι. Είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου με την επωνυμία «Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου Α.Ε.» και υπάγεται διοικητικά στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, αποτελώντας θυγατρική εταιρεία της ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.

Η μετοχική σύνθεση του έχει ως εξής:

ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε. 96,5%, Δ. Καρπενησίου 2,42%, ιδιώτης 1,08%.

Το μόνιμο προσωπικό της επιχείρησης ανέρχεται σε 5 άτομα, ενώ εποχιακά κατά τις περιόδους αιχμής απασχολούνται ακόμη 20.

Στις κτιριακές εγκαταστάσεις του Χιονοδρομικού Κέντρου περιλαμβάνονται:

- Εστιατόριο και μπαρ
- Κατάστημα πωλήσεως ειδών σκι
- Κατάστημα ενοικίασης σύγχρονου εξοπλισμού σκι
- Κατάστημα ενοικίασεως μηχανοκίνητων ελκίθρων χιονιού.

Οι μηχανολογικές εγκαταστάσεις του Χιονοδρομικού Κέντρου αποτελούνται από:

- 6 αναβατήρες (2 συρόμενοι και 4 εναέριοι) με δυνατότητα εξυπηρέτησης 5150 ατόμων/ώρα.
- 10 πίστες κυμαινόμενης υψομετρικής διαφοράς από 1800-2040μ.
- 5 μηχανήματα αποχιονισμού και διάστρωσης πιστών και 5 μηχανοκίνητα έλκηθρα χιονιού.

Παράλληλα στο Χιονοδρομικό Κέντρο λειτουργεί σύγχρονη σχολή σκι για την εκπαίδευση των χιονοδρόμων και την προετοιμασία αθλητών καθώς και οργανωμένο τμήμα Πρώτων Βοηθειών. Στις πρόσθετες παροχές του Χιονοδρομικού Κέντρου αξίζει να αναφερθεί η ασφάλιση των χιονοδρόμων για αστική ευθύνη.

Οι επενδύσεις τόσο σε μηχανολογικό όσο και σε κτιριακό εξοπλισμό, που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στο Χιονοδρομικό Κέντρο είναι αποτέλεσμα της εκμετάλλευσης των δυνατοτήτων, που παρείχαν τα κοινοτικά προγράμματα αλλά και της χρηματοδότησης από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση. Το τελευταίο ολοκληρωμένο κοινοτικό πρόγραμμα υλοποιήθηκε το 2000 και αφορούσε κονδύλι του Β' Κ.Π.Σ. ύψους 500 εκατομμυρίων δρχ.

Η επισκεψιμότητα του Χιονοδρομικού Κέντρου κατά τα τελευταία έτη εμφανίζει αρκετές διακυμάνσεις. Οι σημαντικές διαφοροποιήσεις του όγκου των επισκεπτών από έτος σε έτος δε θα πρέπει να αποδοθούν αποκλειστικά σε τυχόν οργανωτικές δυσλειτουργίες και αδυναμίες του Κέντρου ή σε ανεπαρκή και ελλιπή τουριστική προβολή του. Καταλυτικό ρόλο στην τουριστική ροή του Κέντρου διαδραματίζουν, όπως είναι εύλογο, οι καιρικές συνθήκες και ειδικότερα οι χιονοπτώσεις, οι οποίες και καθορίζουν τη χρονική περίοδο λειτουργίας τους¹⁶.

¹⁶ www.karpenissi.gr Ιστοσελίδα του Δήμου Καρπενησίου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ 1996-2004

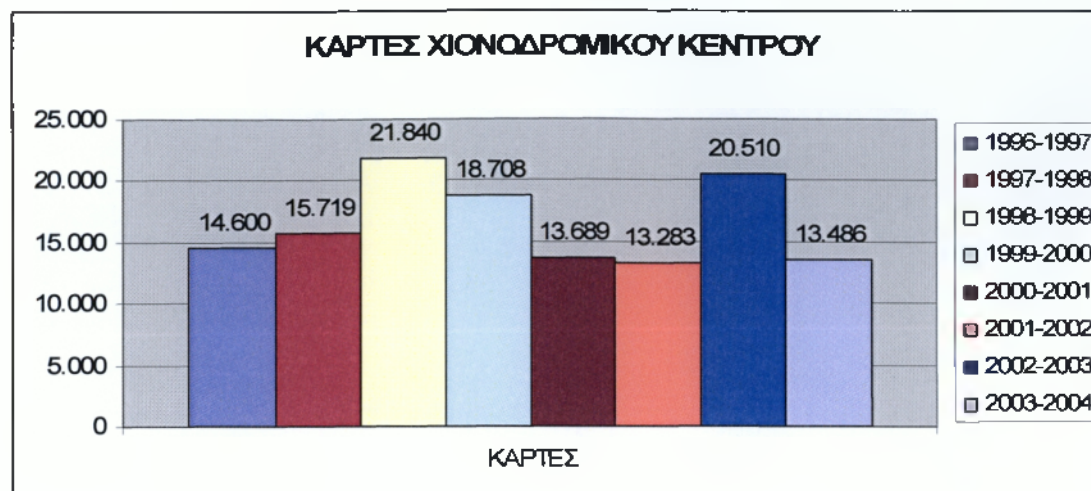
ΧΕΙΜΕΡΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ	ΗΜΕΡΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ	ΠΛΗΡΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ	ΜΕΡΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ	ΚΛΕΙΣΤΟ	ΚΑΡΤΕ
1996-1997	82 ΗΜΕΡΕΣ	28 ΗΜΕΡΕΣ	54 ΗΜΕΡΕΣ	33 ΗΜΕΡΕΣ	14.600
1997-1998	100 ΗΜΕΡΕΣ	33 ΗΜΕΡΕΣ	67 ΗΜΕΡΕΣ	10 ΗΜΕΡΕΣ	15.719
1998-1999	131 ΗΜΕΡΕΣ	47 ΗΜΕΡΕΣ	84 ΗΜΕΡΕΣ	22 ΗΜΕΡΕΣ	21.840
1999-2000	93 ΗΜΕΡΕΣ	24 ΗΜΕΡΕΣ	69 ΗΜΕΡΕΣ	18 ΗΜΕΡΕΣ	18.708
2000-2001	71 ΗΜΕΡΕΣ	34 ΗΜΕΡΕΣ	37 ΗΜΕΡΕΣ	23 ΗΜΕΡΕΣ	13.689
2001-2002	106 ΗΜΕΡΕΣ	47 ΗΜΕΡΕΣ	59 ΗΜΕΡΕΣ	18 ΗΜΕΡΕΣ	13.283
2002-2003	103 ΗΜΕΡΕΣ	71 ΗΜΕΡΕΣ	32 ΗΜΕΡΕΣ	35 ΗΜΕΡΕΣ	20.510
2003-2004	80 ΗΜΕΡΕΣ	50 ΗΜΕΡΕΣ	30 ΗΜΕΡΕΣ	21 ΗΜΕΡΕΣ	13.486

Πηγή: Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου Α.Ε.

ΓΡΑΦΗΜΑ 8

ΓΡΑΦΗΜΑ 8.1

Τα έσοδα της εταιρείας «Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου Α.Ε.» όπως έχουν διαμορφωθεί κατά τα προηγούμενα έτη από την πώληση υπηρεσιών έχουν ως εξής:

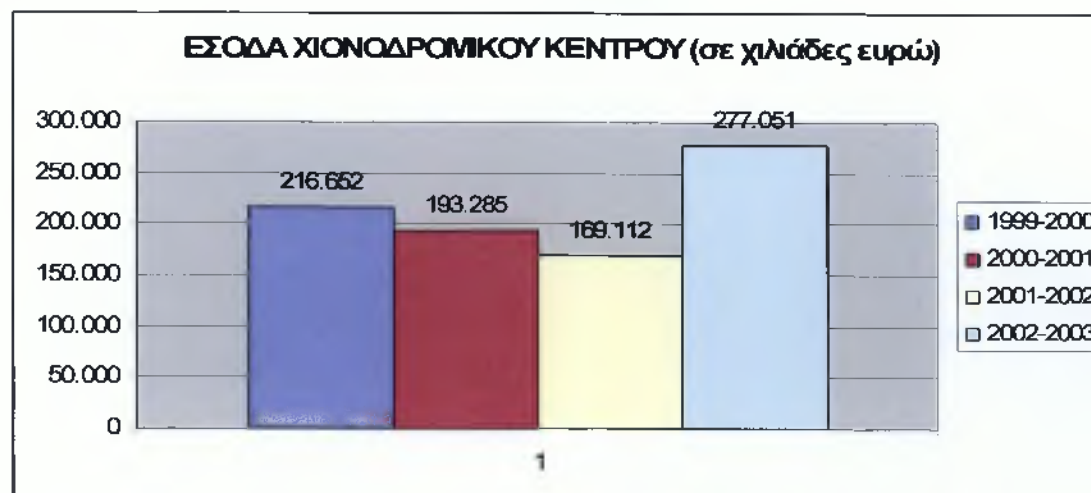
ΠΙΝΑΚΑΣ 9

ΕΣΟΔΑ ΧΙΟΝΟΔΡΟΜΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ Α.Ε. (σε χιλιάδες ευρώ)

1999-2000	216.652
2000-2001	193.285
2001-2002	169.112
2002-2003	277.051

Πηγή: Ισολογισμοί «Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου Α.Ε.»

ΓΡΑΦΗΜΑ 9

Ωστόσο για καμία περίοδο δεν κατόρθωσε να παρουσιάσει θετικό ισολογισμό. Ενδεικτικά την περίοδο 2002-2003 παρουσίασε ζημιές χρήσεως 78000 ευρώ.

Σε μία προσπάθεια περαιτέρω αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού του Χιονοδρομικού Κέντρου, που θα το καθιστούσε ανταγωνιστικό και προσοδοφόρο, η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση στα τέλη του 2003 υπέγραψε μνημόνιο συνεργασίας με τα **Ελληνικά Τουριστικά Ακίνητα**¹⁷. Στόχος του μνημονίου είναι η πραγματοποίηση σημαντικών επενδύσεων, που θα λειτουργήσουν ευεργετικά στην ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών και στην αξιοποίηση του τουριστικού προϊόντος. Το μνημόνιο προβλέπει μεταβολή της μετοχικής σύνθεσης της εταιρείας με τα Τουριστικά Ακίνητα και τους ιδιώτες να κατέχουν το 51% των μετοχών και τη Νομαρχιακή αυτοδιοίκηση και το δήμο Καρπενησίου να κατέχουν το 49% των μετοχών.

Προβλέπεται επίσης αποτίμηση της περιουσίας του Χιονοδρομικού Κέντρου από διεθνή οίκο και αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου κατά 3.000.000 ευρώ εκ των οποίων 2.500.000 ευρώ θα καταβληθούν από τα ΕΤΑ και 500.000 από ιδιώτες. Σύμφωνα με το μνημόνιο η χρηματοδοτική ενίσχυση θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί εντός ενός έτους με τη διαχείριση του Χιονοδρομικού Κέντρου να παραμένει στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση, με πρόβλεψη για σταδιακή μετάβαση στα ΕΤΑ.

Οι καθυστερήσεις αναφορικά με την ολοκλήρωση τόσο της αποτίμησης της περιουσίας όσο και της χρηματοδότησης (έχουν συνολικά καταβληθεί 200.000 ευρώ) πέρα από το γεγονός ότι καταδεικνύουν τις γραφειοκρατικές αγκυλώσεις, δυσχεραίνουν τη θέση του Χιονοδρομικού Κέντρου, αλλά και της ευρύτερης περιοχής, στον έντονο ανταγωνισμό του χειμερινού τουρισμού.

4.1.2. ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

Α) Δ.Ε.Π.Α.Κ.

Ο Δήμος Καρπενησίου το 1994 προχώρησε στη δημιουργία Δημοτικής Επιχείρησης με την επωνυμία «Δημοτική Επιχείρηση Πολιτισμού και Ανάπτυξης Καρπενησίου». Η ΔΕΠΑΚ είναι Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου και διοικείται από 7μελές Διοικητικό Συμβούλιο στο οποίο συμμετέχουν εκπρόσωποι της Δημοτικής Αρχής, εκπρόσωποι των τοπικών κοινωνικών και επαγγελματικών φορέων και εκπρόσωπος των εργαζομένων στην εταιρεία. Σήμερα η ΔΕΠΑΚ απασχολεί 9 άτομα.

Σκοποί της επιχείρησης όπως περιγράφονται στο καταστατικό της είναι:

- Η αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών πηγών του Δήμου Καρπενησίου.
- Η δημιουργία και εκμετάλλευση τουριστικών επιχειρήσεων με σκοπό την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής.
- Η διοργάνωση πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και κοινωνικών εκδηλώσεων με κύριο στόχο την πολιτιστική αναβάθμιση, σε συνδυασμό με την αναψυχή, τη βελτίωση των συνθηκών ζωής των κατοίκων και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος.
- Η αξιοποίηση εθνικών και κοινοτικών προγραμμάτων προς όφελος του κοινωνικού συνόλου.

¹⁷ Πηγή: Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Ν. Ευρυτανίας.

- Η εκπαίδευση των κατοίκων της περιοχής, βάσει των ιδιαιτεροτήτων του Νομού Ευρυτανίας με τη δημιουργία εκπαιδευτικών προγραμμάτων.
- Η αξιοποίηση, διαχείριση και εκμετάλλευση αθλητικών, πολιτιστικών και άλλων κέντρων του δήμου και η ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων.
- Η ανάπτυξη διεθνών σχέσεων με αντίστοιχους φορείς, με στόχο τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας.
- Η ανάληψη συντονισμού και δραστηριοποίησης των τοπικών κοινωνικών φορέων προς όφελος της ευρύτερης περιοχής του Δήμου.

Ένα από τα σπουδαιότερα επιτεύγματα της ΔΕΠΑΚ, κατά τη λειτουργία της υπήρξε η ίδρυση του Γραφείου Τουρισμού (για το οποίο γίνεται εκτενής αναφορά στη συνέχεια), το οποίο κατόρθωσε να συντονίσει τη δράση των τοπικών επιχειρήσεων, που σχετίζονται με τον τουρισμό και προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες στον τομέα της ενημέρωσης και της τουριστικής προβολής του Νομού.

Παράλληλα ο Δήμος Καρπενησίου, σε μια προσπάθεια ανάπτυξης μιας ειδικής μορφής τουρισμού δυναμικά ανερχόμενης και εξαιρετικά προσοδοφόρας, του **συνεδριακού τουρισμού**, προχώρησε στην κατασκευή του **Συνεδριακού Κέντρου Καρπενησίου**, το οποίο διαχειρίζεται και εκμεταλλεύεται η ΔΕΠΑΚ. Πρόκειται για ένα υπερσύγχρονο κτίριο, που όμως διατηρεί τον παραδοσιακό χαρακτήρα της τοπικής αρχιτεκτονικής, το οποίο παραδόθηκε προς χρήση το 1999. Από τότε έχει φιλοξενήσει μεγάλο αριθμό συνεδρίων και εκδηλώσεων επιτρέποντας στο Νομό να απευθυνθεί και να προσελκύσει ένα άγνωστο μέχρι πρόσφατα τουριστικό κοινό και ένα ειδικό τμήμα της τουριστικής ζήτησης. Η κεντρική του αίθουσα καταλαμβάνει περίπου 500 τ.μ. και έχει χωρητικότητα 380 ατόμων ενώ έχει χρησιμοποιηθεί και ως χώρος θεάτρου και κινηματογράφου. Το κέντρο διαθέτει σύγχρονα οπτικοακουστικά συστήματα και υπάρχουν σε αυτό ειδικά διαμορφωμένοι εκθεσιακοί χώροι καθώς και μουσειακός χώρος με προσωπικά αντικείμενα του αιμινήστου Ευρυτάνα πρώην Προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Τσάτσου.

Στη διαχείριση της ΔΕΠΑΚ υπάγεται επίσης το υπερσύγχρονο **Κολυμβητήριο** της πόλης, που κατασκευάστηκε στις αρχές του '90 και διαθέτει πισίνα ολυμπιακών διαστάσεων και άρτια εξοπλισμένο γυμναστήριο. Πέρα από την τεράστια ώθηση, που έχει δώσει στον τοπικό αθλητισμό, το Κολυμβητήριο αποτελεί ιδανικό τόπο προετοιμασίας αθλητικών ομάδων, συντελώντας στην ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού στο Νομό.

Καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου η ΔΕΠΑΚ διοργανώνει **εκδηλώσεις**¹⁸ με σκοπό να βελτιώσει την κοινωνική και πολιτιστική ζωή των κατοίκων της περιοχής αλλά και να προβάλλει στους επισκέπτες τη λαογραφική παράδοση και την ιστορία του τόπου.

Άλλες σημαντικές δραστηριότητες της ΔΕΠΑΚ είναι ο Δημοτικός Κινηματογράφος, ο οποίος λειτουργεί από το 1994 και επιχορηγείται από το Δήμο Καρπενησίου και το Υπουργείο Πολιτισμού, το Κέντρο Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, το Θεατρικό Εργαστήριο, η Δημοτική Φιλαρμονική και οι αθλητικές εκδηλώσεις με σπουδαιότερη τα «Μποτσάρια».

Τέλος, η ΔΕΠΑΚ έχει μετάσχει ως φορέας υλοποίησης σε μία σειρά ευρωπαϊκών προγραμμάτων, που προσανατολίζονται στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου, στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης και στην ενδυνάμωση της αναπτυξιακής προοπτικής της περιοχής.

¹⁸ Κυριότερες ετήσιες εκδηλώσεις της ΔΕΠΑΚ: «Χριστούγεννα στο Καρπενήσι», «Αποκριάτικες εκδηλώσεις», «Ρουμελιώτικο Πάσχα», «Γιορτές Δάσους και Λαϊκής Παράδοσης», «Εμποροπανηγυρη»

Εικόνα 7: Από τις «Γιορτές Δάσους και Λαϊκής Παράδοσης», που διοργανώνει κάθε χρόνο η ΔΕΠΑΚ

Β) ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Το Γραφείο Τουρισμού του Δήμου Καρπενησίου ιδρύθηκε από τη ΔΕΠΑΚ το 1994 στο πλαίσιο μιας πρωτοβουλίας της Τοπικής Αυτοδιοίκησης για την αναβάθμιση των παρερχομένων υπηρεσιών τόσο προς τους επισκέπτες όσο και προς τους επαγγελματίες της περιοχής του¹⁹.

Το πεδίο δράσης του, όπως περιγράφεται στο καταστατικό του, δεν περιορίζεται στο Δήμο Καρπενησίου, αλλά επεκτείνεται στο σύνολο του Νομού. Αρχικά η λειτουργία του περιορίστηκε στην παροχή πληροφοριών και στη διακίνηση διαφημιστικού υλικού για τις τοπικές επιχειρήσεις, οι οποίες και συμμετείχαν στην κάλυψη των λειτουργικών του εξόδων. Στη συνέχεια, το Γραφείο Τουρισμού επαναπροσδιόρισε τους στόχους του, ενισχύθηκε και ανανεώθηκε φιλοδοξώντας όχι μόνο να αποτελέσει το συνδετικό κρίκο μεταξύ εντόπιων επιχειρηματιών και επισκεπτών, αλλά και να μετεξελιχθεί σε φορέα που θα συμμετέχει ενεργά στον προγραμματισμό της τουριστικής προβολής του Νομού.

Με την πάροδο του χρόνου και με δεδομένη την τουριστική εξέλιξη της περιοχής και την οικονομική του αυτάρκεια, το Γραφείο Τουρισμού έχει διευρύνει τις δράσεις του, επιδεικνύοντας αξιόλογο έργο. Πέρα από τη συνεργασία του με τους επιχειρηματίες της περιοχής, έχει δημιουργήσει την ιστοσελίδα του Δήμου (www.karpenissi.gr), την οποία και επιμελείται και διαθέτει μεγάλη βάση πληροφοριών για το Νομό με αναλυτικά στοιχεία για τα τουριστικά αξιοθέατα, την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά του καθώς και σπάνιο φωτογραφικό υλικό. Παράλληλα έχει προχωρήσει στην έκδοση τουριστικών οδηγιών και χάρτη του Νομού και έχει αναπτύξει πρότυπο δίκτυο ντοκιμαντέρ για το Δήμο Καρπενησίου και έχει επιδείξει επιτυχημένη παρουσία σε τουριστικές εκθέσεις (Τουριστικό Πανόραμα, PHILOXENIA). Στις τακτικές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες του Γραφείου Τουρισμού καταγράφονται ακόμα οι διαφημιστικές καταχωρήσεις για την προβολή του Νομού (επιλογή μέσων προβολής, κειμένων και φωτογραφιών), η οργάνωση και η συμμετοχή σε συνέδρια και ημερίδες, που αφορούν ζητήματα τουρισμού και η διεξαγωγή ερευνών για την τουριστική κίνηση στο Νομό.

¹⁹ Πρακτικά Β' Παγκοσμίου Συνεδρίου Ευρυτανών: «Πολιτισμός-Τουρισμός». Εκδόσεις Παραλός, Καρπενήσι 2005, σελ.225

Το γραφείο Τουρισμού απασχολεί σήμερα 3 άτομα και η επιτυχημένη πορεία του πιστοποιεί τις δυνατότητες ουσιαστικής και αποτελεσματικής παρέμβασης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα τουριστικής ανάπτυξης.

4.2 Αναπτυξιακές δράσεις άλλων Δήμων του Νομού

Οι ρυθμοί ανάπτυξης στους υπόλοιπους Δήμους της Ευρυτανίας είναι δυσανάλογοι με αυτούς του Καρπενησίου, καθώς υποδέχονται συγκριτικά πολύ μικρότερο τμήμα της τουριστικού ρεύματος, χωρίς βέβαια να εμφανίζουν όλοι τον ίδιο βαθμό προβληματικότητας. Τα αίτια αυτής της υστέρησης θα πρέπει να αναζητηθούν στους περιορισμένους οικονομικούς πόρους, στο μικρό πληθυσμιακό μέγεθος, που έχει ως συνέπεια μικρότερη δεξαμενή ανθρώπινου δυναμικού και στις ελλείψεις στον τομέα των υποδομών.

Παρά τις εγγενείς αδυναμίες των περιοχών αυτών, οι τοπικοί φορείς και κατά βάση οι αυτοδιοικητικοί φορείς καταβάλλουν φιλότιμες προσπάθειες, προκειμένου να τους δώσουν έναν αναπτυξιακό προσανατολισμό. Κεντρική προτεραιότητα των Δήμων είναι η βελτίωση των υποδομών. Κύρια στο οδικό δίκτυο, καθώς δεν είναι λίγοι οι οικισμοί, που κατά τους χειμερινούς μήνες αντιμετωπίζουν σοβαρές δυσκολίες προσβασιμότητας και παραμένουν αποκομμένοι από τον υπόλοιπο Νομό. Πρωταρχικός στόχος, λοιπόν, των περισσότερων δήμων είναι η ολοκλήρωση του εκσυγχρονισμού του τοπικού οδικού δικτύου, που θα το καταστήσει προσπελάσιμο όλο το χρόνο και πιθανόν να δώσει το έναυσμα σε περισσότερους κατοίκους να επενδύσουν στον τόπο τους.

Φιλοδοξία όλων των Δήμων είναι η τουριστική αξιοποίηση των φυσικών και πολιτιστικών τους πόρων και προς αυτήν την κατεύθυνση στοχεύουν οι περισσότερες παρεμβάσεις τους. Ενταγμένη σε αυτή τη λογική είναι η δημιουργία και λειτουργία δημοτικών ξενώνων, οι οποίοι καλύπτουν εν μέρει το έλλειμμα ξενοδοχειακής υποδομής σε αυτές τις περιοχές. Σήμερα δημοτικοί ξενώνες λειτουργούν στους Δήμους Φουρνά, Κτημενίων, Δομνίστας και Προυσού.

Παράλληλα επιχειρώντας την προβολή των τοπικών αξιοθεάτων και τη διαφήμιση των περιοχών τους γενικότερα, αρκετοί Δήμοι έχουν προχωρήσει στη δημιουργία άρθρα εξοπλισμένων ιστοσελίδων, οι οποίες παρέχουν πλήθος πληροφοριών, αναδεικνύουν τα παραδοσιακά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά και προωθούν τις τουριστικές υπηρεσίες και τα αγροβιοτεχνικά προϊόντα. Ιστοσελίδες διαθέτουν οι Δήμοι Αγράφων, Κτημενίων, Φουρνά και Δομνίστας²⁰.

Η προβολή παραδοσιακών προϊόντων επιτυγχάνεται μέσω σχετικών θεσμοθετημένων εκδηλώσεων. Ενδεικτικά και επιτυχημένα παραδείγματα είναι η «Γιορτή του Καστάνου», που πραγματοποιείται στο χωριό Αγία Τριάδα του Δήμου Κτημενίων και στο χωριό Καστανιά του Δήμου Δομνίστας. Ταυτόχρονα η προσέλκυση επισκεπτών επιδιώκεται με την ανάπτυξη πολιτιστικής δραστηριότητας και την οργάνωση εκδηλώσεων, που σχετίζονται είτε με την ανάδειξη τοπικών εθίμων και παραδόσεων είτε με την τοπική ιστορία. Οι σπουδαιότερες εκδηλώσεις είναι: τα «Κατσαντώνεια» και το αφιέρωμα στον Ευγένιο τον Αιτωλό, που διοργανώνει ο Δήμος Αγράφων, τα «Ασπροποτάμεια», που διοργανώνει ο Δήμος Ασπροποτάμου, οι εκδηλώσεις για την εθνική Αντίσταση του Δήμου Βίνιανης, τα «Καφαντάρεια» του Δήμου Φραγκίστας και τα «Μπακογιάννεια» του Δήμου Προυσού, που είναι αφιερωμένα στον αδικοχαμένο Βουλευτή του Νομού και οραματιστή Παύλο Μπακογιάννη.

²⁰ www.agrafiotis.gr, www.dimos-ktimenion.gr, www.fourna.gr, www.domnista.gr Ιστοσελίδες των Δήμων Αγράφων, Κτημενίων, Φουρνά και Δομνίστας.

Εικόνα 8: Εικόνα από την εκδήλωση «Κατσαντώνεια» στο χωριό Μάραθος

Με αυτό το κεφάλαιο ολοκληρώνεται η παρουσίαση όλων των διαστάσεων της αναπτυξιακής του δραστηριότητας μέσω του τουρισμού στο Νομό. Στη συνέχεια, γίνεται αναφορά στην εξέλιξη και τις προοπτικές των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σε αυτόν και παρατίθενται τα στοιχεία της ξενοδοχειακής δυναμικότητας του δυναμικότητας και της τουριστικής του κίνησης.

5. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

Μια ορεινή περιοχή όπως η Ευρυτανία δεν έχει την πολυτέλεια πολλαπλών επιλογών σε θέματα ανάπτυξης. Η αξιοποίηση του συγκριτικού πλεονεκτήματος της φυσικής ομορφιάς και γενικότερα του φυσικού περιβάλλοντος υψηλής ποιότητας, που διαθέτει, αποτελούσε και αποτελεί μονόδρομο. Η ανάπτυξη τουριστικής δραστηριότητας όμως δε θα μπορούσε να αποσκοπεί στη δημιουργία μαζικού τουριστικού ρεύματος. Η ανάπτυξη του Νομού οφείλει να είναι συμβατή με την προστασία των φυσικών πόρων και της πολιτιστικής του ταυτότητας καθώς και προσαρμοσμένη στα τοπικά χαρακτηριστικά, προκειμένου να μην απολεσθεί το ισχυρό πλεονέκτημα του. Έτσι, η προώθηση ηπίων μορφών τουρισμού θεωρείται ιδανική αναπτυξιακή προοπτική για την Ευρυτανία.

5.1 Εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Ευρυτανία

Σήμερα ο Νομός πληροί τις βασικότερες προϋποθέσεις για την προώθηση πολλών μορφών εναλλακτικού τουρισμού και πολλές από αυτές έχουν ήδη αναπτυχθεί σημαντικά²¹. Έχουμε ήδη επισημάνει τα ιδιαίτερα κάλλους φυσικά αξιοθέατα, που συνθέτουν την ελκυστικότητα της τουριστικής προσφοράς. Επίσης, έχει επιτευχθεί ικανοποιητική προσπελασιμότητα του Νομού μέσω κεντρικών οδικών δικτύων, η οποία εξασφαλίζεται μετά την κατασκευή των αναγκαίων τεχνικών υποδομών, ενώ σε υψηλό επίπεδο βρίσκεται η ποιότητα των υπηρεσιών, εξυπηρετήσεων και τουριστικών υποδομών. Παράλληλα τα ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα και τα εθνικά αναπτυξιακά κίνητρα διασφαλίζουν σε ικανοποιητικό βαθμό ένα σύστημα χρηματοδότησης των επενδυτικών δραστηριοτήτων. Αυτό ενισχύει την τοπική αναπτυξιακή πρωτοβουλία, μειώνει το κόστος χρηματοδότησης και δημιουργεί ευκαιρίες για τη συγκέντρωση συναφών αναπτυξιακών δραστηριοτήτων, που δημιουργούν απασχόληση και εισόδημα.

Στο Νομό Ευρυτανίας η προώθηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού πραγματοποιεί συμπληρωματικά με τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες και η λειτουργική διασύνδεση τους με αυτές τους επιτρέπει να ανταποκριθούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τουριστικής ζήτησης και στην υψηλή ανταγωνιστικότητα του κλάδου. Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που έχουν αναπτυχθεί στην Ευρυτανία είναι οι εξής:

A) Χειμερινός Τουρισμός

Η χειμερινή τουριστική περίοδος είναι αναμφίβολα η πλέον προνομιακή για το Νομό, αφού κατά τη διάρκεια αυτής συγκεντρώνεται ο κύριος όγκος των επισκεπτών. Η υψηλή δημοτικότητα του κατά τους χειμερινούς μήνες αποδίδεται στη λειτουργία του Χιονοδρομικού Κέντρου. Το Χιονοδρομικό Κέντρο έχει αναδειχθεί σε βασικό πόλο έλξης και αποτελεί τον κεντρικό πυλώνα της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης, λειτουργώντας ευεργετικά και για πολλές συμπληρωματικές δραστηριότητες. Τα οφέλη, που αποκομίζει ο Νομός από τη λειτουργία του δεν εξαντλούνται στα έσοδα από τις χιονοδρομίες. Πέρα από

²¹ Πηγή: Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Ν. Ευρυτανίας

την ώθηση, που δίδει στη γενικότερη εμπορική κίνηση, έχει συντελέσει στη δημιουργία καταστημάτων ενοικίασης και πώλησης εξοπλισμών σκι καθώς και σχολών διδασκαλίας σκι. Αξίζει να υπενθυμίσουμε ότι τα ευεργετικά αποτελέσματα της λειτουργίας του Χιονοδρομικού Κέντρου καρπούνται σχεδόν εξολοκλήρου ο Δήμος Καρπενησίου και ο όμορος Δήμος Ποταμιάς. Τα αναπτυξιακά αποτελέσματα του χειμερινού τουρισμού αναμένεται να διαχυθούν προς την ανατολική πλευρά του Νομού, μετά την ολοκλήρωση του έργου της οδικής σύνδεσης του Χιονοδρομικού Κέντρου με το Δήμο Κτημενίων.

Εικόνα 9: Το Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου

B) Αγροτουρισμός

Η εφαρμογή των προγραμμάτων αγροτουρισμού έκανε την Ευρυτανία ευρύτερα γνωστή και συνέβαλε στην αύξηση του τουριστικού ρεύματος. Ταυτόχρονα αποδείχθηκε ιδανικό μέσο ενίσχυσης για πολλούς απασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα. Τα πενιχρά εισοδήματα, που αποφέρουν οι εξαιρετικά λιγοστές καλλιεργήσιμες εκτάσεις και η κτηνοτροφία βελτιώθηκαν μέσω του αγροτουρισμού και απέτρεψαν μέχρι ενός σημείου τη μεταναστευτική ροή και την πληθυσμιακή συρρίκνωση του Νομού στις παραγωγικές ηλικίες. Σε αυτό το πλαίσιο πραγματοποιήθηκαν θετικά βήματα προς την κατεύθυνση του μετασχηματισμού της αγροτικής δραστηριότητας μέσω της σύνδεσης της αγροτικής παραγωγής και του αγροτουρισμού. Η παραγωγή αγροτικών προϊόντων προσανατολίζεται πλέον, σε ικανοποιητικό βαθμό, στην κάλυψη των αναγκών, που δημιούργησε ο αγροτουρισμός.

Επιπλέον, ένας σημαντικός αριθμός των επιχειρήσεων, που προέκυψαν, βρίσκονται σε δήμους απομακρυσμένους από το Καρπενήσι και συνεπώς εκτός της κύριας τουριστικής ζώνης του Νομού, διευρύνοντας έτσι το πεδίο της τουριστικής προσφοράς και προσφέροντας κάποια οικονομική τόνωση στις «μειονεκτικές» αυτές περιοχές. Ωστόσο, η τουριστική ανάπτυξη αυτών των περιοχών εξακολουθεί να βρίσκεται σε νηπιακό στάδιο και υλοποιείται σημαντικά του βασικού τουριστικού πυρήνα του Νομού, γεγονός που χρεώνεται στην ελλιπή μέριμνα προβολής αυτών των τόπων και στην απουσία συμπληρωματικών δραστηριοτήτων.

Από την άλλη πλευρά δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις αλλοίωσης της μορφής του αγροτουρισμού, αφού πολλές τέτοιες επιχειρήσεις μεταλλάχτηκαν σε τυπικές ξενοδοχειακές μονάδες, που δεν εξυπηρετούν τους στόχους των σχετικών προγραμμάτων και αρκετοί δικαιούχοι ασκούν επαγγέλματα, που δε σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα.

Γ) Ορεινός τουρισμός – Περιηγητικός τουρισμός

Η Ευρυτανία με την ποικιλία του φυσικού περιβάλλοντος και την πληθώρα των βουνών, που διαθέτει, προσφέρεται για την προώθηση καινοτομικών τουριστικών δράσεων, που εστιάζονται στις υπαίθριες δραστηριότητες και παρέχουν τη δυνατότητα εναλλακτικού τουρισμού. Οι εν λόγω εναλλακτικές μορφές τουρισμού ευνοούν την επιμήκυνση της τουριστικής περιόδου για το Νομό, αφού δεν υπόκεινται σε χρονικούς περιορισμούς και συμβάλλουν στην αξιοποίηση και τουριστική αναβάθμιση των περιοχών, που βρίσκονται εκτός της κεντρικής τουριστικής ζώνης του Νομού.

Από τις πλέον δημοφιλείς δραστηριότητες είναι οι διαδρομές ορειβασίας και πεζοπορίας. Οι διαδρομές αυτές πραγματοποιούνται κυρίως την άνοιξη και το καλοκαίρι. Ένα πλούσιο δίκτυο μονοπατιών, τα οποία συντηρούνται από το Δασαρχείο, δίνει στους επισκέπτες την ευκαιρία της γνωριμίας με τις πιο απομακρυσμένες και δύσβατες περιοχές της Ευρυτανίας. Οι σχετικές υποστηρικτικές δομές περιλαμβάνουν:

- Το καταφύγιο του όρους Καλιακούδα, το οποίο είναι κτισμένο σε υψόμετρο 1400 μέτρων και ανήκει στον Ορειβατικό Σύλλογο Καρπενησίου. Είναι πλήρως εξοπλισμένο, έχει δυνατότητα φιλοξενίας 20 ατόμων και απέχει 25 χιλιόμετρα από το Καρπενήσι.
- Το καταφύγιο του Βελουχίου, που βρίσκεται σε μικρή απόσταση από το Χιονοδρομικό Κέντρο, σε ύψος 1840 μέτρων και μπορεί να εξυπηρετήσει 30 άτομα.

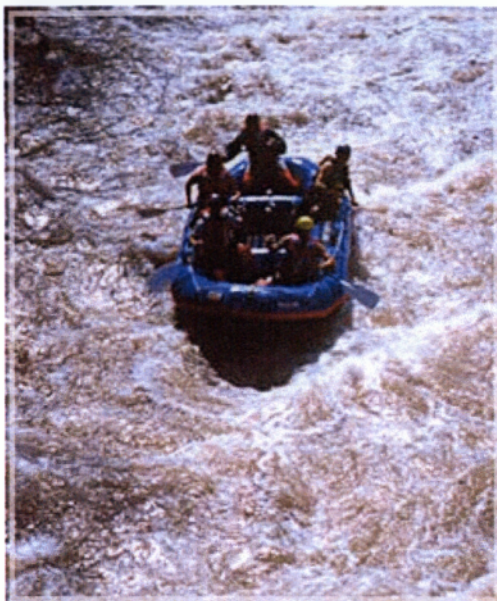
Μία κλασική ορειβατική διαδρομή είναι το «Ευρωπαϊκό Μονοπάτι E4», το οποίο στην Ευρυτανία ξεκινά από το χωριό Βραγγιανά του Δήμου Αγράφων και καταλήγει στο χωριό Κρίκελο του Δήμου Δομνίστας και πραγματοποιείται υπό την αιγίδα του Ορειβατικού Συλλόγου.

Στην ευρυτανική ύπαιθρο λαμβάνουν χώρα πολλές άλλες εναλλακτικές δραστηριότητες, που εντάσσονται σε ένα ευρύτερο πλαίσιο **εναλλακτικού αθλητικού τουρισμού**, οι οποίες αν και σχετικά νέες ακόμη σε εθνικό επίπεδο, γνωρίζουν ταχύτατη εξέλιξη στο Νομό κερδίζοντας πολλούς και φανατικούς οπαδούς. Οι σπουδαιότερες είναι οι κάτωθι:

- Rafting: πρόκειται για κατάβαση των ποταμών της περιοχής με φουσκωτή βάρκα. Πραγματοποιείται κατά τους μήνες της άνοιξης στους ποταμούς Ταυρωπό, Τρικεριώτη και Αχελώο.
- Canoe-Kayak: άλλη μία δραστηριότητα νερού, με υψηλό βαθμό δυσκολίας, για την οποία ιδανικά είναι τα ποτάμια Αγραφιώτης, Καρπενησιώτης και Κρικελοπόταμος.
- Canyoning (διάσχιση φαραγγιού): είναι μία σύνθετη δραστηριότητα, η οποία συνδυάζει πεζοπορία, αναρρίχηση σε βράχους, πέρασμα ποταμού κι κολύμπι. Κλασικότεροι προορισμοί είναι τα φαράγγια «Πανταβρέχει» και «Μαύρη Σπηλιά».

Οι παραπάνω δραστηριότητες έχουν οδηγήσει στην αύξηση της τουριστικής ζήτησης στις παραποτάμιες περιοχές, στις οποίες έχει σημειωθεί ραγδαία άνοδος της επιχειρηματικής και επενδυτικής κινητικότητας. Οι περιοχές αυτές έχουν τις προϋποθέσεις να κεφαλαιοποιήσουν τα οφέλη από την εξάπλωση των εναλλακτικών δραστηριοτήτων, αποκτώντας τις απαιτούμενες υποδομές, που θα τους επιτρέψουν να εδραιωθούν ως ο ιδανικότερος προορισμός για το ειδικό τμήμα της τουριστικής ζήτησης, που επιδιώκει την ενεργό συμμετοχή και την περιπέτεια.

Ήδη έχουν υπάρξει σχετικές επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και στο Νομό δραστηριοποιούνται 4 επιχειρήσεις στον τομέα του ορεινού – περιγητικού τουρισμού, οι οποίες προσφέρουν πλήρη εξοπλισμό, έμπειρους οδηγούς, συνοδούς και εκπαίδευση. Παράλληλα διοργανώνουν «εξορμήσεις περιπέτειας, οι οποίες περιλαμβάνουν κατασκήνωση στη φύση, δραστηριότητες προσανατολισμού, τοξοβολία, ιππασία κ.α.

Εικόνα 10: Rafting στον ποταμό Αχελώο

Δ) Αθλητικός τουρισμός

Οι περιβαλλοντικές και κλιματολογικές συνθήκες της Ευρυτανίας κρίνονται ιδανικές για την προετοιμασία αθλητών και αθλητικών συλλόγων, γεγονός που έχει εδραιώσει την περιοχή ως αποδέκτη τέτοιων δραστηριοτήτων. Καθοριστικός υπήρξε ο ρόλος της τοπικής επιχειρηματικότητας και κυρίως των ιδιοκτητών ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων, οι οποίοι επενδύουν προς αυτήν την κατεύθυνση, δημιουργώντας σύγχρονες υποδομές επαγγελματικού επιπέδου, ικανές να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις των αθλητικών ομάδων. Σήμερα πολλές ξενοδοχειακές μονάδες διαθέτουν ιδιόκτητους αθλητικούς χώρους και υποδέχονται μεγάλο αριθμό αθλητικών συλλόγων κατά τους θερινούς μήνες, επιμηκύνοντας την τουριστική περίοδο. Σημαντική και ενθαρρυντική εξέλιξη στο Νομό, αποτελεί η πρόσφατη ολοκλήρωση (τέλη 2003) του «Κέντρου Προετοιμασίας Αθλητών Καρπενησίου», ενός αναπτυξιακού έργου της κεντρικής εξουσίας, που βελτιώνει αισθητά τη θέση του Νομού στον ανταγωνισμό του κλάδου. Η κατασκευή του Κέντρου χρηματοδοτήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού και τη Γενική Γραμματεία Ολυμπιακών Αγώνων. Εκτείνεται σε χώρο 211 στρεμμάτων στον οποίο περιλαμβάνονται κλειστές και ανοιχτές αθλητικές εγκαταστάσεις. Συγκεκριμένα υπάρχουν: 2 γήπεδα ποδοσφαίρου και κερκίδα 1500 ατόμων, γήπεδο ρίψεων, 9 γήπεδα αθλοπαιδιών κλειστό προπονητήριο με αίθουσα ομαδικών αθλημάτων, 3 αίθουσες βαρέων αθλημάτων αίθουσα στίβου, 2 αίθουσες φυσικής κατάστασης, αίθουσα φυσικοθεραπείας και ιατρικό εργομετρικό κέντρο²².

Το εντυπωσιακό αθλητικό κέντρο αναμένεται να αποδειχθεί εξαιρετικά προσοδοφόρο για την τοπική οικονομία, προσελκύοντας, τουρισμό υψηλής ποιότητας. Θα μπορούσε να έχει ήδη αποφέρει σημαντικά κέρδη, αν δεν είχε προσκρούσει σε εμπόδια γραφειοκρατικού χαρακτήρα, αφού δεν έχει οριστεί μέχρι σήμερα ο φορέας, που θα

²² www.evrytania.gr Ιστοσελίδα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ευρυτανίας.

αναλάβει τη λειτουργία και τη συντήρηση του. Υπό την πίεση των τοπικών επιχειρηματιών, που επιθυμούν τον απεγκλωβισμό του Κέντρου έχει δρομολογηθεί η προσωρινή παραχώρηση του στο Δήμο Καρπενησίου.

Εικόνα 11: Το Αθλητικό Κέντρο Καρπενησίου

Εικόνα 12: Το Κολυμβητήριο Καρπενησίου

Ε) Συνεδριακός Τουρισμός

Στην Ευρυτανία τα τελευταία χρόνια έχει επιχειρηθεί η διείσδυση στην αγορά του συνεδριακού τουρισμού, στα πλαίσια αναζήτησης μορφών τουρισμού, που εκτείνονται σε όλη τη διάρκεια του έτους, είναι επικερδείς και μπορούν να αποφέρουν κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη. Η ενεργοποίηση του Νομού στο συνεδριακό τουρισμό εστιάζεται στις δράσεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και πρωτοβουλίες επιχειρηματιών του ξενοδοχειακού τομέα. Η λειτουργία του Συνεδριακού Κέντρου Καρπενησίου ανήκει στη δημοτική αναπτυξιακή επιχείρηση και είναι χωρητικότητας 380 ατόμων με βοηθητικούς χώρους και άρτιο υλικοτεχνικό εξοπλισμό. Συνεδριακοί χώροι λειτουργούν επίσης σε δύο υπερπολυτελή ξενοδοχεία του Καρπενησίου και είναι εφοδιασμένοι με οπτικοακουστικά μέσα προηγμένης τεχνολογίας. Στη μία περίπτωση πρόκειται για ένα πολυδύναμο χώρο συνολικής επιφάνειας 1700 τ.μ. με 8 αίθουσες συνεδριάσεων χωρητικότητας από 40 έως και 1000 ατόμων και στην

άλλη περίπτωση για ένα αμφιθέατρο φιλοξενίας 180 ατόμων. Η Ευρυτανία είναι σε θέση να διεκδικήσει μερίδιο της εθνικής τουλάχιστον συνεδριακής αγοράς καθώς πληροί τις απαραίτητες ποιοτικές προδιαγραφές. Ικανοποιεί το κριτήριο της προσβασιμότητας, διαθέτει επάρκεια ξενοδοχειακής δυναμικότητας, εγγυάται οργανωτική πληρότητα αφού οι συνεδριακές της υποδομές είναι καινούριες, πλήρως εξοπλισμένες και χωροθετημένες στην πρωτεύουσα του Νομού, όπου υπάρχει ποικιλία χώρων αναψυχής εστίασης και συμπληρωματικών δραστηριοτήτων²³. Επιπλέον, το σπουδαιότερο ίσως πλεονέκτημα της περιοχής είναι η γενικότερη τουριστική της δυναμική και οι φυσικές και πολιτιστικές της αξίες.

Η κίνηση του συνεδριακού τουρισμού στο Νομό χαρακτηρίζεται μάλλον υποτονική. Τα αίτια της υστέρησης του, σε σύγκριση με άλλους τουριστικούς προορισμούς της χώρας, εντοπίζονται σε ορισμένα μειονεκτήματα, που παρουσιάζει ο Νομός. Ο ιδιαίτερα περιορισμένος αριθμός των συνεδριακών χώρων καθώς και η σχετικά μικρή τους δυναμικότητα αποτελεί τον κύριο ανασταλτικό παράγοντα στην ανάπτυξη του συνεδριακού τουρισμού. Επίσης, η κεντρική αναπτυξιακή στρατηγική για τις ορεινές περιφέρειες έχει δώσει έμφαση σε άλλες μορφές τουρισμού με συνέπεια να απουσιάζουν τα απαιτούμενα κίνητρα για τους επαγγελματίες του τουριστικού κλάδου, προκειμένου να προβούν σε ανάλογες επενδύσεις. Τέλος, ευθύνες θα πρέπει να αναζητηθούν και από τις Τοπικές Αρχές, για τις οποίες η προβολή των δυνατοτήτων υποδοχής συνεδρίων στο Νομό δεν αποτελεί προτεραιότητα με αποτέλεσμα να έχουν αποτύχει στη δημιουργία των κατάλληλων εθνικών και διεθνών διασυνδέσεων, που θα έδιναν ώθηση στο συνεδριακό τουρισμό.

Εικόνα 13: Το Συνεδριακό Κέντρο Καρπενησίου

Εικόνα 14: Άποψη του εσωτερικού χώρου του Συνεδριακού Κέντρου Καρπενησίου

²³ www.karpenissi.gr Ιστοσελίδα του Δήμου Καρπενησίου.

Στ) Οικολογικός Τουρισμός

Η Ευρυτανία έχει ληφθεί ως βάση μέτρησης της ρύπανσης της μεσογειακής λεκάνης (θεωρητικό σημείο ρύπανσης 0), γεγονός, που επιφορτίζει τους τοπικούς φορείς και κατοίκους με το σημαντικό καθήκον της προστασίας, αλλά και ανάδειξης του περιβάλλοντος της περιοχής.

Η έννοια του οικολογικού τουρισμού επικεντρώνεται στην παρουσία του τουρισμού ως οικονομική δραστηριότητα με ταυτόχρονη και κυρίαρχη την ύπαρξη ενός ανέγγιχτου φυσικού περιβάλλοντος. Υπό αυτούς τους όρους είναι δυνατόν να ισχυριστούμε ότι ο οικολογικός τουρισμός είναι απόλυτα συνυφασμένος με την τουριστική ανάπτυξη του Νομού, καθώς οι περισσότερες μορφές τουρισμού της περιοχής μπορούν να ενταχθούν σε κάποιο βαθμό στην έννοια του οικολογικού τουρισμού.

Ακόμη όμως και εξετάζοντας τον οικολογικό τουρισμό κάτω από ένα στενότερο πρίσμα και με έμφαση στην παρατήρηση χλωρίδας και πανίδας, τη φυσιολατρία και την περιβαλλοντική εκπαίδευση, είναι κοινή παραδοχή ότι η Ευρυτανία συγκεντρώνει όλα τα απαιτούμενα συστατικά ανάπτυξής του. Η Λίμνη των Κρεμαστών, παρουσιάζοντας τεράστιο οικοτουριστικό ενδιαφέρον, έχει εξελιχθεί σε προορισμό υψηλής ζήτησης. Στη Λίμνη οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να συνδυάσουν την παρυδάτια αναψυχή με την παρατήρηση της μοναδικής βιοποικιλότητας της περιοχής. Τα παρθένα δάση και τα φαράγγια αντικατοπτρίζουν την ανόθευτή και γνήσια όψη της Ευρυτανίας, προσφέροντας συγκριτικό πλεονέκτημα στην ανάπτυξη του οικολογικού τουρισμού. Οι τουρίστες έχουν τη δυνατότητα να θαυμάσουν την ανέγγιχτη από τον πολιτισμό, άγρια ομορφιά του Νομού και να έρθουν σε επαφή με αυτήν.

Τα περιθώρια περαιτέρω αξιοποίησης των φυσικών πόρων, στην προοπτική ανάπτυξης του οικολογικού τουρισμού, παραμένουν σημαντικά. Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελεί η Λίμνη των Κρεμαστών, όπου η δημιουργία περιπτερών περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και πληροφόρησης και παρατηρητηρίων της πλούσιας πανίδας και του υδάτινου πλούτου θα μπορούσε να την καθιερώσει ως σημείο αναφοράς για την οικολογία και την περιβαλλοντική ευαισθησία και να την εδραιώσει ως έναν από τους προνομιακούς δέκτες ενός ειδικού και ανερχόμενου τμήματος της τουριστικής ζήτησης.

Ζ) Πολιτιστικός – Θρησκευτικός Τουρισμός

Ο Νομός, διαθέτει πολυάριθμα θρησκευτικά και πολιτιστικά μνημεία καθώς και αξιόλογους αρχαιολογικούς χώρους, οι οποίοι συνθέτουν τις απαραίτητες υποδομές για την ανάπτυξη του πολιτιστικού και θρησκευτικού τουρισμού. Παρ' όλα αυτά το κίνητρο της επίσκεψης σε αυτά τα αξιοθέατα έχει ισχνή παρουσία στην τουριστική ζήτηση του Νομού. Τα αίτια θα πρέπει να αναζητηθούν στην έλλειψη συντονισμένης προσπάθειας προβολής και ανάδειξης αυτών των χώρων. Οι μόνοι χώροι, που παρουσιάζουν υψηλή επισκεψιμότητα είναι κατά πρώτο λόγο η Ιερά Μονή Προυσού και κατά δεύτερο η Ιερά Μονή Τατάρνας. Όμως ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις η πλειονότητα των επισκεπτών δεν αντιπροσωπεύει τον αμιγώς θρησκευτικό και πολιτιστικό τουρισμό, άλλα τον συνδυάζει με πολλές τουριστικές δραστηριότητες. Παράλληλα οι αρχαιολογικοί χώροι του Νομού

παρουσιάζουν εικόνα εγκατάλειψης, στερώντας από τη περιοχή ένα πολύτιμο όπλο στον τουριστικό ανταγωνισμό.

Οι πολιτιστικοί πόροι της Ευρυτανίας μπορούν να αποδώσουν σημαντικά οφέλη στην τοπική οικονομία υπό την προϋπόθεση της ενεργοποίησης των τοπικών φορέων προς την κατεύθυνση της συντήρησης των παραδοσιακών και εκκλησιαστικών μνημείων, τη διαμόρφωση χώρων υποδομής κοντά σε αυτά και την οργάνωση και ανάδειξη δραστηριοτήτων όπως θρησκευτικά πανηγύρια, πολιτιστικές συγκεντρώσεις συλλόγων, ιστορικές επέτειοι.

Εικόνα 15: Η Ιερά Μονή Προσού περικλειόμενη από το καταπράσινο Ευρυτανικό τοπίο

5.2 Τουριστικές Μονάδες

Στο Νομό λειτουργούν σήμερα 127 επιχειρήσεις ύπνου, εκ των οποίων μόλις τα 25 είναι ξενοδοχεία (σύμφωνα με το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος). Η πλειονότητα των επιχειρήσεων είναι παραδοσιακοί ξενώνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια, που προέκυψαν από τη συμμετοχή κατοίκων σε επιδοτούμενα προγράμματα αγροτουρισμού (LEADER) και είναι μικρής δυναμικότητας σε κλίνες. Η κατανομή τους ανά κατηγορία είναι:

LUX	A	B	Γ	Δ-Ε
3	87	13	12	12

Από τις 127 επιχειρήσεις ύπνου οι 46 βρίσκονται στο Δήμο Καρπενησίου και 22 στο Δήμο Ποταμιάς, στις περιοχές δηλαδή, που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη δημοτικότητα από τους επισκέπτες, εκτός των άλλων και λόγω της εγγύτητας με το Χιονοδρομικό Κέντρο.

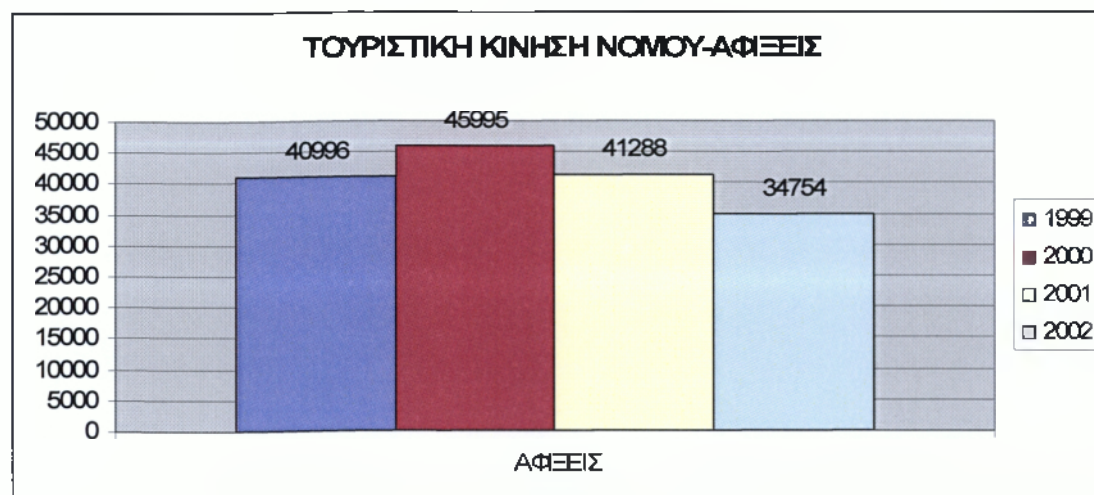
ΠΙΝΑΚΑΣ 10

ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΝΟΜΟΥ ΑΦΙΞΕΙΣ-ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΚΛΙΝΕΣ

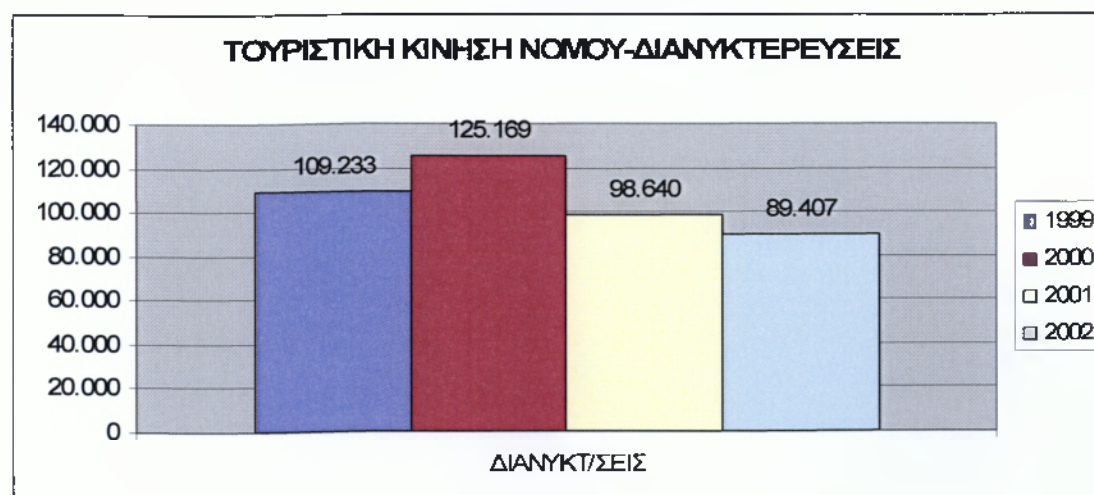
ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤ/ΣΕΙΣ	ΔΙΑΘ. ΚΛΙΝΕΣ ²⁴	ΠΛΗΡΟΤΗΤΑ
1999	40996	109.233	9676	37,6%
2000	45995	125.169	9982	41,8%
2001	41288	98.640	7913	40,7%
2002	34754	89.407	7330	41,6%

Πηγή: Έρευνες ΕΣΥΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 10

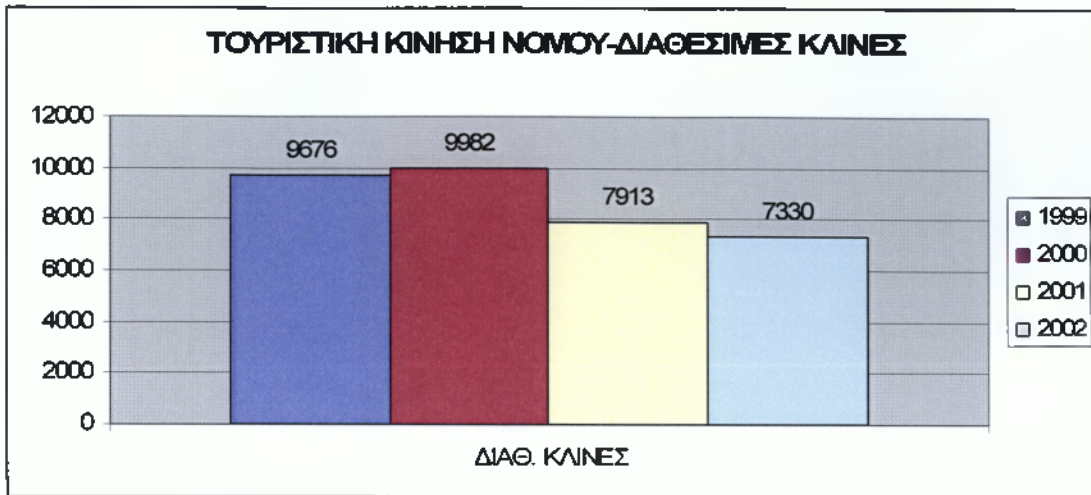

ΓΡΑΦΗΜΑ 10.1

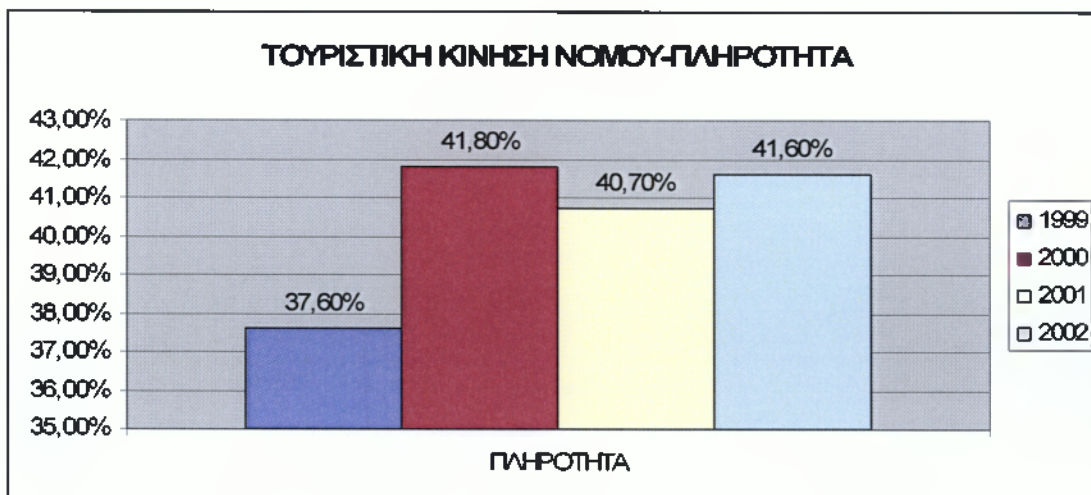

²⁴ Τα διαθέσιμα στοιχεία για τις διαθέσιμες κλίνες αναφέρονται στο ετήσιο άθροισμα των διαθέσιμων κλινών ανά μήνα, αφού ο αριθμός των κλινών διαφοροποιείται ανά περιόδους. Τα στοιχεία είναι από τα έτη 1999-2002.

ΓΡΑΦΗΜΑ 10.2

ΓΡΑΦΗΜΑ 10.3

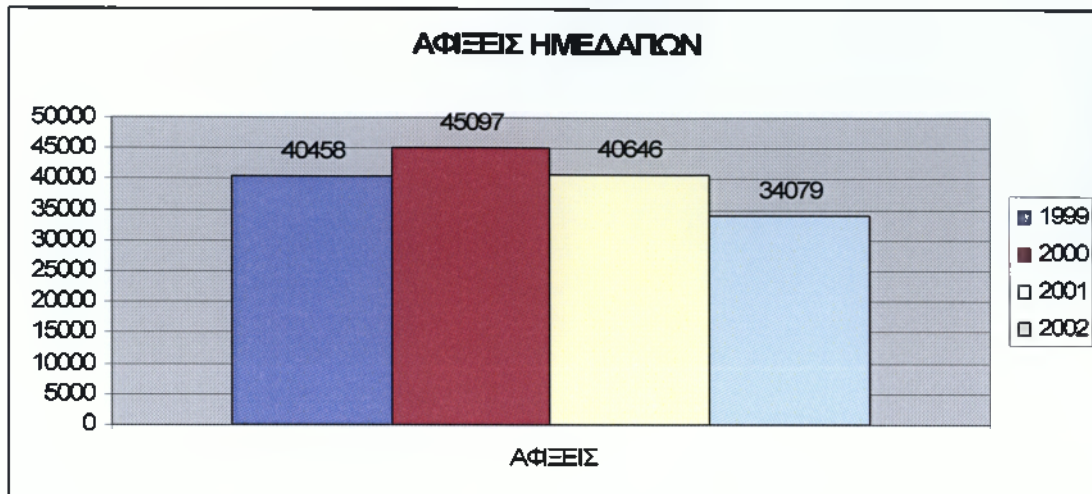
ΠΙΝΑΚΑΣ 11

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΦΙΞΕΙΣ ΗΜΕΛΑΠΩΝ

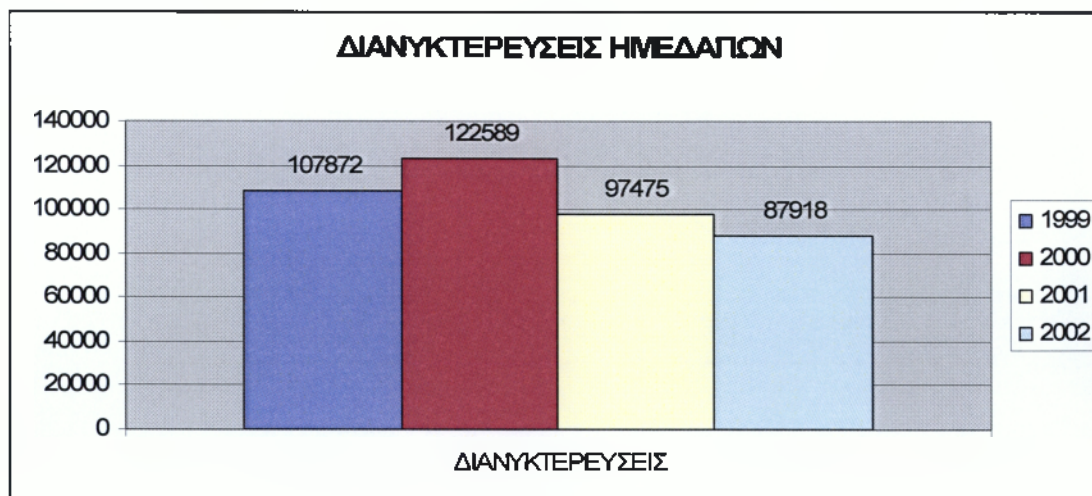
ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ
1999	40458	107872
2000	45097	122589
2001	40646	97475
2002	34079	87918

Πηγή: Έρευνες ΕΣΥΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 11

ΓΡΑΦΗΜΑ 11.1

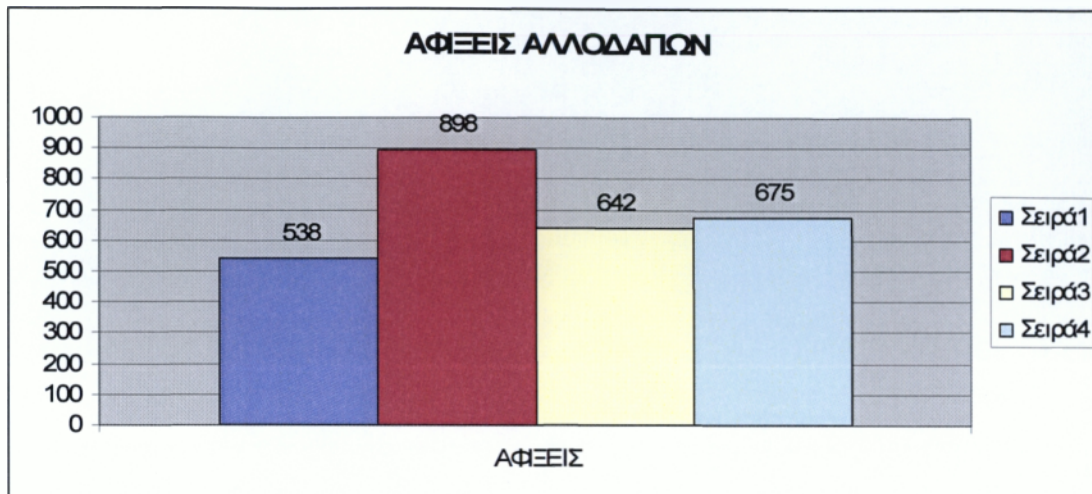
ΠΙΝΑΚΑΣ 12

ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΦΙΞΕΙΣ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ

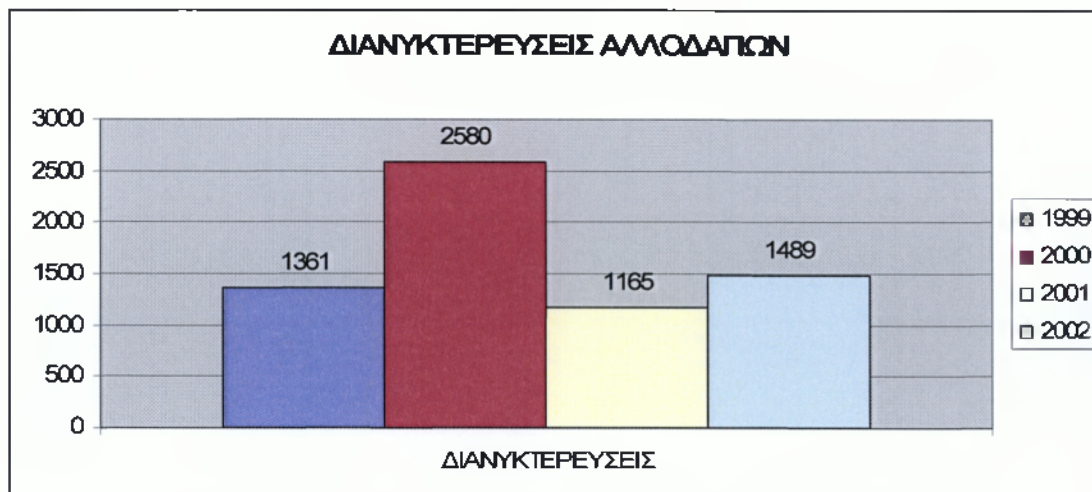
ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΕΙΣ
1999	538	1361
2000	898	2580
2001	642	1165
2002	675	1489

Πηγή: Έρευνες ΕΣΥΕ

ΓΡΑΦΗΜΑ 12

ΓΡΑΦΗΜΑ 12.1

Όπως προκύπτει από τους παρατιθέμενους πίνακες οι αφίξεις και οι διανυκτερεύσεις στο Νομό παρουσιάζουν διακυμάνσεις. Αρχικά παρατηρείται μια αξιοσημείωτη αύξηση από το 1999 στο 2000, για να ακολουθήσει μια φθίνουσα πορεία, που κλιμακώνεται τα έτη 2001 και 2002 με αποτέλεσμα τα μεγέθη του τελευταίου εξεταζόμενου έτους να εμφανίζουν σημαντική απόκλιση από αυτά του 2000. Μια πιθανή ερμηνεία αυτής της πτωτικής πορείας ενδέχεται να είναι η ιδιομορφία των καιρικών συνθηκών, από τις οποίες εξαρτάται σε σημαντικό βαθμό η τουριστική ζήτηση της περιοχής, βασιζόμενη στο χειμερινό τουρισμό.

Παράλληλα για τα ίδια έτη παρατηρείται δραστική μείωση των αθροιστικά διαθέσιμων κλινών. Αυτό οφείλεται κυρίως στην περιοδική λειτουργία πολλών επιχειρήσεων (μόνο στους μήνες αιχμής) και λιγότερο στην οριστική παύση της λειτουργίας τους.

Από τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνεται επίσης ότι οι αφίξεις και διανυκτερεύσεις αλλοδαπών είναι αμελητέες και αντιπροσωπεύουν ένα μηδαμινό ποσοστό της τουριστικής προσέλευσης, φανερώνοντας ότι ο Νομός απευθύνεται σχεδόν αποκλειστικά σε ημεδαπούς επισκέπτες.

Μετά την παρουσίαση της δυναμικής, που εμφανίζουν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Ευρυτανία, καθώς και χρήσιμων τουριστικών μεγεθών, στην επόμενη ενότητα γίνεται αναφορά στην επίδραση του τουρισμού στη διαμόρφωση του τοπικού παραγωγικού κυκλώματος.

6. ΤΟΠΙΚΟ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟ ΚΥΚΛΩΜΑ

Αποτελεί κοινή διαπίστωση και παραδοχή ότι ο τουρισμός έχει εξελιχθεί σε κυρίαρχη οικονομική δραστηριότητα στην Ευρυτανία, αποτελεί τον κινητήριο μοχλό της τοπικής οικονομίας και συνιστά τον καθοριστικό παράγοντα για τη συνέχιση της αναπτυξιακής πορείας του Νομού. Ο τουρισμός, ως δυναμικός κλάδος, έχει μεταφέρει το δυναμισμό του και στις υπόλοιπες δραστηριότητες της τοπικής οικονομίας, οδηγώντας στην αναδιάρθρωση του τοπικού παραγωγικού κυκλώματος.

Το κύριο συγκριτικό πλεονέκτημα του Νομού, όπως έχουμε τονίσει, είναι οι σημαντικοί φυσικοί του πόροι, εξαιρετικού κάλλους και ενδιαφέροντος, οι οποίοι, μέσω των ειδικών μορφών τουρισμού, τροφοδοτούν την τουριστική του ανάπτυξη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται και το Χιονοδρομικό, που είναι ο κυριότερος πόλος έλξης τουριστών. Ως αποτέλεσμα του τουρισμού, έχει αναπτυχθεί σημαντικός αριθμός κλάδων οικονομικών δραστηριοτήτων, οι οποίες έδωσαν ώθηση στην αγορά τόσο από την άποψη της απασχόλησης όσο και από την άποψη του εισοδήματος. Αξίζει να επισημάνουμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των επιχειρήσεων είναι μικρομεσαίες και κυριαρχεί η αυτοαπασχόληση, αν και η μισθωτή εργασία έχει αυξηθεί σημαντικά.

Για την κάλυψη των αναγκών της ζήτησης, που προέκυψε για το τουριστικό προϊόν της περιοχής υπήρξε έντονη δραστηριοποίηση στη δημιουργία ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Ως φυσικό επακόλουθο και για την ικανοποίηση παραλλήλων και συμπληρωματικών αναγκών των επισκεπτών, ενεργοποιήθηκε η τοπική επιχειρηματικότητα στους κλάδους της εστίασης και της αναψυχής. Έτσι, έχει παρατηρηθεί σημαντική αύξηση στον αριθμό των εστιατορίων, ταβερνών, καφενείων, αναψυκτηρίων, ζαχαροπλαστείων, μπαρ, κέντρων διασκέδασης.

Παράλληλα, η λειτουργία του χιονοδρομικού Κέντρου δημιούργησε νέες επαγγελματικές ευκαιρίες και είχε ως συνέπεια τη δημιουργία καταστημάτων πώλησης και εξοπλισμού σκι καθώς και σχολών εκμάθησης σκι. Επίσης, η ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού ευνόησε τη δημιουργία ειδικευμένων επιχειρήσεων, οι οποίες διοργανώνουν εναλλακτικές δραστηριότητες και παρέχουν εξοπλισμό και υπηρεσίες εκπαίδευσης και ξενάγησης²⁵.

Όπως συμπεραίνουμε από τα παραπάνω, έχει αναπτυχθεί μια ισχυρή διασύνδεση μεταξύ τουρισμού και εμπορικής δραστηριότητας, μέσω της δικτύωσης των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων με τις αντίστοιχες εμπορικές. Ένα επιπρόσθετο όφελος, που αποκόμισε το τοπικό εμπόριο από την άνθιση του τουρισμού είναι η καλύτερευση του δικτύου μεταφορών. Η τουριστική ανάπτυξη επέφερε σημαντικές βελτιώσεις στον τομέα των υποδομών και ειδικότερα στο οδικό δίκτυο, γεγονός που διευκόλυνε τις εμπορικές δραστηριότητες και συνέβαλε με ιδιαίτερα θετικό τρόπο στην επικοινωνία απομονωμένων, αγροτικών περιοχών με την πρωτεύουσα του Νομού και γενικότερα του Νομού με την υπόλοιπη χώρα.

Οι επιδράσεις του τουρισμού στο τοπικό παραγωγικό σύστημα έχουν αναμφίβολα αποτυπωθεί και στον πρωτογενή τομέα. Η τουριστική ανάπτυξη έχει επηρεάσει τη γεωργία, την κτηνοτροφία αλλά και τις ιχθυοκαλλιέργειες του Νομού, αφού ένα σημαντικό μέρος των προϊόντων της τοπικής παραγωγής απορροφάται από τις ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις, προκειμένου να καλυφθούν οι ανάγκες των επισκεπτών. Ο τουρισμός, λοιπόν, προσέφερε στον πρωτογενή τομέα την προοπτική της διεύρυνσης των εσωτερικών αγορών αλλά και της δημιουργίας αγοράς παραδοσιακών προϊόντων. Πράγματι πολλοί τοπικοί

²⁵ Πρακτικά Α΄ Παγκοσμίου Συνεδρίου Ευρυτάνων: «Ευρυτανία-Προοπτικές Ανάπτυξης», Εκδόσεις Παραλός, Καρπενήσι 2001, σελ.292-293.

επιχειρηματίες, αλλά και παραγωγοί, στράφηκαν, στη δημιουργία επιχειρήσεων τοπικών παραδοσιακών προϊόντων για την κάλυψη της σχετικής ζήτησης, ενώ πέρα από τη σύνδεση με τον τουρισμό υπήρξε και σύνδεση της αγροτικής παραγωγής με τη μεταποίηση. Αυτό οδήγησε στη δημιουργία μικρών παραγωγικών μονάδων τοπικής βιοτεχνίας και χειροτεχνίας με κλασσικά επιτυχημένα παραδείγματα τη λειτουργία του Γυναικείου Συνεταιρισμού στο Καρπενήσι, τη μονάδα επεξεργασίας χοιρινού κρέατος και παραγωγής αλλαντικών στον Προυσό και την πληθώρα μικρών μονάδων καλλιέργειας πέστροφας²⁶.

Η αναπτυξιακή διαδικασία με επίκεντρο τον τουρισμό, επέφερε διαφοροποίηση της αγροτικής παραγωγής και μετατόπιση των κριτηρίων παραγωγής από ποσοτικά σε ποιοτικά. Οι παραγωγοί εστιάζουν το ενδιαφέρον τους στην ανάδειξη των χαρακτηριστικών της τοπικής παραγωγής (ονομασίες προέλευσης, γεωγραφικές ενδείξεις, τήρηση προδιαγραφών και προτύπων). Παράλληλα η συσχέτιση μικρομεσαίων επιχειρήσεων, που δημιουργούν προστιθέμενη αξία στα τοπικά αγροτικά προϊόντα ή επεξεργάζονται δασικά προϊόντα, με τον τουρισμό συνέβαλε σε ένα βαθμό στη συγκράτηση πληθυσμού σε κάποιες απομακρυσμένες περιοχές του Νομού και στη μεταστροφή μιας τάσης εσωτερικής μετανάστευσης από τις απομονωμένες περιοχές προς την πόλη του Καρπενησίου.

Η δικτύωση του τουρισμού με τη γεωργο-κτηνοτροφική παραγωγή λειτούργησε ευεργετικά για την τοπική αγορά εργασίας, δημιουργώντας θέσεις απασχόλησης και απορροφώντας το υποαπασχολούμενο εργατικό δυναμικό του πρωτογενούς τομέα. Επιπλέον, συντέλεσε στην ανακοπή των μεταναστευτικών εκροών και την αποτροπή της περαιτέρω πληθυσμιακής αποδυνάμωσης του Νομού.

Μία ακόμη οικονομική δραστηριότητα που η πορεία της συνδέθηκε στενά με τον τουρισμό και αποκόμισε σπουδαία οφέλη από αυτόν είναι ο κλάδος των κατασκευών. Η αύξηση της τουριστικής ζήτησης επέβαλε τη δόμηση αρκετών νέων ξενοδοχειακών μονάδων, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθεί ο Νομός. Παράλληλα η ανάπτυξη του αγροτουρισμού και οι επενδυτικές ευκαιρίες, που παρείχαν ευρωπαϊκά επιδοτήσεων ευνόησαν τη δημιουργία μικρών ξενοδοχειακών επιχειρήσεων αγροτουριστικού χαρακτήρα. Αυτή η αναβάθμιση της περιοχής είχε ως φυσική συνέπεια μία οικοδομική έκρηξη με την κατασκευή και ιδιωτικών κατοικιών.

Ταυτόχρονα, η τουριστική ανάπτυξη συνοδεύτηκε από μια σειρά δημόσιων έργων και έργων υποδομής. Η δημιουργία έργων υποδομής αποτελεί αναπόσπαστο στοιχείο της αναπτυξιακής διαδικασίας, παράγει απασχόληση και εισοδήματα και επιπλέον είναι ένας μηχανισμός μέσω του οποίου το Κράτος και οι Τοπικές Αρχές βοηθούν αποτελεσματικά τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου του τοπικού πληθυσμού. Η συμβολή του τουρισμού στην ανοδική πορεία του κατασκευαστικού κλάδου στο Νομό είναι αδιαμφισβήτητη και καταδεικνύει την ισχυρή διασύνδεση μεταξύ των δύο δραστηριοτήτων.

Η αύξηση της τουριστικής κινητικότητας στην περιοχή και η έντονη εμπορική δραστηριότητα, που επακολούθησε γέννησαν νέες ανάγκες, για την ικανοποίηση των οποίων αναπτύχθηκαν νέες υπηρεσίες του δημόσιου τομέα, ενώ ενισχύθηκε σημαντικά ο τραπεζικός κλάδος. Οι αναβαθμισμένες υπηρεσίες, που παρέχονται από το δημόσιο τομέα βελτιώνουν τις συνθήκες διαβίωσης του τοπικού πληθυσμού, ο οποίος απολαμβάνει τις υπηρεσίες αυτές καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και τις οποίες θα είχε στερηθεί ή θα απολάμβανε σε πολύ χαμηλά επίπεδα, σε περίπτωση απουσίας του τουρισμού.

Σε ό,τι αφορά τον τραπεζικό κλάδο, η εντεινόμενη και απορρέουσα από τον τουρισμό εμπορική δραστηριότητα οδήγησε στην αύξηση του κύκλου εργασιών των τραπεζών, καθιστώντας απαραίτητη την εγκατάσταση νέων υποκαταστημάτων και έχοντας θετικό

---

²⁶ Πηγή: ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.

αντίκτυπο στην τοπική απασχόληση. Σήμερα στο Νομό λειτουργούν 8 υποκαταστήματα τραπεζών, εκ των οποίων τα 7 είναι στο Καρπενήσι²⁷.

Εξετάζοντας τα παραπάνω, μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι η διεύρυνση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στη Ευρυτανία και η καθιέρωση του τουρισμού ως κυρίαρχης οικονομικής δραστηριότητας προκάλεσε αναδιάρθρωση του τοπικού παραγωγικού κυκλώματος, προσδιορίζοντας ταυτόχρονα τόσο το μέγεθος των επιχειρήσεων όσο και τη χωρική τους οργάνωση.

Κύριο χαρακτηριστικό του τοπικού παραγωγικού συστήματος είναι η δικτύωση των τοπικών επιχειρήσεων και η ανάπτυξη σχέσεων τόσο μεταξύ τους όσο και με τοπικούς αναπτυξιακούς και κοινωνικούς φορείς ή οργανισμούς. Το τοπικό παραγωγικό σύστημα διακρίνεται επίσης από ευελιξία και οικονομικές συγκεντρώσεις. Η ευελιξία στηρίζεται, αλλά και αξιοποιεί το μικρό και μεσαίο μέγεθος των τοπικών επιχειρήσεων και επιτρέπει την άμεση προσαρμογή τους στις συνεχείς μεταβολές της ζήτησης και της τεχνολογίας. Οι οικονομίες συγκέντρωσης προκαλούνται από τη χωρική γειννίαση των επιχειρήσεων και την ανάπτυξη της μεταξύ τους διασύνδεσης.

Η διαμόρφωση του τοπικού παραγωγικού κυκλώματος, με επίκεντρο τις ήπιες μορφές τουρισμού, πληροί, τις προϋποθέσεις για την κατάκτηση του στόχου της τοπικής ανάπτυξης, καθώς η τοπική ανάπτυξη δεν μπορεί να επιτευχθεί με τη μεμονωμένη δράση επιχειρήσεων, αλλά ενισχύεται από τη συντονισμένη δράση τοπικών αναπτυξιακών και κοινωνικών εταίρων.

---

²⁷ Πηγή: Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Ν. Ευρυτανίας

7. ΕΡΕΥΝΑ ΠΡΟΣ ΤΟΠΙΚΟΥΣ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ

7.1 ΣΚΟΠΟΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Σκοπός του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου αποτελεί η κατάδειξη της συνεισφοράς των εναλλακτικών μορφών τουρισμού στην Τοπική Αυτοδιοίκηση άρα και κατ' επέκταση στην ανάπτυξη του Νομού καθώς και στην άνοδο της τοπικής επιχειρηματικότητας, όπως και στην άνοδο των επενδύσεων σε επίπεδο Νομού.

Για τους άνωθεν λόγους ερωτήθηκαν 42 άτομα, που προέρχονται από τον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και 33 άτομα, που προέρχονται από το χώρο των τοπικών επιχειρηματιών για να εκθέσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, στα χαρακτηριστικά τους και στο κατά πόσο συνέβαλαν στην αύξηση του τουρισμού στην Ευρυτανία καθώς και στην άνοδο της τοπικής επιχειρηματικότητας.

Από τα 42 άτομα, που ερωτήθηκαν από το χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης οι 15 προέρχονται από το χώρο της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και οι 27 από το χώρο της πρωτοβάθμιας Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι 11 από αυτούς δραστηριοποιούνται στο Δήμο Καρπενησίου και οι υπόλοιποι 16 σε μικρότερους Δήμους ανά το Νομό. Η ηλικιακή κλίμακα μεταξύ των ερωτηθέντων κυμαίνεται μεταξύ 31 και 67 ετών. Από το σύνολο των ατόμων, που τους δόθηκε το ερωτηματολόγιο μόλις 6 είναι γυναίκες ενώ οι άντρες είναι 36.

Από τα 33 άτομα, που ερωτήθηκαν από το χώρο των τοπικών επιχειρηματιών οι 19 προέρχονται μέσα από την πόλη του Καρπενησίου ενώ οι 14 από χωριά του ίδιου Δήμου και από γειτονικούς Δήμους. Οι 12 από τους 33 δραστηριοποιούνται είτε με ξενοδοχειακές επιχειρήσεις είτε με ενοικιαζόμενα δωμάτια, οι 8 είναι ιδιοκτήτες καφετεριών ή εστιατορίων και οι υπόλοιποι 13 απασχολούνται με την πώληση ή ενοικίαση διαφόρων ειδών, που σχετίζονται με διάφορες μορφές εναλλακτικού τουρισμού κυρίως του χειμερινού τουρισμού ή του ορειβατικού-περιηγητικού τουρισμού. Η ηλικιακή κλίμακα μεταξύ των ερωτηθέντων κυμαίνεται μεταξύ 19 και 63 ετών. Από το σύνολο των ατόμων, που τους δόθηκε το ερωτηματολόγιο οι 8 είναι γυναίκες ενώ ο αριθμός των αντρών είναι 25.

Η διαφορετικότητα των απαντήσεων όσο αναφορά τους φορείς της Τοπικής Αυτοδιοίκησης οφείλεται σε ένα βαθμό στη διαφορετική ιδεολογική και κομματική προσέγγιση, που έχουν μεταξύ τους καθώς και με το βαθμό αυτοδιοίκησης, στον οποίο δραστηριοποιούνται οι ερωτώμενοι. Επίσης, ένας ακόμα λόγος πηγάζει και από το Δήμο στον οποίο δραστηριοποιούνται οι ερωτώμενοι καθώς και από τις ανάγκες και τα προβλήματα, που αντιμετωπίζει η κάθε περιοχή.

Όσο αναφορά τη διαφορετικότητα των απαντήσεων μεταξύ των τοπικών επιχειρηματιών αυτή πηγάζει από τη μορφή του εναλλακτικού τουρισμού, στην οποία είτε δραστηριοποιούνται είτε τα όποια κέρδη τους αντλούνται από αυτήν. Ακόμα, οφείλεται και από την περιοχή του Νομού, που επεκτείνεται η δράση τους, στη μεγάλη ηλικιακή απόκλιση, που υπάρχει μεταξύ ορισμένων από τους ερωτώμενους, καθώς και στη διαφορετικότητα του φύλου.

Για την καλύτερη και αντιπροσωπευτικότερη εξαγωγή συμπερασμάτων χρησιμοποιήθηκαν πίνακες, γραφήματα και υπήρξε επί μέρους ανάλυση των απαντήσεων, που δόθηκαν από τους ερωτώμενους.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥΣ
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

1. Ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού προτιμάται από την πλειοψηφία των τουριστών;
Α. Χειμερινός Τουρισμός Β. Αθλητικός Τουρισμός Γ. Θρησκευτικός Τουρισμός Δ. Συνεδριακός Τουρισμός Ε. Εναλλακτικός Αθλητικός Τουρισμός
2. Ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού αποφέρει μεγαλύτερες χρηματικές εισροές στην περιοχή σας;
Α. Χειμερινός Τουρισμός Β. Αθλητικός Τουρισμός Γ. Συνεδριακός Τουρισμός Δ. Αγροτουρισμός Ε. Εναλλακτικός Αθλητικός Τουρισμός
3. Είστε ικανοποιημένοι από την απορρόφηση των προγραμμάτων Leader (I,II,+)
4. Αποτελεί ο αγροτουρισμός έναν από τους κυριότερους λόγους της ουσιαστικής ανάκαμψης του Νομού;
Α. Καθόλου Β. Λίγο Γ. Αρκετά Δ. Πολύ
5. Συνδυάστηκαν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού με άλλες δράσεις;
Α. Καθόλου Β. Λίγο Γ. Αρκετά Δ. Πολύ
6. Ποια εναλλακτική μορφή τουρισμού βοήθησε περισσότερο στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας;
Α. Χειμερινός Τουρισμός Β. Αθλητικός Τουρισμός Γ. Συνεδριακός Τουρισμός Δ. Αγροτουρισμός Ε. Εναλλακτικός Αθλητικός Τουρισμός

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

1. Σε ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού επενδύσατε και γιατί;
Α. Χειμερινός Τουρισμός Β. Εναλλακτικός Αθλητικός Τουρισμός Γ. Αγροτουρισμός Δ. Θρησκευτικός Τουρισμός

2. α) Είστε ικανοποιημένοι από τη μορφή εναλλακτικού τουρισμού, που επενδύσατε και β) ποιος είναι ο κυριότερος λόγος ικανοποίησης σας;
Α. Καθόλου Β. Λίγο Γ. Αρκετά Δ. Πολύ

3. α) Έχετε τουρισμό όλο το χρόνο; β) Ποια εποχή έχετε περισσότερο;
α) Α. Ναι Β. Όχι
β) Α. Χειμώνας Β. Άνοιξη Γ. Καλοκαίρι Δ. Φθινόπωρο

4. Έχετε οργανωμένα γκρουπ ή μεμονωμένους τουρίστες και γιατί;
Α. Οργανωμένα γκρουπ Β. Μεμονωμένους τουρίστες

5. Τα προγράμματα Leader I,II,+ σας βοήθησαν οικονομικά και πόσο;

7.2 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

1) Ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού προτιμάται από την πλειοψηφία των τουριστών;

Βάσει της έρευνας, που πραγματοποιήθηκε προς τις αρχές του τόπου οι μορφές τουρισμού, που εμφανίζουν ιδιαίτερη ανάπτυξη στο Νομό Ευρυτανίας είναι ο χειμερινός τουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο συνεδριακός τουρισμός και ο εναλλακτικός αθλητικός τουρισμός.

Ένα μεγάλο κομμάτι των ερωτηθέντων (31%) απάντησε ότι ο χειμερινός τουρισμός κερδίζει τη μερίδα του λέοντος στο Νομό Ευρυτανίας καθώς το Καρπενήσι αλλά και γενικότερα το σύνολο σχεδόν του Νομού αποτελούν ίσως έναν από τους καλύτερους αλλά και πιο οργανωμένους χειμερινούς προορισμούς. Σε αυτό βέβαια συντελεί και το Χιονοδρομικό Κέντρο, που αποτελεί πόλο έλξης για τους λάτρεις των χειμερινών αθλημάτων

Επίσης, ένα σημαντικό μέρος των ερωτηθέντων (26%) απάντησε ότι η μορφή τουρισμού, που είναι πιο διαδεδομένη είναι ο αθλητικός τουρισμός καθώς το Αθλητικό Κέντρο Καρπενησίου όπως και το Κολυμβητήριο της πόλης αποτελούν ιδανικά μέρη, πάντα και σε συνδυασμό με το κλίμα και το υψόμετρο, για την προετοιμασία αθλητών ή και αθλητικών ομάδων για την πραγματοποίηση της προετοιμασίας τους ενόψει των υποχρεώσεων τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι οι Εθνικές Ομάδες όλων των αθλημάτων κάθε χρόνο επιλέγουν το Καρπενήσι ως το πλέον κατάλληλο μέρος για την πραγματοποίηση του βασικού σταδίου της προετοιμασίας τους.

Ένα μικρότερο κομμάτι (19%) απάντησε ότι η πιο διαδεδομένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού είναι ο θρησκευτικός τουρισμός καθώς στα μοναστήρια της Ευρυτανίας, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την Παναγία την Προυσιώτισσα, κάθε χρόνο συρρέουν χιλιάδες άνθρωποι από όλα τα μέρη της Ελλάδας και του εξωτερικού με σκοπό να επισκεφτούν τα πανέμορφα μοναστήρια της Ευρυτανίας, που βρίσκονται στα μαγευτικά βουνά της.

Μία ακόμα μορφή τουρισμού, που όπως απάντησαν κάποιοι από τους ερωτηθέντες (7%) αποτελεί ένα σημαντικό λόγο για να επισκεφτεί κανείς το Καρπενήσι είναι ο συνεδριακός τουρισμός. Η παρουσία του συνεδριακού κέντρου, που αποτελεί ένα από τα πιο υπεσύγχρονα σε ολόκληρη την Ελλάδα κατατάσσει το Καρπενήσι ως ένα από τα πιο ιδανικά μέρη διεξαγωγής διαφόρων συνεδρίων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα συνέδρια διαφόρων επιστημονικών κλάδων και όχι μόνο διεξάγονται στην πρωτεύουσα του Νομού Ευρυτανίας.

Τέλος, μια σημαντική μορφή τουρισμού σύμφωνα με τα άτομα, που ερωτηθήκαν (17%), αποτελεί και ο εναλλακτικός αθλητικός τουρισμός καθώς το φυσικό περιβάλλον της Ευρυτανίας είναι από τα πλέον ενδεδειγμένα, όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο, για την πραγματοποίηση διαφόρων δραστηριοτήτων όπως rafting, canoe-kayak κ.λ.π., τα οποία παρουσιάζουν ιδιαίτερη ανάπτυξη κατά τους καλοκαιρινούς μήνες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού προτιμάται από την πλειοψηφία των τουριστών;

Σύνολο ερωτώμενων: 42

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	13	30,95%
ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	11	26,19%
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	8	19,04%
ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	3	7,14%
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	7	16,66%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

2) Ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού αποφέρει μεγαλύτερες χρηματικές εισροές στην περιοχή σας;

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι απαντήσεις διαφέρουν καθαρά με το βαθμό Αυτοδιοίκησης, που δραστηριοποιούνται οι ερωτώμενοι καθώς και με το Δήμο, στον οποίο είναι εκλεγμένοι.

Μία από τις μεγαλύτερες πηγές εσόδων, όσον αφορά τον εναλλακτικό τουρισμό, για τη Ν.Α. Ευρυτανίας και μία εξίσου μεγάλη για το Δήμο Καρπενησίου καθώς και για τον όμορο Δήμο Ποταμιάς αποτελεί ο χειμερινός τουρισμός. Αυτό διότι ο κυριότερος μέτοχος για το Χιονοδρομικό Κέντρο Καρπενησίου είναι η αναπτυξιακή εταιρεία ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ

Α.Ε., της οποίας επίσης ο κυριότερος μέτοχος αποτελεί η Ν.Α. Ευρυτανίας ,που καρπώνεται ένα αρκετά μεγάλο μέρος των εσόδων του Χιονοδρομικού Κέντρου. Επίσης, κέρδη αποκομίζει και ο Δήμος Καρπενησίου, ο οποίος αποτελεί εξίσου μέτοχο στο Χιονοδρομικό Κέντρο και καρπώνεται μαζί με το δήμο Ποταμιάς τα μεγάλα κέρδη της τουριστικής κίνησης για εκείνη την εποχή. Το ποσοστό, που συγκεντρώνεται επί των ερωτώμενων φτάνει στο **29%**.

Εικόνα 16: Άποψη του Χιονοδρομικού Κέντρου Καρπενησίου

Μία μεγάλη εξίσου πηγή εσόδων για το Δήμο Καρπενησίου όμως μόνο αποτελεί ο συνεδριακός τουρισμός. Στο Καρπενήσι λειτουργεί το καλύτερο Συνεδριακό Κέντρο στη Στερεά Ελλάδα και η κυριότητα του ανήκει στο Δήμο Καρπενησίου. Όπως γίνεται λοιπόν εύκολα αντιληπτό η ενοικίαση του Συνεδριακού Κέντρου προς διεξαγωγή Συνεδρίων από φορείς, που προέρχονται από όλη την Ελλάδα, αποφέρει ιδιαιτέρως μεγάλα κέρδη στο Δήμο Καρπενησίου. Το ποσοστό του φτάνει στο **19%**.

Εικόνα 17: Άποψη του Συνεδριακού Κέντρου Καρπενησίου

Μία ιδιαίτερη περίπτωση όσον αφορά για την πρόσοδο χρηματικών εισροών στο Δήμο Καρπενησίου και κατ' επέκταση στην Τοπική Αυτοδιοίκηση αποτελεί ο αθλητικός τουρισμός. Ενώ το Αθλητικό Κέντρο Καρπενησίου θα μπορούσε ήδη να έχει αποφέρει πάρα πολύ σημαντικά κέρδη, αν δεν υπήρχαν διάφοροι γραφειοκρατικοί παράγοντες, που εμποδίζουν κάποιο φορέα να αναλάβει τη διαχείριση και τη λειτουργία του. Αναμένεται πάντως εντός ολίγου καιρού να πραγματοποιηθεί η προσωρινή μεταβίβαση του στο Δήμο Καρπενησίου έτσι ώστε και ο αθλητικός τουρισμός να αποφέρει αυτά, που πρέπει στην τοπική κοινωνία του Καρπενησίου. Πάντως οι χρηματικές εισροές από τον αθλητικό τουρισμό δεν είναι μηδαμινές καθώς υπάρχει και το Κολυμβητήριο Καρπενησίου, το οποίο αποτελεί πόλο έλξης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες για ομάδες ή μεμονωμένους αθλητές, που επιθυμούν να πραγματοποιήσουν την προετοιμασία τους στο ολυμπιακών διαστάσεων Κολυμβητήριο Καρπενησίου. Η κυριότητα του ανήκει στο Δήμο Καρπενησίου και πιο

συγκεκριμένα στη ΔΕΠΑΚ και τα έσοδα, που προσδίδει είναι αρκετά. Το ποσοστό του φτάνει μόλις το 7% μεταξύ όσων ερωτήθηκαν γιατί όπως προαναφέρθηκε η Τ.Α. δεν έχει μπορέσει ακόμα να εκμεταλλευτεί πάρα πολύ αυτή τη μορφή εναλλακτικού τουρισμού.

Εικόνα 18: Άποψη από το Αθλητικό Κέντρο Καρπενησίου

Κυρίαρχη βέβαια μορφή εναλλακτικού τουρισμού, όσον αφορά την εισροή εσόδων στη Ν.Α. και στους Δήμους πέρα από το Καρπενήσι, αποτελεί ο αγροτουρισμός. Ο αγροτουρισμός βοήθησε την τοπική κοινωνία με την αύξηση της τουριστικής περιόδου, μη τη δημιουργία περισσότερων ξενοδοχειακών εγκαταστάσεων ή ενοικιαζόμενων δωματίων, βοήθησε στη σύνδεση της τοπικής αγροτικής οικονομίας και παραγωγής με τον αγροτουρισμό και ενίσχυσε το εισόδημα των αγροτών-επενδυτών. Οι μεγάλες χρηματικές εισροές, που απέφερε και συνεχίζει να αποφέρει ο αγροτουρισμός υπήρξε καταλυτικό στοιχείο στην οικονομική ενίσχυση και στήριξη των νεοσύστατων το 1998 Καποδιστριακών Δήμων, που επένδυσαν πάρα πολλά πάνω στον στη συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού. Το ποσοστό, που συγκεντρώνει ανέρχεται στο 33% μεταξύ των ατόμων, που ερωτήθηκαν.

Μία ακόμα σχετικά προσοδοφόρα μορφή εναλλακτικού τουρισμού για την Τ.Α. αποτελεί και ο εναλλακτικός αθλητικός τουρισμός. Αυτό γιατί στην Ευρυτανία μπορούν να πραγματοποιηθούν δραστηριότητες όπως Rafting, Canoe-Kayak και Canyoning. Αυτές οι δραστηριότητες ανέδειξαν και αύξησαν σημαντικά την τουριστική δραστηριότητα σε παραποτάμιες περιοχές, ανέπτυξαν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες και στήριξαν τους φορείς Αυτοδιοίκησης του Νομού Ευρυτανίας. Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού φτάνει στο 12% μεταξύ των ερωτηθέντων.

Εικόνα 19: Canoe-kayak

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΠΟΙΑ ΜΟΡΦΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΑΠΟΦΕΡΕΙ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΕΣ ΧΡΗΜΑΤΙΚΕΣ ΕΙΣΡΟΕΣ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΣΑΣ;

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	12	28,57%
ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	8	19,04%
ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	3	7,14%
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	14	33,33%
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	5	11,90%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 2

3) Είστε ικανοποιημένοι από την απορρόφηση των προγραμμάτων LEADER (I,II,+);

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι απαντήσεις διαφέρουν σε σχετικά μεγάλο βαθμό. Παρόλο, που υπάρχει καθολικότητα όσον αφορά την άποψη ότι ο αγροτουρισμός και τα προγράμματα LEADER (I,II,+) συνέβαλαν σημαντικά στην πρόοδο και την ανάπτυξη του Νομού Ευρυτανίας οι απόψεις διαφέρουν στο γεγονός αν υπήρξε η καλύτερη δυνατή εκμετάλλευση των προγραμμάτων αυτών προς όφελος της Ευρυτανίας.

Η μία άποψη, που είναι και η επικρατέστερη και συγκεντρώνει το 74% περίπου μεταξύ των ερωτηθέντων, λέει ότι η απορρόφηση από τα συγκεκριμένα προγράμματα και η αξιοποίησή τους ανά το Νομό Ευρυτανίας ήταν άκρως ή αρκετά ικανοποιητική. Ενδεικτικά για να αποδείξουν την επιτυχία των συγκεκριμένων προγραμμάτων από την απορρόφηση τους αναφέρουν ότι έγιναν σημαντικά έργα υποδομής σε όλο το Νομό, οι κλίνες στο Νομό

Ευρυτανίας αυξήθηκαν σε σημαντικό βαθμό και αυτό βοήθησε ουσιαστικά στην αύξηση του τουρισμού, επεκτάθηκε η τουριστική περίοδος στο Νομό, υπήρξε σημαντικότερη αύξηση της απασχόλησης, ιδιαίτερα για τους νέους και δημιουργήθηκαν σε πολλά χωριά του Νομού Ευρυτανίας εγκαταστάσεις αγροτουριστικής εκμετάλλευσης, που έχουν σχέση με τη γεωργία, την αλιεία, την κτηνοτροφία αλλά και την εκμετάλλευση των πανέμορφου δασικού πλούτου του Νομού μας.

Η αντίθετη άποψη, που υπάρχει μεταξύ των ερωτηθέντων, που συγκεντρώνει περίπου το 26% μεταξύ των ερωτηθέντων, είναι ότι δεν υπήρχε ικανοποιητική απορρόφηση από τα προγράμματα LEADER και σωστή αξιοποίηση τους. Αυτό αποδίδεται κυρίως στην αδρανοποίηση, στην οποία έχει περιέλθει τα τελευταία χρόνια η αναπτυξιακή εταιρεία του Νομού η «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.» και τονίζουν ότι αν και πριν από μερικά χρόνια έγιναν κάποιες θετικές ενέργειες και υπήρξαν κάποια αποτελέσματα η μακροχρόνια ανυπαρξία της εταιρείας έγινε η αφορμή να χαθούν πολλές ευκαιρίες και η απορροφητικότητα των εν λόγω προγραμμάτων να είναι αρκετά μικρότερη από το αναμενόμενο με αποτέλεσμα αυτά, που επιτευχθήκαν να είναι αρκετά κατώτερα των προσδοκιών. Επίσης, επιρρίπτουν ευθύνες στη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευρυτανίας ότι δεν παρενέβη όπως θα έπρεπε στα θέματα, που σχετίζονται με τον αγροτουρισμό και ότι δεν έκανε τίποτα για να αποτρέψει την κατάσταση, στην οποία έχει περιέλθει σήμερα η αναπτυξιακή του Νομού με αποτέλεσμα εκτός των άλλων να χαθούν αρκετές ευκαιρίες, που θα προέκυπταν από την απορρόφηση των LEADER(I,II,+).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

ΒΑΘΜΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ LEADER I,II,+

Σύνολο ερωτώμενων: 42

ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0%
ΛΙΓΟ	11	26,19%
ΑΡΚΕΤΑ	18	42,85%
ΠΟΛΥ	13	30,95%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

4) Αποτελούν ο Αγροτουρισμός και τα προγράμματα LEADER I,II+ από τους κυριότερους λόγους της ουσιαστικής ανάπτυξης του Νομού;

Αν και η άποψη ότι η απορρόφηση των LEADER, κυρίως από το χώρο της αντιπολίτευσης, δεν ήταν ικανοποιητική, η καθολικότητα της άποψης, που φτάνει το 79%, ότι ο αγροτουρισμός υπήρξε ένα από τα σημαντικότερα στοιχεία για την ουσιαστική ανάκαμψη του νομού σε τομείς όπως ο τουρισμός, η γεωργία, η αλιεία, η κτηνοτροφία και στη σημαντική μείωση της ανεργίας είναι πραγματικά εντυπωσιακή.

Η συμβολή του Αγροτουρισμού σε μία περιοχή ορεινή, εγκαταλελειμμένη και εντελώς αναξιοποίητη μέχρι πριν κάποια χρόνια αποτέλεσε ένα μεγάλο βήμα για ανάπτυξη τοπικών επενδύσεων, υπήρξε μεγάλο βοήθημα για τη βελτίωση των αγροτικών δραστηριοτήτων των μόνιμων κατοίκων, αλλά κατάφερε να πετύχει και τη συγκράτηση αρκετών νέων ανθρώπων στον τόπο γέννησης τους με τη δημιουργία πολλών νέων θέσεων εργασίας.

Επίσης, διαμέσου του αγροτουρισμού και των προγραμμάτων LEADER I,II, σύμφωνα πάντα με τους ερωτηθέντες επιτεύχθηκε η δημιουργία επιχειρήσεων όπως εργαστήριο επεξεργασίας ξύλου στη Δυτική Φραγκίστα, εργοστάσιο επεξεργασίας πέτρας στην Κρέντη Ευρυτανίας και έγιναν έργα υποδομής όπως αναστήλωση γέφυρας Βίνιανης, αναπαλαίωση 2 νερόμυλων (Φραγκίστας και Δάφνης) διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου Ι.Μ. Τατάρνας και αύξηση δυναμικότητας σχετικά με τις κλίνες και τη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων στο Νομό. Ακόμα, μας παραθέτουν αναλυτικό πίνακα με τα έργα, που βρίσκονται υπό ολοκλήρωση βάσει του προγράμματος LEADER + από την αναπτυξιακή του Νομού Αιτωλοακαρνανίας Τριγωνίδα Α.Ε. (λόγω της απραξίας της αναπτυξιακής Ευρυτανία Α.Ε.) για τους Νομούς Ευρυτανίας και Αιτωλοακαρνανίας, που καταδεικνύουν για

μία ακόμα φορά τη σημαντική συμβολή του αγροτουρισμού και των προγραμμάτων LEADER στον τόπο αλλά και στην τουριστική ανάπτυξη του.

ΕΠΕΝΔΥΣΕΙΣ ΠΟΥ ΥΛΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΡΙΧΩΝΙΑΔΑ ΑΕ ΜΕΣΩ ΤΗΣ Κ.Π LEADER +

Α/Α	ΤΙΤΛΟΣ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	ΤΕΛΙΚΟΣ ΑΠΟΔΕΚΤΗΣ	ΔΗΜΟΣ	ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑ	ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ
1	ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ , ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ , 3 ΑΣΤΕΡΩΝ , ΜΕ ΧΩΡΟ ΕΣΤΙΑΣΗΣ ΣΤΗ ΘΕΣΗ ΒΛΩΧΟΣ ΤΟΥ Δ. ΘΕΣΣΙΩΝ	Δ. ΛΑΜΑΡΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο.Ε	ΘΕΣΣΙΩΝ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΒΛΩΧΟΥ	499.649,00
2	ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΝΕΑΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΤΥΠΟΥ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ 3* , ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑΣ 17 ΚΑΙΝΩΝ , ΣΕ ΙΔΙΟΚΤΗΤΟ ΟΙΚΟΠΕΔΟ ΣΤΟ Δ.Δ ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ , ΔΗΜΟΥ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	Ν. ΤΣΙΑΓΚΑΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο.Ε	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΑΓ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ	463.000,00
3	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΩΝ ΚΑΤΟΙΚΙΩΝ ΣΤΟΝ ΟΙΚΙΣΜΟ ΚΟΡΥΣΧΑΔΕΣ ΤΟΥ Δ. ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ ΤΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΟΡΥΣΧΑΔΩΝ	453.500,00
4	ΙΔΡΥΣΗ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΥ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΟΣ ΚΛΑΣΣΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ , (14) ΔΩΜΑΤΙΩΝ , 3 * . Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ.	ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΑΝΔΡΕΑΣ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ Α.Ε	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΓΟΡΙΑΝΑΔΩΝ	440.000,00
5	ΙΔΡΥΣΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΥ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΥΠΟΔΟΜΗ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗΣ ΡΑΠΤΗ - ΔΟΣΚΑ	ΡΑΠΤΗ - ΔΟΣΚΑ ΜΑΡΙΑ	ΣΤΡΑΤΟΥ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ	546.075,00
6	ΙΔΡΥΣΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΜΟΥ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΟΣ ΜΕ ΥΠΟΔΟΜΗ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗΣ ? ΚΑΘΕΤΟΠΟΙΗΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΪΟΝΤΟΣ ΜΕ ΤΗΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΜΙΚΡΟΥ ΟΙΝΟΠΟΙΕΙΟΥ ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΧΩΡΟΥ ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΩΝ	ΣΙΩΖΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ	ΜΕΔΕΩΝΟΣ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΚΟΜΠΩΤΗΣ	426.500,00

	ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΙΝΟΠΟΙΑΣ				
7	ΕΠΙΣΚΕΥΙΜΟ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ ΜΕ ΠΡΟΒΛΕΨΗ ΥΠΟΔΟΜΗΣ ΔΙΑΝΥΚΤΕΡΕΥΣΗΣ ΣΤΟΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΟΙΚΙΣΜΟ ΚΟΡΥΣΧΑΔΕΣ	ΛΑΠΠΑ ΚΩΝ/ΝΟΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΟΡΥΣΧΑΔΩΝ	462.230,00
8	ΙΔΡΥΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ	ΜΑΡΙΦΟΓΛΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ	ΠΟΤΑΜΙΑΣ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΜΕΓΑΛΟΥ ΧΩΡΙΟΥ	310.000,00
9	ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΜΟΡΦΩΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΕΤΑΠ Α.Ε	ΠΟΤΑΜΙΑΣ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΔΕΡΜΑΤΙΟΥ	248.930,00
10	ΑΝΑΔΕΙΞΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ ΤΟΥ ΞΕΝΩΝΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΛΑΠΠΑ Ο.Ε	ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΜΑΡΙΑ ΛΑΠΠΑ Ο.Ε	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΟΡΥΣΧΑΔΩΝ	123.900,00
11	ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ HOTEL CLUB MONTANA ΣΤΟ ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	HOTEL CLUB MONTANA	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	147.029,81
12	ΙΔΡΥΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΛΑΙΟΛΑΔΟΥ ΚΑΙ ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΛΑΙΟΤΡΙΒΕΙΟΥ	ΑΦΟΙ ΨΑΡΡΑ ΑΒΕΕ	ΜΑΚΡΥΝΕΙΑΣ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΚΑΤΩ ΜΑΚΡΥΝΟΥ	434.000,00
13	ΕΠΕΚΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΟΣ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΤΥΡΟΚΟΜΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ	ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΒΕΕ	ΑΓΡΙΝΙΟΥ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΚΑΜΑΡΟΥΛΑΣ	490.280,00
14	ΙΔΡΥΣΗ ΜΟΝΑΔΑΣ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΗΣ ? ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ , ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ ΜΕΛΙΟΥ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΥΨΕΛΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ HACCP, ΠΡΟΚΕΙΜΕΝΟΥ ΝΑ ΠΑΡΑΧΘΟΥΝ ΕΞΙ (6) ΝΕΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΣΤΗΝ ΘΕΣΗ ΠΑΡΑΖΑΡΙΑ ΤΟΥ Δ. ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	Σ. ΜΠΑΡΚΑΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ο.Ε	ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	428.000,00
15	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΝΕΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣΗΣ , ΠΡΟΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ , ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΤΗΣ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ ΜΠΑΛΑΧΑΜΗ ? ΑΡΩΝΙΑΔΑ ΕΛΕΝΗ.	ΜΠΑΛΑΧΑΜΗ ΑΡΩΝΙΑΔΑ ΕΛΕΝΗ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	33.530,00

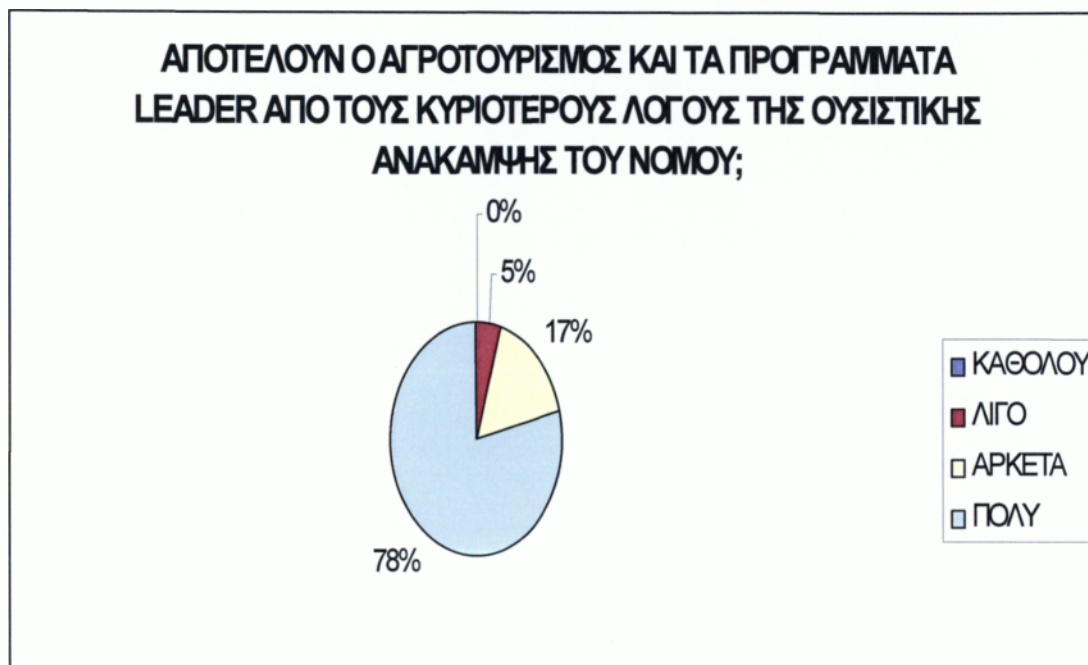
16	ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ, ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΛΗΡΩΣΗ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΟΝΤΟΣ ΣΤΟΝ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟ « Η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ».	ΓΥΝΑΙΚΕΙΟΣ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΣ Η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙ	20.060,00
17	ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΚΤΙΡΙΑΚΩΝ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ ΑΡΤΟΠΟΙΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΑΓΟΡΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΟΥ ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΥ	ΓΣΙΟΥΝΗΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	295.000,00
18	ΙΔΡΥΣΗ ΕΚΤΡΟΦΕΙΟΥ ΘΗΡΑΜΑΤΩΝ ΣΤΟ Δ.Δ. ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ ΤΟΥ Δ ΣΤΡΑΤΟΥ	ΠΑΤΣΕΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	ΣΤΡΑΤΟΥ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΚΑΣΤΡΑΚΙΟΥ	287.000,00
19	ΒΕΛΤΙΩΣΕΣ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟΥ ΣΤΟ ΟΡΟΣ ΠΑΝΑΙΤΩΛΙΚΟ ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝ ΟΡΕΙΒΑΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	ΕΟΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	ΠΑΡΑΒΟΛΑΣ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΠΕΡΙΣΤΕΡΙΟΥ	167.000,00
20	ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΠΛΑΤΕΙΑΣ ΣΧΟΙΝΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	ΑΓΡΙΝΙΟΥ Ν. ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	ΣΧΟΙΝΟΥ	89.200,00
21	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΤΗΡΙΞΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ - ΦΟΡΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΣΤΟΥΣ ΝΟΜΟΥΣ ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΔΙΚΤΥΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ ΚΑΙ ΑΙΤΩΛ/ΝΙΑΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ Ν. ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ	123.203,40
22	ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ- ΠΡΟΒΟΛΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	ΤΡΙΧΩΝΙΔΑ Α Ε			132.000,00
ΣΥΝΟΛΟ ΠΡΟΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΥ					6.620.087,21

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΑΠΟΤΕΛΟΥΝ Ο ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ LEADER ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΚΥΡΙΟΤΕΡΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΗΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΚΑΜΨΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ;

ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0%
ΛΙΓΟ	2	4,76%
ΑΡΚΕΤΑ	7	16,66%
ΠΟΛΥ	33	78,57%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

5) *Συνδυάστηκαν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού με άλλες δράσεις;*

Βάσει της έρευνας, που πραγματοποιήθηκε κατά σχεδόν ομοφωνία μεταξύ των ερωτηθέντων οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτέλεσαν έναν από τους σπουδαιότερους λόγους για να προωθηθούν και άλλες δραστηριότητες και από τους ντόπιους Ευρυτάνες αλλά και από επενδυτές, που θέλησαν να επενδύσουν στο Νομό Ευρυτανίας και εξηγούν τους τρόπους με τους οποίους μπόρεσαν και πέτυχαν αρκετά αξιόλογα αποτελέσματα.

Ο εναλλακτικός τουρισμός λοιπόν, μέσω του αγροτουρισμού και των προγραμμάτων (LEADER I,II,+) βοήθησε στο να δημιουργηθούν νέες ξενοδοχειακές μονάδες και ενοικιαζόμενα δωμάτια σε όλο το Νομό. Επίσης, ο αγροτουρισμός έδωσε κίνητρα σε επίδοξους επενδυτές να επενδύσουν πάνω στον αγροτικό τομέα και έδωσε ώθηση σε τομείς όπως η γεωργία, η αλιεία και η κτηνοτροφία καθώς έδωσε ουσιαστική βοήθεια στα άτομα, που απασχολούνται με αυτούς τους τομείς και δημιούργησε νέες εγκαταστάσεις όπως ιχθυοτροφεία, που έδωσαν ιδιαίτερη στήριξη στον αγροτικό τομέα.

Εκτός των άλλων, λόγω του χειμερινού τουρισμού και του εναλλακτικού αθλητικού τουρισμού δημιουργήθηκαν καταστήματα πώλησης ή και ενοικίασης εξοπλισμού, που αφορά είτε τα χειμερινά σπορ είτε τα αθλήματα του εναλλακτικού τουρισμού. Τα μεν πρώτα παρουσιάζουν ιδιαίτερα έντονη κίνηση κατά τους χειμερινούς μήνες και τα δεύτερα κατά τους μήνες της άνοιξης και του καλοκαιριού.

Επίσης, κάτι που θα συναντήσει κανείς σχεδόν σε όλες τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, που πραγματοποιούνται στο Νομό Ευρυτανίας είναι ότι κοντά στα μέρη, που εκφράζουν κατά κάποιο τρόπο τις συγκεκριμένες δραστηριότητες όπως το Χιονοδρομικό ή το Αθλητικό Κέντρο υπάρχουν αρκετές καφετέριες, καταστήματα πώλησεως ψιλικών ειδών και ενοικιαζόμενα δωμάτια.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι για να μπορέσουν να αναπτυχθούν διάφορες άλλες δραστηριότητες μέσω των εναλλακτικών μορφών τουρισμού ιδιαίτερης αναφοράς τυγχάνει η ιδιαίτερη συμβολή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, που προσφέρει προς όλους όσους επιθυμούν να επενδύσουν στο Νομό όλα τα απαραίτητα εφόδια για να πραγματοποιήσουν με επιτυχία τις δραστηριότητες πάνω στις οποίες επένδυσαν.

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΣΥΝΔΥΑΣΤΗΚΑΝ ΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΜΕ ΑΛΛΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ;

ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0%
ΛΙΓΟ	0	0%
ΑΡΚΕΤΑ	4	9,53%
ΠΟΛΥ	38	90,47%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 5

6) Ποια εναλλακτική μορφή τουρισμού βοήθησε περισσότερο στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας;

Σε αυτήν την ερώτηση είναι σαφέστατη η υπεροχή του Αγροτουρισμού (59%). Διαμέσου της συγκεκριμένης μορφής εναλλακτικού τουρισμού μπόρεσαν και δημιουργήθηκαν πάρα πολλές θέσεις εργασίας και ιδιαίτερα στις μη αστικές περιοχές του Νομού Ευρυτανίας. Ο Αγροτουρισμός έδωσε κίνητρα απασχόλησης σε άτομα, που ασχολούνταν με τη γεωργία και βοήθησε διάφορους επενδυτές να επενδύσουν στο Νομό και στο συγκεκριμένο κλάδο. Σύμφωνα με τους ερωτώμενους πάντα η δημιουργία των επιχειρήσεων και των εργαστηρίων, καθώς και η δημιουργία

αγροτουριστικών καταλυμάτων σε όλο το Νομό, έδωσαν ώθηση στην απασχόληση ειδικά όσον αφορά τη νεολαία.

Ο Χειμερινός Τουρισμός με το κύριο σημείο έκφρασης του το Χιονοδρομικό Κέντρο μπόρεσε να βοηθήσει στη μείωση της ανεργίας με τη δημιουργία καταστημάτων πώλησης ή και ενοικίασης ειδών χειμερινού τουρισμού καθώς και με τη δημιουργία θέσεων εργασίας στο Χιονοδρομικό Κέντρο. Πέρα από το προσωπικό, που απασχολείται μόνιμα στο Χιονοδρομικό Κέντρο κατά τη χειμερινή περίοδο δημιουργούνται θέσεις απασχόλησης ορισμένων μηνών για να καλυφθούν καλύτερα οι αυξημένες ανάγκες, που προκύπτουν κατά την περίοδο εκείνη και για την καλύτερη εξυπηρέτηση των τουριστών. Το ποσοστό, που συγκεντρώνει μεταξύ των ερωτώμενων είναι **21%**.

Ο Αθλητικός τουρισμός, που εκφράζεται από το Αθλητικό κέντρο Καρπενησίου είναι μία πανομοιότυπη περίπτωση με το Χειμερινό Τουρισμό όσον αφορά τις θέσεις εργασίας. Οι υπάρχουσες θέσεις εργασίας, που υπάρχουν μόνιμα στο Αθλητικό Κέντρο συμπληρώνονται από συμβάσεις μερικού χρόνου κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, που πάρα πολλές ομάδες επισκέπτονται το Καρπενήσι για τη διεξαγωγή του βασικού σταδίου της προετοιμασίας τους. Το ποσοστό, που συγκεντρώνει μεταξύ των ερωτηθέντων είναι **14%**.

Ο Συνεδριακός Τουρισμός, που ως σημείο αναφοράς έχει το Συνεδριακό Κέντρο Καρπενησίου βοήθησε στην απασχόληση με τη δημιουργία θέσεων εργασίας μέσα στο Συνεδριακό Κέντρο Καρπενησίου, στο οποίο πραγματοποιούνται συνέδρια καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Παρ' όλα αυτά δε θεωρείται μεταξύ κανενός εκ των ερωτώμενων ως η επικρατέστερη εναλλακτική μορφή τουρισμού στο θέμα ενίσχυσης της απασχόλησης.

Ο Εναλλακτικός Αθλητικός Τουρισμός, βοήθησε στη μείωση της ανεργίας με τη δημιουργία καταστημάτων πώλησης και ενοικίασης ειδών των αθλημάτων, που σχετίζονται με τη συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού αλλά και με τη δημιουργία ξενοδοχειακών μονάδων ή ενοικιαζόμενων δωματίων πλησίον παραποτάμιων περιοχών, που βοήθησαν στην τοπική απασχόληση πέρα από την περιοχή του Καρπενησίου. Το ποσοστό, που συγκεντρώνει μεταξύ αυτών, που ερωτήθηκαν είναι **5%**.

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

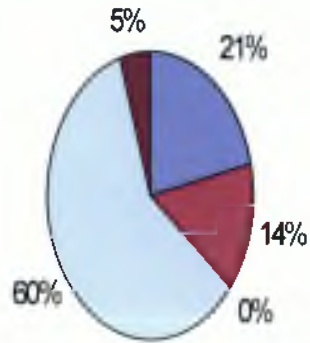
ΠΟΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΒΟΗΘΗΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ;

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	9	21,19%
ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	6	14,28%
ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	0	0%
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	25	59,52%
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	2	4,76%
ΣΥΝΟΛΟ	42	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 6

ΠΟΙΑ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΒΟΗΘΗΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΣΤΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ ΘΕΣΕΩΝ ΕΡΓΑΣΙΑΣ;

- ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- ΣΥΝΕΔΡΙΑΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
- ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

7.2.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από το ερωτηματολόγιο, που κατατέθηκε προς τους φορείς του Νομού Ευρυτανίας, μπορούμε να διακρίνουμε το μεγάλο ενδιαφέρον των τοπικών αρχόντων προς την τουριστική ανάπτυξη του Νομού και ειδικότερα προς τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Διαπιστώνουμε την ιδιαίτερη συνεισφορά, που έχουν προς την αύξηση της τουριστικής κίνησης και τη βελτίωση των υποδομών των εναλλακτικών μορφών τουρισμού. Επίσης, βλέπουμε τη μεγάλη συμβολή, που διαδραμάτισε ο αγροτουρισμός στη γενικότερη ανάπτυξη της Ευρυτανίας και τη σημασία την οποία διαδραματίζουν για τη γενικότερη προβολή του Νομού μορφές εναλλακτικού τουρισμού όπως ο χειμερινός, ο αθλητικός και ο συνεδριακός τουρισμός.

Ακόμα, γίνεται ευκόλως αντιληπτό ότι η διαφορετική κομματική και ιδεολογική ταυτότητα δίνει μια διαφορετική προσέγγιση στις απαντήσεις των ερωτηθέντων καθώς ο τόπος ή ο βαθμός, που δραστηριοποιούνται στο χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Παρ' όλη όμως τη διαφορετικότητα απόψεων πάνω σε μερικά ζητήματα υπάρχει σχεδόν καθολικότητα στην άποψη ότι οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν ίσως το σημαντικότερο σημείο αναφοράς του Νομού Ευρυτανίας. Κύριο μέλημα των αρχών του Νομού είναι η αξιοποίηση ως επί το πλείστον του φυσικού περιβάλλοντος του Νομού και η εισχώρηση του και σε άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού καθώς και η βελτίωση των ήδη υπαρχουσών. Επιπροσθέτως, στόχος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης είναι η αξιοποίηση και η απορρόφηση Ευρωπαϊκών προγραμμάτων όχι μόνο για τη βελτίωση των τουριστικών υποδομών αλλά και για τη συγκράτηση πληθυσμού στην Ευρυτανία, κυρίως των νέων ανθρώπων, κυρίως με τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση της απασχόλησης.

7.3 ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΟΠΙΚΟΥΣ ΕΠΕΝΔΥΤΕΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ

1) Σε ποια μορφή εναλλακτικού τουρισμού επενδύσατε και γιατί;

Όπως μπορούμε να διακρίνουμε οι μισοί περίπου επενδυτές (49%) έχουν επενδύσει σε ό,τι σχετίζεται με το χειμερινό τουρισμό.

Αυτό διότι το Καρπενήσι όπως έχει προαναφερθεί θεωρείται πλέον ως ένα από τα καλύτερα χειμερινά θέρετρα και η προσέλευση το χειμώνα είναι πραγματικά εντυπωσιακή.

Οι επενδύσεις, που πραγματοποιούνται κατά τους χειμερινούς μήνες σχετίζονται με καταστήματα πώλησης ή ενοικίασης εξοπλισμού σκι, με σχολές εκμάθησης χειμερινών σπορ ακόμα και με ενοικιαζόμενα δωμάτια ή και ταβέρνες σε περιοχές εκτός της πόλης του Καρπενησίου, που υπάρχει μεγάλη έλλειψη.

Οι επενδύσεις αυτές σύμφωνα πάντα με τους επιχειρηματίες αποβαίνουν τις περισσότερες φορές κερδοφόρες καθώς το Καρπενήσι έχει γίνει πλέον ένας από τους καλύτερους χειμερινούς προορισμούς και στόχος τους, όπως αναφέρουν, είναι η διαμονή των εκάστοτε τουριστών να είναι η αρτιότερη δυνατή και για αυτό το λόγο όπως λένε οι επενδύσεις θα συνεχιστούν και σε άλλους τομείς.

Όπως διακρίνουμε επίσης, μεγάλη διάδοση ιδιαίτερα έχει και ο ορεινός-περιηγητικός τουρισμός, που φτάνει περίπου στο 24% και παρατηρείται κατά τους μήνες της άνοιξης και του καλοκαιριού καθώς υπάρχει η δυνατότητα αξιοποίησης εκτός των άλλων και του πανέμορφου Ευρυτανικού τοπίου καθώς οι δραστηριότητες, που πραγματοποιούνται δεν περιορίζονται σε ένα συγκεκριμένο μέρος αλλά εξαπλώνονται σε πολλά μέρη του Νομού. Οι δυνατότητες, που δίνονται είναι περίπου ταυτόσημες και με τον χειμερινό τουρισμό άρα οι επενδύσεις, που παρατηρούνται και σε αυτή τη μορφή εναλλακτικού τουρισμού είναι ιδιαίτερες σημαντικές. Πέρα από το Καρπενήσι με τη συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού μεγάλη κίνηση, από επενδυτικής απόψεως, παρατηρείται σε περιοχές πλησίον ποταμών και φαραγγιών.

Έντονα διαδεδομένος στην Ευρυτανία στο χώρο των τοπικών επενδυτών είναι και ο αγροτουρισμός (18%). Ο αγροτουρισμός σαν δραστηριότητα επιδρά πολλαπλασιαστικά στις τοπικές κοινωνίες, περισσότερο από τις άλλες μορφές τουρισμού διότι: 1) Συμπληρώνει το εισόδημα του αγρότη-επενδυτή, 2) Αυξάνει τη ζήτηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων, 3) Μειώνει την ανεργία και δημιουργεί νέες ευκαιρίες απασχόλησης στους κατοίκους της περιοχής, 4) Επιδρά θετικά στη συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού και κυρίως των νεότερων ηλικιών στις εστίες τους, 5) Επιδρά θετικά στην ολοκλήρωση των υποδομών και του κοινωνικού εξοπλισμού των αγροτικών περιοχών.

Ο αγροτουρισμός παρόλο την έντονη διάδοση του στο Νομό δε συμπεριλαμβάνεται ως πρώτη επιλογή στους περισσότερους από τους τοπικούς επιχειρηματίες καθώς σε πολλές περιπτώσεις ανά το Νομό ο σκοπός του αγροτουρισμού έχει αλλοιωθεί αφού πολλές αγροτουριστικές επιχειρήσεις έχουν μετατραπεί σε τυπικές ξενοδοχειακές μονάδες μη εξυπηρετώντας τους στόχους των αγροτουριστικών προγραμμάτων. Επιπροσθέτως, ο αγροτουρισμός αναπτύχθηκε και αναπτύσσεται περισσότερο σε περιοχές εκτός του Καρπενησίου όπου δεν έχει πραγματοποιηθεί ιδιαίτερα μεγάλος βαθμός επενδύσεων.

Μικρότερης δυναμικότητας σχετικά με τις άλλες τρεις μορφές εναλλακτικού τουρισμού είναι ο θρησκευτικός τουρισμός (12%) καθώς η Ευρυτανία έχει

πλούσια θρησκευτική και ιστορική παράδοση γεγονός, που έχει οδηγήσει αρκετούς επενδυτές να στραφούν προς αυτή τη συγκεκριμένη μορφή τουρισμού δημιουργώντας καταστήματα πωλήσεως εκκλησιαστικών ειδών ή δημιουργώντας ξενώνες στις περιοχές πλησίον των ιστορικών μοναστηριών του Νομού. Η συγκεκριμένη μάλιστα μορφή εναλλακτικού τουρισμού παρατηρείται κατά τη διάρκεια ολόκληρου του χρόνου, με έξαρση βέβαια περισσότερο τους καλοκαιρινούς μήνες, στοιχείο το οποίο καθιστά το θρησκευτικό τουρισμό ως ιδιαίτερος επικερδή προς τους τοπικούς επενδυτές.

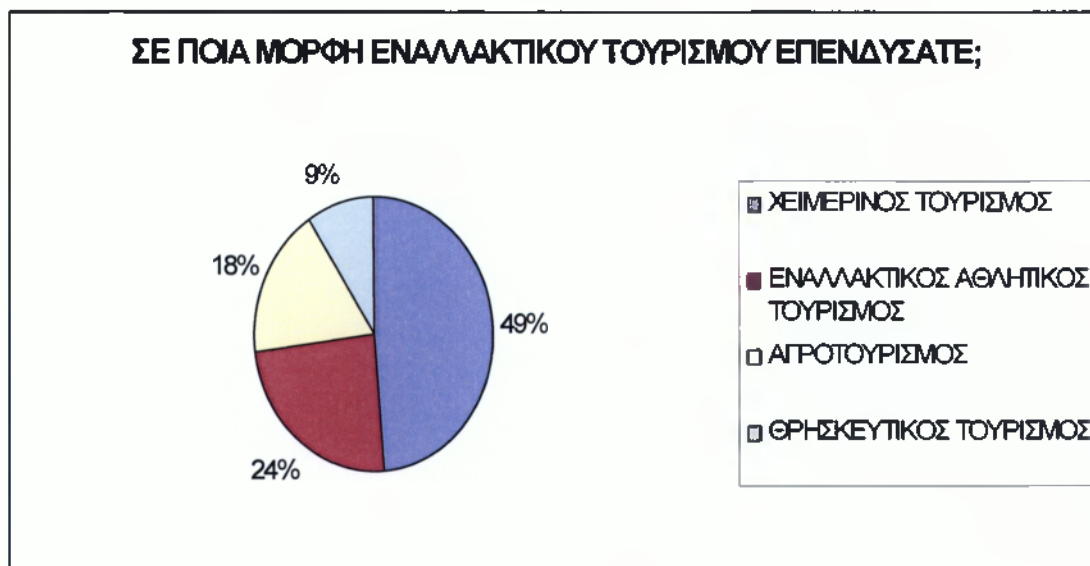
ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΣΕ ΠΟΙΑ ΜΟΡΦΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΕΠΕΝΔΥΣΑΤΕ;

Σύνολο ερωτώμενων: 33

ΧΕΙΜΕΡΙΝΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	16	48,48%
ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	8	24,24%
ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	6	18,18%
ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	3	9,09%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

2) α) Είστε ικανοποιημένοι ή όχι με τη μορφή εναλλακτικού τουρισμού, που επενδύσατε και β) ποιος ο κυριότερος λόγος της ικανοποίησής σας;

Από ότι φαίνεται από τη σχεδόν καθολική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, που δηλώνουν αρκετά (52%) ή πολύ (42%) η ικανοποίηση των ενασχολούμενων με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού, είναι πολύ μεγάλη.

Καταρχάς, ένα μεγάλο κομμάτι ερωτωμένων, περίπου το 43% οι οποίοι είναι σε σχετικά νεαρή ηλικία δηλώνουν την ικανοποίησή τους για το λόγω του ότι δεν εξαναγκάστηκαν να φύγουν από τον τόπο τους αφού οι συνθήκες στην Ευρυτανία τους διασφάλισαν εργασία.

Επίσης, ένα ακόμα μεγάλο κομμάτι ερωτώμενων (36%) δηλώνουν ότι ο λόγος για τον οποίο είναι ικανοποιημένοι είναι ότι η εναλλακτική μορφή τουρισμού, στην οποία δραστηριοποιούνται, τους προσδίδει αρκετά ικανοποιητικά εισοδήματα και κατά αυτόν τον τρόπο τους δίνεται η δυνατότητα να αναπτύξουν τις επενδυτικές τους δραστηριότητες και σε άλλες παρόμοιες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και όχι μόνο.

Ακόμα, ένας ιδιαίτερα σημαντικός λόγος, που μπόρεσα και διέκρινα (21%) είναι η αγάπη, των ενασχολούμενων με τον εναλλακτικό τουρισμό, για τον τόπο τους. Δεν είναι λίγοι από αυτούς, που έφυγαν σε νεαρή ηλικία για το εξωτερικό και ως στόχο τους είχαν να επιτρέψουν κάποια στιγμή στη γενέτειρά τους και να επενδύσουν σε αυτή. Αυτό όχι απαραίτητα για να βγουν κερδισμένοι οικονομικά. Αλλά για να μπορέσουν να προβάλουν όσο το δυνατόν καλύτερα τον τόπο, που γεννήθηκαν και μεγάλωσαν. Σε πολλά από αυτά τα άτομα, που ερωτηθήκαν πραγματικά μπορεί να διακρίνει κανείς τη λαχτάρα και την ελπίδα τους να δουν την Ευρυτανία να προοδεύει και προσπαθούν και αυτοί με όποιες δυνατότητες έχουν να συμβάλουν προς αυτήν την κατεύθυνση.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΙΣΤΕ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΜΕΝΟΙ ΜΕ ΤΗ ΜΟΡΦΗ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΠΟΥ ΕΠΕΝΔΥΣΑΤΕ;

Σύνολο ερωτώμενων: 33

ΚΑΘΟΛΟΥ	0	0%
ΛΙΓΟ	2	6,06%
ΑΡΚΕΤΑ	17	51,51%
ΠΟΛΥ	14	42,42%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 2

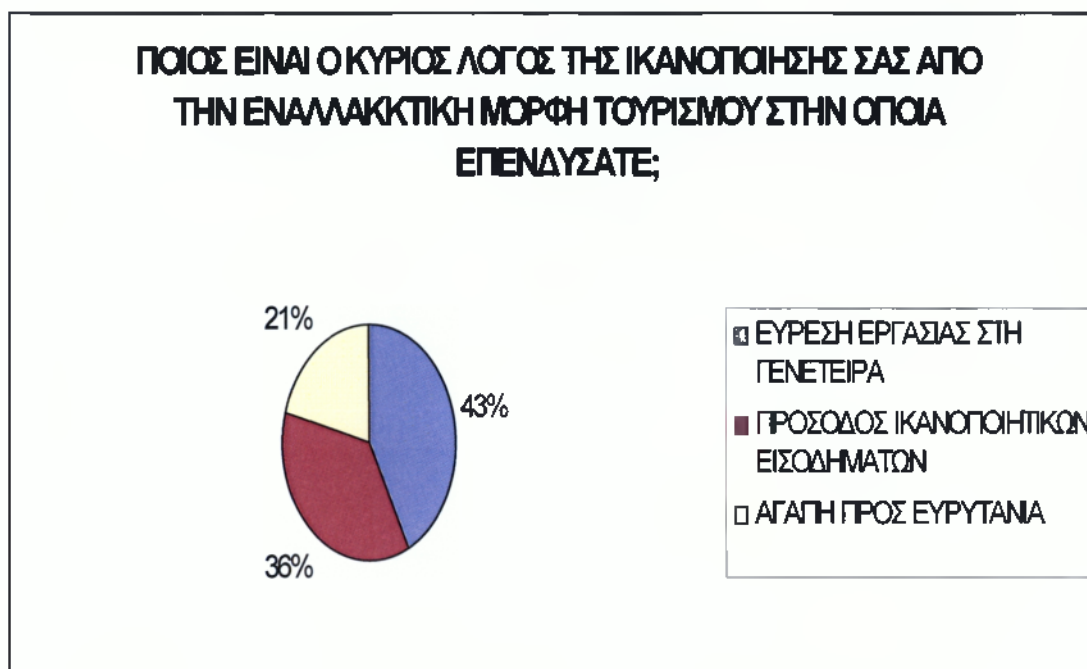
ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1

ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΚΥΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΜΟΡΦΗ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΟΠΟΙΑ ΕΠΕΝΔΥΣΑΤΕ;

Σύνολο ερωτώμενων: 33

ΕΥΡΕΣΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΗ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑ	14	42,42%
ΠΡΟΣΟΔΟΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΩΝ	12	36,36%
ΑΓΑΠΗ ΠΡΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ	7	21,21%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 2.1

3) α) Έχετε τουρισμό όλο το χρόνο; β) Ποια εποχή έχετε περισσότερο;

Όπως μπορεί εύκολα κανείς να διαπιστώσει ο τουρισμός στην Ευρυτανία δεν είναι κάτι, το οποίο παρουσιάζεται μόνο κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Η Ευρυτανία σύμφωνα με τους τοπικούς επιχειρηματίες είναι ένας από τους πλέον περιζήτητους προορισμούς ιδιαίτερα το χειμώνα ενώ αν και κατά τους μήνες της άνοιξης και του φθινοπώρου παρατηρείται κάμψη δεν είναι μικρός ο αριθμός των επισκεπτών στο Νομό.

Όπως φαίνεται από τις δηλώσεις των τοπικών επενδυτών η Ευρυτανία παρουσιάζει τη μεγαλύτερη τουριστική κίνηση τους χειμερινούς μήνες. Το Χιονοδρομικό Κέντρο αλλά και το φυσικό τοπίο κάνει το Νομό ως έναν από τους πλέον αγαπημένους χειμερινούς προορισμούς. Κατά την περίοδο των Χριστουγέννων αλλά και όχι μόνο η πληρότητα στις ξενοδοχειακές μονάδες και στα ενοικιαζόμενα δωμάτια του Καρπενησίου και των γύρω περιοχών φτάνει σχεδόν το 100%. Δεν είναι μόνο το Χιονοδρομικό Κέντρο του Βελουχίου, που δίνει αυτήν την ώθηση στο χειμερινό τουρισμό της Ευρυτανίας. Σύμφωνα με τους ερωτώμενους το Μικρό και το Μεγάλο Χωριό, ο Άγιος Νικόλαος, το Κλαυσί, το Βουτύρο, ο Γαύρος, ο Προυσός είναι μόνο μερικά από τα μέρη, που παρουσιάζουν έντονη κινητικότητα κατά τους χειμερινούς μήνες και καθιστούν το Νομό Ευρυτανίας ως ένα από τα καλύτερα χειμερινά καταλύματα.

Η Ευρυτανία όμως ακόμα και το καλοκαίρι δεν έχει να ζηλέψει πολλά πράγματα από τους πολυσύχναστους θερινούς προορισμούς. Μπορεί η έλλειψη θάλασσας να αποτελεί αποτρεπτικό στοιχείο για πολλούς στο να επισκεφτούν το Καρπενήσι κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού όμως η εμπειρία του να δοκιμάσει κανείς κάτι πέρα από τα συνηθισμένα όπως rafting ή canoe-Kayak αποτελεί εξίσου ένα σημαντικό λόγο για να επισκεφτεί κανείς την Ευρυτανία. Σύμφωνα λοιπόν με τους τοπικούς επιχειρηματίες το καλοκαίρι και ιδιαίτερα κατά τον Αύγουστο, όπου

είναι και η γιορτή της Παναγίας, στην Ευρυτανία παρουσιάζεται έντονη τουριστική κίνηση. Η ύπαρξη πολλών μοναστηριών αλλά ιδιαίτερα της Παναγίας της Προυσιώτισσας βοηθάει προς αυτήν την κατεύθυνση. Όμως και κατά τους υπόλοιπους μήνες του καλοκαιριού η τουριστική κίνηση δεν είναι μειωμένη. Το Αθλητικό Κέντρο Καρπενησίου αποτελεί έναν εξίσου σημαντικό λόγο για την αύξηση της τουριστικής κίνησης. Κάθε χρόνο πάρα πολλές ομάδες όλων των ομαδικών αθλημάτων, μεμονωμένοι αθλητές στίβου αλλά και οι Εθνικές Ομάδες ποδοσφαίρου και μπάσκετ επιλέγουν το Καρπενήσι για προετοιμασία πριν ξεκινήσουν τις επίσημες υποχρεώσεις τους.

Γεγονός σίγουρα είναι ότι κατά τους μήνες του φθινοπώρου και κατά τους μήνες της άνοιξης η Ευρυτανία δεν παρουσιάζει την ίδια τουριστική κίνηση με το χειμώνα ή με το καλοκαίρι.

Όμως και κατά τους μήνες του φθινοπώρου, πέρα και τις πολιτιστικές εκδηλώσεις που έχουν αναφερθεί και προηγουμένως, η Ευρυτανία γίνεται ορμητήριο για πάρα πολλούς κυνηγούς. Τα βουνά της Ευρυτανίας, σύμφωνα και με τους τοπικούς επιχειρηματίες, ενδείκνυνται για μια τέτοιου είδους δραστηριότητα και έτσι η τοπική δραστηριότητα των επενδυτών δε παρουσιάζει εξαιρετικά μεγάλες διαφοροποιήσεις.

Κατά τους μήνες της άνοιξης η τουριστική κίνηση παρουσιάζει μια σχετική ύφεση και όπως αναφέρεται από την έρευνα η όποια τουριστική δραστηριότητα αυξάνεται πιο πολύ τις ημέρες των εορτών του Πάσχα αλλά και προς το τέλος της άνοιξης όταν οι λάτρεις του εναλλακτικού αθλητικού ή του ορεινού περιηγητικού τουρισμού αρχίζουν σιγά-σιγά τις εξορμήσεις τους στην Ευρυτανία.

Όπως λοιπόν φαίνεται από την έρευνα η Ευρυτανία είναι ένας προορισμός για ολόκληρο το χρόνο. Μπορεί κατά τους χειμερινούς και τους θερινούς μήνες να παρατηρείται αρκετά μεγαλύτερη κίνηση αλλά και κατά τον υπόλοιπο χρόνο ο τουρισμός στο Νομό δεν παύει να υφίσταται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

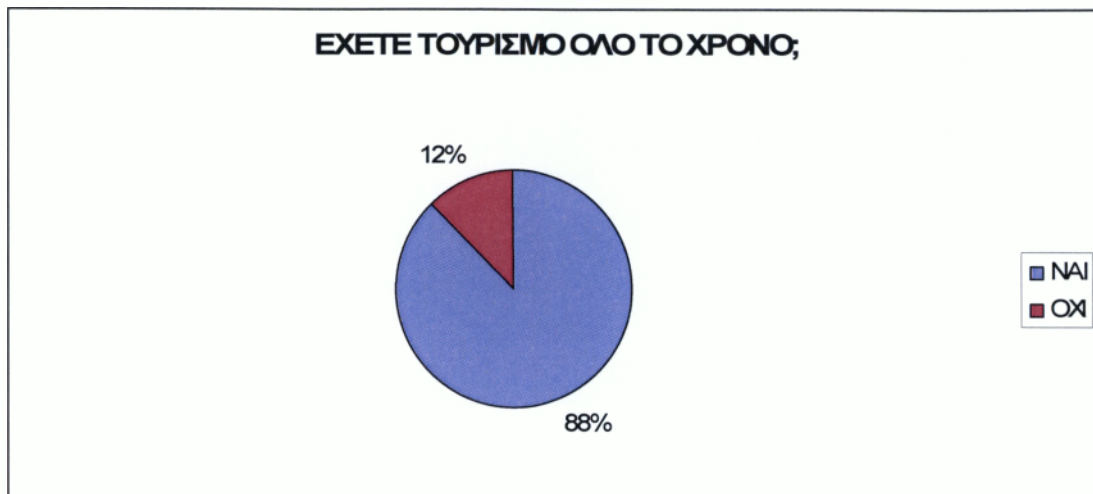
ΕΧΕΤΕ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ;

Σύνολο ερωτηθέντων: 33

ΝΑΙ	30	87,87%
ΟΧΙ	3	12,13%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

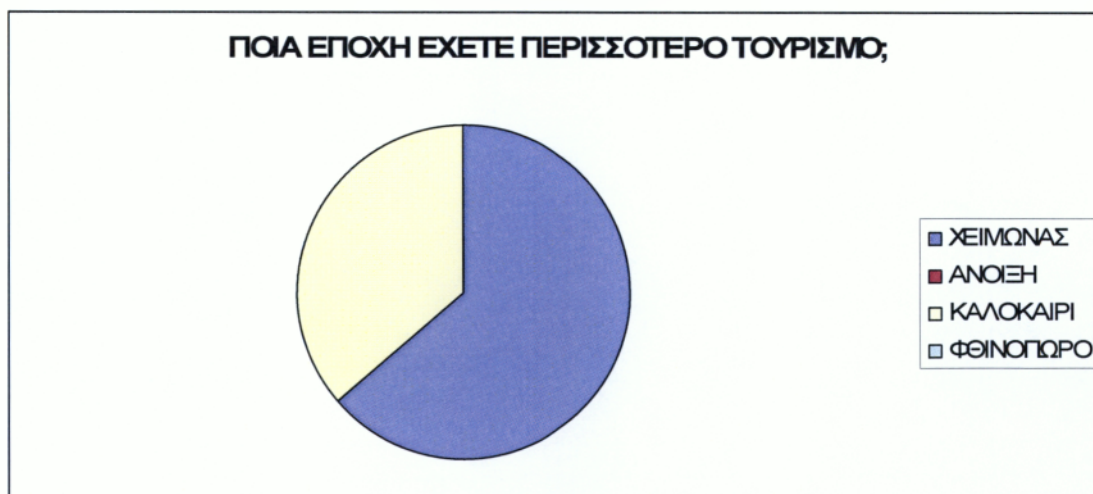
ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1

ΠΟΙΑ ΕΠΟΧΗ ΕΧΕΤΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΤΟΥΡΙΣΜΟ;

Σύνολο ερωτηθέντων: 33

Εποχή	Αριθμός Απαντήσεων	Ποσοστό
ΧΕΙΜΩΝΑΣ	21	63,63%
ΑΝΟΙΞΗ	0	0%
ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ	12	37,37%
ΦΘΙΝΟΠΩΡΟ	0	0%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 3.1

Εικόνα 20: Εικόνα από χειμωνιάτικο Ευρυτανικό τοπίο

4) Έχετε οργανωμένα γκρουπ ή μεμονωμένους τουρίστες και γιατί;

Η Ευρυτανία είναι ένας τόπος, που ενδείκνυται και για οργανωμένες εκδρομές και για όσους επιθυμούν να έρθουν μεμονωμένα. Όπως φαίνεται βέβαια από τις απαντήσεις (73%) η Ευρυτανία είναι ένας προορισμός πιο πολύ για οργανωμένα γκρουπ και όχι τόσο για μεμονωμένες αποδράσεις.

Αυτό διότι δεν είναι λίγα τα ταξιδιωτικά γραφεία, οι σύλλογοι ή τα σωματεία, που οργανώνουν εκδρομές για το Καρπενήσι κατά τη διάρκεια ολόκληρου του χρόνου για διαφορετικούς λόγους βέβαια.

Υπάρχουν τα γκρουπ, που επισκέπτονται το Καρπενήσι καθαρά για τουριστικούς λόγους. Το χειμώνα ως επί το πλείστον για το χιονοδρομικό κέντρο και το καλοκαίρι για να γνωρίσουν την παρθένα αζεπέραστη ευρυτανική φύση και για να γνωρίσουν τη μαγεία των extreme sports.

Ένας ιδιαίτερος λόγος βέβαια, που το Καρπενήσι είναι ένας τόπος, που το επισκέπτονται οργανωμένα γκρουπ είναι και το Αθλητικό Κέντρο Καρπενησίου. Πάρα πολλές ομάδες είτε ποδοσφαίρου είτε μπάσκετ είτε άλλων αθλημάτων αλλά ακόμα και οι Εθνικές ομάδες της χώρας μας των ιδίων αθλημάτων επιλέγουν την πρωτεύουσα του νομού μας τους καλοκαιρινούς μήνες για να πραγματοποιήσουν το βασικό στάδιο της προετοιμασίας τους όχι μόνο για το εξαιρετικό Αθλητικό Κέντρο αλλά και για τις ιδανικές κλιματολογικές συνθήκες.

Έτσι κατά αυτόν τον τρόπο η Ευρυτανία έχει τουρισμό κατά τη διάρκεια ολόκληρου του χρόνου. Μπορεί βέβαια οι οργανωμένες αποδράσεις, που πραγματοποιούνται προς την Ευρυτανία να είναι πολυάριθμες αλλά και οι μεμονωμένες εξορμήσεις όπως μας αποκαλύπτουν οι επενδυτές του Νομού κάθε άλλο παρά ευκαταφρόνητος είναι ο αριθμός τους (27%).

Βέβαια, σε καμία περίπτωση και ο αριθμός των μεμονωμένων εκδρομικών, όπως δηλώνουν οι τοπικοί επιχειρηματίες, δεν είναι ευκαταφρόνητος καθώς υπάρχουν πάρα πολλοί λάτρεις της φύσης, που εξειδικεύονται στα αθλήματα του εναλλακτικού αθλητικού τουρισμού, στα χειμερινά σπορ ή και σε δραστηριότητες

όπως το κυνήγι. Κατά αυτόν λοιπόν τον τρόπο ακόμα και ο αριθμός των μεμονωμένων επισκέψεων στο Νομό Ευρυτανίας δεν είναι καθόλου μικρός και δεν περιορίζεται σε μία εποχή του χρόνου αλλά επεκτείνεται ολόκληρο το χρόνο.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

ΕΧΕΤΕ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ ΓΚΡΟΥΠ ή ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ;

Σύνολο ερωτώμενων: 33

ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΑ ΓΚΡΟΥΠ	24	72,72%
ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ	9	27,28%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

5) Τα προγράμματα LEADER I,II,+ σας βοήθησαν οικονομικά και πόσοι;

Στη συγκεκριμένη ερώτηση οι απαντήσεις διαφέρουν ανάλογα με την περιοχή, που δραστηριοποιούνται οι τοπικοί επιχειρηματίες. Οι επενδυτές, που δραστηριοποιούνται αποκλειστικά και μόνο στο χώρο του Καρπενησίου δεν είχαν ιδιαίτερα οφέλη από τα συγκεκριμένα προγράμματα. Επίσης, ιδιαίτερα ωφελημένοι δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ούτε και οι επενδυτές, που δραστηριοποιούνται σε

δραστηριότητες, πέρα από αυτές, που σχετίζονται από λίγο έως πολύ με τον αγροτουρισμό. Το σύνολο των καθόλου ή λίγο ωφελημένων ανέρχεται στο 45%.

Αντίθετα, στα άτομα, που προέρχονται κυρίως από τις υπόλοιπες περιοχές του Νομού Ευρυτανίας και δραστηριοποιούνται στον αγροτικό χώρο όπως και σε χώρους, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με τον τουρισμό τα εν λόγω προγράμματα αποτέλεσαν για πολλούς τον κυριότερο λόγο για να επενδύσουν στο Νομό Ευρυτανίας. Αυτό γιατί: α) Κατασκευάστηκαν περίπου 76 αγροτουριστικές εκμεταλλεύσεις σε 21 κοινότητες του Νομού, β) Υπερδιπλασιάστηκε η τουριστική υποδομή της περιοχής με την πρόσθεση 1000 περίπου κλινών, γ) αυξήθηκε η τουριστική κίνηση στο Νομό και επεκτάθηκε η τουριστική περίοδος, δ) αύξησε τη ζήτηση των τοπικών αγροτικών προϊόντων και ε) συμπλήρωσε το εισόδημα του αγρότη επενδυτή. Το σύνολο των αρκετά ή πολύ ωφελημένων ανέρχεται στο 55%.

Τα αποτελέσματα όσον αφορά τους επενδυτές, που δραστηριοποιούνται πέρα από το στενό κύκλο του Καρπενησίου, αποδεικνύουν ότι τα συγκεκριμένα προγράμματα έδωσαν πνοή στην Ευρυτανία. Με τη δημιουργία νέων ξενοδοχειακών μονάδων ή ενοικιαζόμενων δωματίων έδωσαν ώθηση στην τουριστική υποδομή της Ευρυτανίας (αν και με το πέρασμα των χρόνων ο αρχικός τους σκοπός έχει αλλοιωθεί όπως έχει αναφερθεί και σε προηγούμενο κεφάλαιο), η συμβολή του στον αγροτικό τομέα αποτέλεσε υψίστης σημασίας για την τοπική αγροτική οικονομία και γίνανε κινήσεις για τη σύνδεση της αγροτικής παραγωγής με τον αγροτουρισμό.

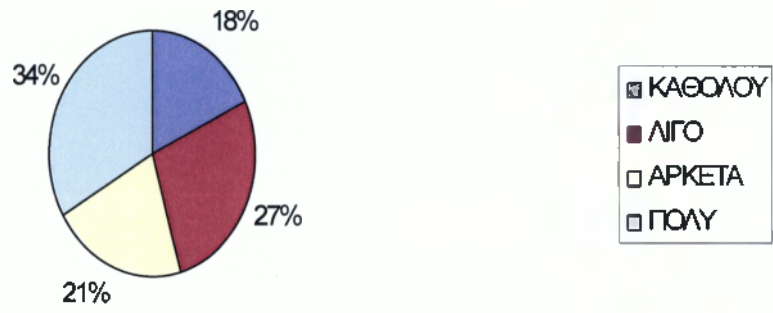
ΠΙΝΑΚΑΣ 5

ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ LEADER I,II,+ ΣΑΣ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΣΟ;

ΚΑΘΟΛΟΥ	6	18,18%
ΛΙΓΟ	9	27,27%
ΑΡΚΕΤΑ	7	21,21%
ΠΟΛΥ	11	33,33%
ΣΥΝΟΛΟ	33	100%

ΓΡΑΦΗΜΑ 5

ΣΑΣ ΒΟΗΘΗΣΑΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ LEADER I,II,+

7.3.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όπως διαφαίνεται από την έρευνα η μορφή εναλλακτικού τουρισμού στην οποία επένδυσαν οι περισσότεροι επενδυτές είναι ο χειμερινός τουρισμός. Η συγκεκριμένη μορφή εναλλακτικού τουρισμού αποτέλεσε πηγή εσόδων για πάρα πολλούς επενδυτές, οι οποίοι εκμεταλλεύόμενοι τη μεγάλη συρροή κόσμου κατά τους χειμερινούς μήνες στο Καρπενήσι επένδυσαν πάνω στο χειμερινό τουρισμό και όπως δηλώνουν ο βαθμός ικανοποίησης τους ήταν μεγάλος. Πέρα όμως από αυτούς, που ασχολήθηκαν με το χειμερινό τουρισμό και οι υπόλοιποι επενδυτές, που έκαναν παρόμοιες επενδύσεις και σε άλλες μορφές εναλλακτικού τουρισμού δε δηλώνουν απογοητευμένοι όχι μόνο για τις αρκετά ικανοποιητικές χρηματικές εισροές αλλά και για άλλους λόγους όπως η δυνατότητα να παραμείνουν και να επενδύσουν στον τόπο, που γεννήθηκαν.

Επίσης, όπως αποδεικνύεται από την έρευνα η Ευρυτανία είναι ένας τόπος, που συγκεντρώνει τουρισμό όλο το χρόνο με τους χειμερινούς μήνες βέβαια ελέω Χιονοδρομικού Κέντρου να συγκεντρώνει τη μερίδα του λέοντος στις προτιμήσεις των τουριστών.

Ακόμα, η πλειονότητα των τουριστών, που επισκέπτονται την Ευρυτανία έρχεται ως επί το πλείστον με οργανωμένα γκρουπ. Αυτό διαφαίνεται και τους καλοκαιρινούς μήνες, που λόγω Αθλητικού Κέντρου πολλές ομάδες προτιμούν το Καρπενήσι για να πραγματοποιήσουν το βασικό στάδιο της προετοιμασίας τους. Επιπροσθέτως, λόγω του Συνεδριακού Κέντρου πολλές οργανώσεις ή επιστημονικά σωματεία από όλη την Ελλάδα διαλέγουν το Καρπενήσι για τη διεξαγωγή συνεδρίων ή ημερίδων. Επίσης, πολλά οργανωμένα γκρουπ είναι και αυτά, που επισκέπτονται το Καρπενήσι ελέω θρησκευτικού τουρισμού και για να θαυμάσουν τις Ιερές Μονές του Νομού με την πλούσια ιστορία τους και αποτελούν πόλο έλξης για τους πιστούς από την Ελλάδα αλλά και για τους Έλληνες της διασποράς.

Τέλος, διακρίνουμε επίσης το σημαντικό ρόλο, που διαδραμάτισε και για τους τοπικούς επενδυτές ο αγροτουρισμός, μέσω των προγραμμάτων LEADER. Τα εν λόγω προγράμματα βοήθησαν τις επενδύσεις σε επίπεδο Νομού δίνοντας τη δυνατότητα δημιουργίας ξενοδοχειακών μονάδων και ενοικιαζόμενων δωματίων και έδωσαν ώθηση στον αγροτικό τομέα και στις αγροτικές επενδύσεις.

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Όπως μπορούμε να διαπιστώσουμε από τα προηγούμενα κεφάλαια η τουριστική δραστηριότητα και οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο Νομό Ευρυτανίας αποτελούν ίσως το μεγαλύτερο κινητήριο μοχλό ανάπτυξης για την περιοχή. Για να μπορέσουν όμως να αναπτυχθούν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην Ευρυτανία κάποιοι παράγοντες συνετέλεσαν και συνεχίζουν να συντελούν προς αυτόν τον σκοπό. Θέλοντας λοιπόν, να επιστημόνουμε τους παράγοντες αυτούς, που βοήθησαν στην τουριστική ανάπτυξη του Νομού και που μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο και στο μέλλον, καταλήγουμε στους εξής:

-Δυναμική παρουσία της τοπικής επιχειρηματικότητας. Πρόκειται για μια καθαρά ενδογενή αναπτυξιακή διαδικασία. Νέοι επιχειρηματίες, διαβλέποντας τις ευοίωνες προοπτικές του τουριστικού κλάδου στο Νομό, κατεύθυναν τις επενδύσεις τους προς τις τουριστικές επιχειρήσεις, κάνοντας χρήση των σχετικών τουριστικών αναπτυξιακών κινήτρων. Με αυτόν τον τρόπο ενεργοποίησαν και χρησιμοποίησαν αποτελεσματικά τους τοπικούς πόρους αλλάζοντας τη ροή της αναπτυξιακής διαδικασίας. Ταυτόχρονα προσπαθώντας να ανταπεξέλθουν στον υψηλό ανταγωνισμό έδειξαν ικανοποιητικά αντανακλαστικά σε θέματα καινοτομίας και τεχνολογίας καθώς και άμεση προσαρμογή στις απαιτήσεις της διαπεριφερειακής τουριστικής αγοράς. Μπορούμε, λοιπόν, να αναγνωρίσουμε ότι η τοπική επιχειρηματικότητα πρωταγωνιστεί στην τοπική τουριστική αναπτυξιακή διαδικασία, προσδίδοντας της ένα χαρακτήρα αυτονομίας.

Η συμβολή των τοπικών επιχειρήσεων στην τοπική τουριστική ανάπτυξη θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερη αν είχε δοθεί εντονότερη έμφαση στην στήριξη τους από τις τοπικές αρχές. Οι σχετικές πρωτοβουλίες, που αναλήφθηκαν κρίνονται ανεπαρκείς. Η συγκρότηση ενός οργανισμού υποστήριξης με στόχο την παροχή συμβουλών, πληροφόρησης, τεχνικής στήριξης αλλά και την ενθάρρυνση διεπιχειρηματικών συνεργασιών θα μπορούσε να δώσει σαφώς μεγαλύτερη ώθηση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και την τοπική οικονομία.

Οι παρεμβάσεις των τοπικών αρχών προς αυτήν την κατεύθυνση περιορίστηκαν σε κάποια προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης του ανθρωπίνου δυναμικού του Νομού σε θέματα τουρισμού και αγροτουρισμού.

Ορισμένα ενδεικτικά μέτρα στήριξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας από την κεντρική και τοπική εξουσία είναι οι επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο και νέες τεχνολογίες, η διευκόλυνση της πρόσβασης των επιχειρήσεων, κύρια των μικρομεσαίων, στους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς, παροχή πληροφοριών από κρατικούς φορείς, που σχετίζονται με τους επιχειρηματικούς κινδύνους, την οργάνωση, το σχεδιασμό και τη διαχείριση των επιχειρήσεων.

-Ισχυρός ρόλος της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των τοπικών φορέων. Σε ένα Νομό αποκομμένο από τα κέντρα αποφάσεων και με ελάχιστη πρόσβαση στην κεντρική εξουσία, όπως η Ευρυτανία επιβάλλεται η τουριστική αναπτυξιακή στρατηγική να βασίζεται σε ένα αποκεντρωτικό θεσμικό πλαίσιο, που θα αναδεικνύει το ρόλο της Αυτοδιοίκησης. Η θέσπιση του Β' βαθμού Τοπικής Αυτοδιοίκησης και η ευρύτερη πολιτική βούληση για μεταβίβαση πόρων και αρμοδιοτήτων προς τους ΟΤΑ διαμόρφωσε τις συνθήκες για την ικανοποίηση θεμελιωδών προϋποθέσεων εφαρμογής της τοπικής τουριστικής ανάπτυξης και τους έδωσε την ευκαιρία ανάληψης πρωτοβουλιών ενεργοποίησης ενδογενών παραγωγικών δυνάμεων.

Στην Ευρυτανία η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση έδωσε έμφαση στην κάλυψη των αναγκών σε υποδομές, οι οποίες απαιτούν προαπαιτούμενο για την τουριστική ανάπτυξη του Νομού. Παρά το σημαντικό έργο, που έχει επιτελέσει σε αυτόν τον τομέα, υπάρχει μεγάλη απόσταση, που πρέπει να διανυθεί, κυρίως σε ότι αφορά τις απομακρυσμένες από την κεντρική τουριστική ζώνη χωρικές μονάδες. Επίσης, όπως παρουσιάστηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, μέσω της Αναπτυξιακής Εταιρίας «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.», έχει υλοποιήσει αρκετές δράσεις αναπτυξιακού χαρακτήρα συμμετέχοντας σε μια σειρά από προγράμματα και έχει ενεργό ρόλο στην τουριστική πολιτική του Νομού, μέσω της διαχείρισης του Χιονοδρομικού Κέντρου.

Οι παρεμβάσεις του Α΄ βαθμού Αυτοδιοίκησης είναι αποφασιστικές και αποτυπώνονται κυρίως στη δράση του Δήμου Καρπενησίου, μέσω της ΔΕΠΑΚ και του Γραφείου Τουρισμού, που προσφέρουν πολύτιμες υπηρεσίες προβάλλοντας τα τοπικά αξιοθέατα, μετέχοντας στη διαμόρφωση της τουριστικής πολιτικής και τη δράση τοπικών φορέων.

Οι τοπικοί και επαγγελματικοί φορείς καταβάλλουν αξιόπαινες προσπάθειες αφενός για την τουριστική προβολή του Νομού και αφετέρου για την δραστηριοποίηση και την ανάπτυξη δεκτικότητας της τοπικής κοινωνίας σε αναπτυξιακές δραστηριότητες και την ενθάρρυνση ανάληψης επιχειρηματικής δράσης.

Όπως διαφαίνεται λοιπόν, για μια επιτυχημένη τουριστική πολιτική απαιτείται ενισχυμένη συμμετοχή της Αυτοδιοίκησης, σε οποιοδήποτε σχεδιασμό, και ισχυρό ρόλο των κοινωνικών εταίρων σε τέτοιου είδους σχεδιασμούς.

-Αναδιάρθρωση οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι επιλογές των τοπικών επιχειρηματιών και η δυναμική ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού σηματοδότησαν την απαρχή μιας διαδικασίας μετασχηματισμού του τοπικού παραγωγικού συστήματος και ειδικότερα αναδιάρθρωσης των οικονομικών δραστηριοτήτων. Η ανερχόμενη πορεία του τουρισμού δεν επιδείνωσε την καθοδική τάση, που εμφάνιζαν στην προτουριστική περίοδο άλλοι τομείς της τοπικής οικονομίας. Αντίθετα, έχει θέσει τις βάσεις για την παράλληλη ανάπτυξη τους. Παρατηρείται, λοιπόν, τόνωση των ενδοπεριφερειακών ροών και αλληλοεξαρτήσεων, που οφείλεται στις θετικές διασυνδέσεις, που έχουν δημιουργήσει οι ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις, από την άποψη της παραγωγής και της απασχόλησης, με μικρές βιοτεχνικές μονάδες, επιχειρήσεις επεξεργασίας τοπικών αγροτικών προϊόντων και μικρές αγροκτηνοτροφικές εκμεταλλεύσεις. Οι μικρές παραγωγικές μονάδες παραμένουν λιγιστές, αλλά αυξάνονται αριθμητικά με ικανοποιητικούς ρυθμούς και εξειδικεύονται σύμφωνα με τις ανάγκες του τουρισμού. Αντίστοιχη πορεία ακολουθεί και ο πρωτογενής τομέας, ο οποίος προσαρμόζεται στις απαιτήσεις της ζήτησης για παραδοσιακά και οικολογικά προϊόντα. Έτσι δημιουργούνται άμεσοι και έμμεσοι δεσμοί συμπληρωματικότητας με τις ξενοδοχειακές και τουριστικές επιχειρήσεις, με αποτέλεσμα τη θετική ανακατανομή του εισοδήματος και την επέκταση των εσωτερικών αγορών.

-Μείωση χωρικών ανισοτήτων. Μία πρώτη αδυναμία, που μπορούμε εύκολα να εντοπίσουμε σε αυτήν την αναπτυξιακή διαδικασία στον τουρισμό είναι η χωρική μονομέρεια στην ανάπτυξη. Στο Εσωτερικό του Νομού βρίσκεται σε φαινόμενο αναπτυξιακής πόλωσης με κύριο χαρακτηριστικό την υπερσυγκέντρωση οικονομικών δραστηριοτήτων στην κεντρική ζώνη (Δήμοι Καρπενησίου και Ποταμιάς κατά πρώτο λόγο και δευτερευόντως ο άξονας Ποταμιάς-Προυσού). Στους

υπόλοιπους οικισμούς του Νομού βρίσκουμε την άλλη όψη του νομίσματος με ανεπάρκεια υποδομών, υποτυπώδη τουριστική ανάπτυξη και γενικότερη δυσχέρεια στην ενεργοποίηση της αναπτυξιακής διαδικασίας. Αυτή η άνιση κατανομή της ανάπτυξης στο χώρο αποτυπώνεται και στη δημογραφική ταυτότητα του Νομού, η οποία εμφανίζει δύο όψεις. Παρατηρείται η διαμόρφωση δύο διακριτών περιοχών με απολύτως διαφορετικά πληθυσμιακά και οικονομικά χαρακτηριστικά. Από τη μία πλευρά η σχετικά εύρωστη «αστική και κεντρική ζώνη», η οποία όχι μόνο δεν παρουσιάζει πληθυσμιακές απώλειες αλλά επεκτείνεται διαρκώς. Από την άλλη πλευρά, οι εσωτερικές ορεινές περιοχές του Νομού με σαφέστατα προβληματικό χαρακτήρα, έντονο το πρόβλημα της πληθυσμιακής γήρανσης και άμεσο τον κίνδυνο της πληθυσμιακής αφαίμαξης, αφού υπάρχει σημαντική μεταναστευτική ροή του οικονομικά ενεργού πληθυσμού τόσο προς την κεντρική ζώνη του Νομού όσο και προς άλλα αστικά κέντρα της Ευρυτανίας. Κρίνεται, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη οικονομικής και δημογραφικής ενδυνάμωσης αυτών των περιοχών.

Τα παραπάνω φανερώνουν τον εν μέρει στρεβλό αναπτυξιακό προγραμματισμό. Υποτίθεται ότι τα χορηγούμενα κίνητρα για την ανάπτυξη του αγροτουρισμού εξυπηρετούσαν αυτόν ακριβώς το στόχο της οικονομικής τόνωσης και της ανάπτυξης περιοχών της υπαίθρου, που βασίζονται στον πρωτογενή τομέα, χωρίς επεμβάσεις στο περιβάλλον και αλλοίωση αυτού. Τα αποτελέσματα όμως δεν επιβεβαιώνουν στο έπακρο τις προσδοκίες. Οι αποδέκτες των προνομίων, που παρέχουν τα σχετικά προγράμματα αγροτουρισμού δεν απασχολούνται, κατά μεγάλο ποσοστό, στη γεωργία και την κτηνοτροφία και παράλληλα επέλεξαν να χωροθετήσουν τα αγροτουριστικά καταλύματα εντός της τουριστικής ζώνης.

Έτσι τα κίνητρα ανάπτυξης του αγροτουρισμού αντί να λειτουργήσουν ενισχυτικά για τον πρωτογενή τομέα και τις αγροτικές περιοχές κατ' επέκταση και να του προσφέρουν συμπληρωματικά εισοδήματα, σε πολλές περιπτώσεις έδρασαν ανταγωνιστικά, αφού πολλοί νέοι εγκαταλείπουν τις αγροτικές τους εργασίες και στρέφονται στον «αγροτουρισμό», που τους εξασφαλίζει καλύτερες συνθήκες εργασίας και υψηλότερες οικονομικές απολαβές. Ωστόσο οφείλουμε να αναγνωρίσουμε τη θετικότητα επίδραση από την ανάπτυξη του αγροτουρισμού στην ευρύτερη περιοχή στην αύξηση του τουριστικού ρεύματος και δεν τίθεται σε αμφισβήτηση η σημασία του ως οικονομική δραστηριότητα.

Πρόσθετοι λόγοι, που τα αγροτουριστικά καταλύματα των περιοχών εκτός κεντρικής ζώνης δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα είναι η έλλειψη μέριμνας για συνοδευτικές ενέργειες όπως η συνεργασία με τουριστικά γραφεία και υπηρεσίες προβολής του τουρισμού, η ανεπάρκεια σε υποδομές και συμπληρωματικές δραστηριότητες και η ελλιπής ανάδειξη των πολιτιστικών τους πόρων.

Συμπυκνώνοντας τα παραπάνω μπορούμε να διαπιστώσουμε το έλλειμμα ανάλυσης των τοπικών δυνατοτήτων και αναγκών από τις αρμόδιες αρχές τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο. Ενώ υπάρχει ένα σύστημα συγκεκριμένων αρχών με βάση τις οποίες επιδιώκεται τουριστική ανάπτυξη όπως και η τοπική ανάπτυξη γενικότερα, δε φαίνεται να έχουν ληφθεί υπόψη ιδιομορφίες και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά επιμέρους χωρικών ενοτήτων του Νομού. Το βασικό κριτήριο οριοθέτησης θα πρέπει να είναι η ομοιογένεια των χωρικών μονάδων, η οποία προσδιορίζεται στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, την παραγωγική διάρθρωση και προσανατολισμό, το επίπεδο ανάπτυξης και τις τοπικές παραδόσεις, ενώ θα

πρέπει να ληφθούν υπόψη οι ροές και αλληλεξαρτήσεις μεταξύ των οικισμών καθώς και η λειτουργική τους συνεκτικότητα.

Τα συμπεράσματα αυτής της μελέτης σίγουρα δεν μπορούν να γενικευτούν για όλες τις ορεινές περιοχές της χώρας, καθώς μπορεί τα προβλήματα τους να είναι παρόμοια , αλλά οι ευκαιρίες για ανάπτυξη διαφορετικές. Αυτές οι ευκαιρίες καθορίζονται από παράγοντες όπως η απόσταση από τα αστικά κέντρα, η ιστορική εξέλιξη, το κοινωνικό και πολιτιστικό περιεχόμενο, η ενδογενής δυναμική. Συνεπώς δεν υπάρχει «συνταγή» για την τουριστική ανάπτυξη, εφαρμόσιμη σε κάθε περίπτωση. Κάθε ορεινή χωρική ενότητα πρέπει να προσπαθήσει να βρει και να ακολουθήσει το δικό της δρόμο για την τουριστική ανάπτυξη. Βέβαια οι πολιτικές της τουριστικής αλλά και γενικότερα της τοπικής ανάπτυξης δε θα πρέπει να λειτουργούν ως υποκατάστατο αλλά ως συμπλήρωμα της εθνικής περιφερειακής πολιτικής, αφού δεν παύουν να αφορούν ανοικτές οικονομίες, που επηρεάζονται από εξωγενείς παράγοντες.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η συγκεκριμένη εργασία αποσκοπεί στο να παρουσιάσει τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού στο Νομό Ευρυτανίας και τη συμβολή τους στην αναπτυξιακή πορεία του Νομού. Όπως διαφαίνεται μέσα από την εργασία η συμβολή των διαφόρων μορφών εναλλακτικού τουρισμού αποτέλεσε υψίστης σημασίας για το επίπεδο τοπικής ανάπτυξης στον εν λόγω Νομό αλλά και για τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης των μόνιμων κατοίκων του τόπου.

Διαμέσου των στοιχείων, που παρουσιάζονται διακρίνει κανείς πως ένα ιδιαίτερα ορεινός Νομός, στον οποίο δε διαφαίνονταν ιδιαίτερα μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης μέσα σε λίγα χρόνια μπόρεσε και χαρακτηρίστηκε στην ουσία «πατρίδα» του εναλλακτικού τουρισμού και να αποτελεί πλέον ένα από τα καλύτερα χειμερινά καταλύματα. Επίσης, διαφαίνεται ο ιδιαίτερος ρόλος, που συντέλεσε η Τοπική Αυτοδιοίκηση στη συγκεκριμένη αναπτυξιακή προσπάθεια και στη δημιουργία υποδομών, που αποτέλεσαν στην ουσία το έναυσμα για την ουσιαστική ανάπτυξη του τουρισμού και της τουριστικής κίνησης στο Νομό. Ακόμα, μπορεί κανείς να καταλάβει το ρόλο, που διαδραμάτισαν οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού στην ύπαρξη και ανάπτυξη των επενδύσεων σε τοπικό επίπεδο όχι μόνο από τους μόνιμους κατοίκους αλλά και από διάφορους επενδυτές πέρα του Νομού Ευρυτανίας.

Ως συμπέρασμα από την ανωτέρω εργασία και από τα όσα έχουν αναφερθεί, αν και μέσα στην εργασία διατυπώθηκαν και διαφορετικές γνώμες για την αποτελεσματικότητα κάποιων φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, μπορούμε να καταλήξουμε ότι η συνύπαρξη των φορέων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, η ύπαρξη των μορφών εναλλακτικού τουρισμού και οι επενδύσεις, που πραγματοποιήθηκαν άλλαξαν άρδην την εικόνα ενός εκ των φτωχότερων Νομών στη χώρα και τον μετέτρεψαν σε κέντρο ουσιαστικής ανάπτυξης μέσω του τουρισμού και των εναλλακτικών μορφών του.

STUDY SUMMARY

This study aims to present the alternative forms of tourism in the Evritania Prefecture and their contribution in the developmental course of Prefecture. As it is depicted in the study, the contribution of the various forms of alternative tourism proved to be of high importance for the development of the Prefecture and the improvement of standards in the permanent residents' quality of life.

Through the information provided in the study, one can distinguish that such a particularly mountainous Prefecture without any particularly evident prospects of growth and development in the past, achieved in a few years to be characterized as the "homeland" of alternative tourism and constitute henceforth one from the better wintry lodgings. Moreover, the study depicts the contribution of the Local Government Authorities in the particular developmental effort and in the creation of infrastructures that constituted the initiation for the tourism growth in the Prefecture. Furthermore, one can realize the role that the alternative forms of tourism have held in the establishment and increase of investments in a local level, not only from permanent residents but also from investors beyond the Prefecture of Evritania.

We note that aforementioned study contains a variety of formulated opinions for the effectiveness of certain institutions of Local Government. Nevertheless, it is evident that their coexistence and collaboration, the existence of forms of alternative tourism and the investments that have taken place, soundly changed one of the poorest Prefectures in the country to a center of substantial growth.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΕΘ.Ι.ΑΓ.Ε – Ινστιτούτο Ορεινής Οικονομίας: «Πρακτικά Διεθνούς Συνεδρίου: Η καθιέρωση πολιτικής για την ανάπτυξη των ορεινών περιοχών», Αθήνα 1999, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευρυτανίας: Πρακτικά Α΄ Παγκοσμίου Συνεδρίου Ευρυτάνων: «Ευρυτανία-Προοπτικές Ανάπτυξης», Καρπενήσι 2001, Εκδόσεις Παραλός.
- Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Ευρυτανίας: Πρακτικά Β΄ Παγκοσμίου Συνεδρίου Ευρυτάνων: «Πολιτισμός-Τουρισμός». Καρπενήσι 2005, Εκδόσεις Παραλός.
- Barquero Vasquez Antonio: «Τοπική Ανάπτυξη. Μία στρατηγική για τη δημιουργία απασχόλησης», Αθήνα 1991, Εκδόσεις Παπαζήση.
- Ηγουμενάκης Νίκος: «Τουριστική Πολιτική», Αθήνα 1997, Εκδόσεις Interbooks.
- Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης: «Ειδικές καινοτομικές μορφές τουρισμού στην περιφέρεια Στερεάς Ελλάδας (Regional Innovation Strategy)», Αθήνα 1998. Εκδόσεις Interbooks.
- Λύτρας Περικλής: «Τουριστική Ψυχολογία», Αθήνα 1993, Εκδόσεις Interbooks.
- Παπαδασκαλόπουλος Αθανάσιος: «Θέματα τοπικής και περιφερειακής Ανάπτυξης», Ε.Ε.Τ.Α.Α. 1989.
- www.economics.gr
- www.evrytania.gr Επίσημη ιστοσελίδα Νομαρχίας Ευρυτανίας
- www.karpenissi.gr Επίσημη ιστοσελίδα Δήμου Καρπενησίου
- www.evrytan.gr Ιστοσελίδα Πολιτιστικού Συλλόγου Καρπενησίου
- Έρευνες Ε.Σ.Υ.Ε.
- Στοιχεία από ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ Α.Ε.
- Μελέτες από Νομαρχιακή Επιτροπή Τουριστικής Προβολής Νομού Ευρυτανίας.